STRIP SCHRIFT

JOKAL
HANK KETCHAM
KUIFJE

Prijs ƒ 8,25
Bfr. 165
€ 3,75

339 – JAARGANG 34 NUMMER 2 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 15 juli
Expositie 'Stront aan de knikker',
naar aanleiding van het nieuwe album van Willem Vleeschouwer,
Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam,
info: (+31)(0)20-6267543, of via e-mail: lambiek@lambiek.net

t/m 31 juli
Expositie 'Een week uit het leven van Marc Sleen',
met de complete stripproductie van Sleen uit de periode van
2 tot 8 juli 1951, Gemeentelijke Openbare Bibliotheek,
Molenstraat 5, Londerzeel, België, info: (+32)(0)32-52301373,
of via e-mail: pob@bib.vlaanderen.be

t/m 16 september
Expositie 'Alle haaien! Striphelden op zee',
Maritiem Museum Rotterdam, Leuvehaven 1, Rotterdam,
info: (+31)(0)10-4132680, of via de site www.mmph.nl

t/m 16 september
Expositie 'Asterix en Europa', Gallo-Romeins Museum,
Kielenstraat 15, Tongeren, België, info: (+32)(0)12-233914.

t/m 18 november
Expositie 'Dag meneer De Raaf', over de dierenstrip in België,
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel,
België, info: (+32)(0)2-2191980.

11 juli t/m 5 augustus
Stripfestival Middelkerke, Middelkerke, België.

21 juli t/m 9 september
Expositie Jan en Andrea Kruis, overzichtstentoonstelling van
illustraties en ander werk, Grafisch Museum,
Rabenhauptstraat 65, Groningen, info: (+31)(0)50-5256497.

11 augustus
'Bal du rat mort', met optredens van Maaike Hartjes,
Jeroen Janssen, Hanco Kolk, Erik Kriek, Aloys Oosterwijk,
Michiel van der Pol Mark Retera, Barbara Stok, Jean-Marc van
Tol, Typex, Jan Vriends, Ben Westervoorde en Peter de Wit,
Sonsbeek Theater Avenue, Arnhem.

18 augustus t/m 29 september
Expositie Erik Kriek, Galerie Fuzzyart,
2e Tuindwarsstraat 11, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6262780,
of via de site www.fuzzyart.nl (vanaf 1 augustus).

9 september
Grote stripbeurs, Hogeschool BME,
Schoonmeersstraat 52, Gent, België, info: (+32)(0)9-3260625,
of via e-mail: jp.kesteloot@belgacom.net

22 en 23 september
De Stripdagen, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info:
(+31)(0)76-5415990, of via e-mail: andre.bicker@stripschap.nl

13 en 14 oktober
Gelders Stripfestijn, Rijnhal, Arnhem, info: (+31)(0)313-479592
of (+31)(0)6-26280354, of via e-mail: joelphil@hotmail.com

28 oktober
3e Stripboekenbeurs Maastricht, met onder anderen
Don Lawrence, Martin Lodewijk, Roland Goossens en
François Walthéry, Festi-Village, Maastricht, info: (+31)(0)43-
3640563/(0)6-13204019, of via e-mail: elgu@castel.nl

11 november
4e Eindhovense Stripbeurs, Hotel Eindhoven, Eindhoven.

20 november 2001 t/m 3 maart 2002
Expositie 'De kunst van Alex Raymond',
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel,
België, info: (+32)(0)2-2191980.

15 en 16 december
De Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België,
info: (+32)(0)486-226874, of via e-mail:
patrick.vangompel@pandora.be

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U BINNENKORT WEER RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE NIEUWE STRIPSCHRIFTPAGINA'S

Bits & Pieces

Einde

Eigenlijk wilde ik nooit meer over stripdagen schrijven. Het is een hopeloos onderwerp. Vol valse emoties. Mensen die gratis willen worden uitgenodigd. Prijzen die te hoog zijn. Bestuurders die voor lul worden versleten. Klagende uitgevers en stripwinkeliers. Al het jaarlijkse gezeik van al die stripkinderen trekt steevast voorbij. En toch moet ik erover schrijven. Want wat er nu in Nederland gebeurt slaat helemaal nergens meer op. Een uitleg.

Lekker met de trein naar Den Bosch getoerd. Normaal gesproken kom je dan vanuit de richting Arnhem komend een paar welwillende stripmakers tegen. Maar de trein was lekker rustig. En leeg. Geen Piet, geen Gerrit, geen Maaike. Nobody. Allemaal thuis gebleven. Nu hadden ze dat vorig jaar al beloofd, dus verrassend was het niet. Maar ook het massale plastic draagtasvolk was onvindbaar. Slechts hier en daar een verloren zielenpoot.

Onvoorbereid betrad ik de ene veehal die nog resteerde bij dit vergane-glorie-evenement. Weinig echte standhouders. Weinig publiek. Geen tekenaars. En al helemaal geen evenementen. Gewoon een verarmde boekenmarkt. Geen film. Geen theater. Geen programma. Alleen een paar prijzen om af te halen. En een flinke toegangsprijs. Eigenlijk gebeurde er gewoon niks. Einde dus. Dit moet verboden worden.

Gelukkig kreeg ik net na het weekend al de oplossing in handen. Het boerenblad De Gelderlander wist te melden dat Den Bosch een fiasco was. En dat nu maar snel de Stripschapprijzen moesten worden overgeheveld naar het fenomenale evenement dat onder de naam 'Gelders Stripfestijn' binnenkort zou plaatsgrijpen in de Rijnhal te Arnhem.

Aha. Vandaar al die Arnhemmers die niet kwamen. Coupje gepleegd. Jaartje kankeren op anderen. Media corrumperen en dan hop zelf schathemeltje rijk hopen te worden. Klassieke aanpak. Het proletariaat klimt langs de broekspijpen van de macht naar eigen gewin. Totdat ze zelf weer worden beklommen door de volgende generatie die een kloof ervaart. Maar goed. Dat is de tactiek. Mag van mij. Maar dan moet je ook wel wat neerzetten. En dan bedoel ik niet alleen marktkramen. Er was geen publiek. Er was een strippig sfeertje. Pluspuntje. Er waren lokale tekenaars. Maar het bleef leeg. Gewoon leeg.

Natuurlijk waren er geen diners en hotelkamers vergeven. Lukt even niet in zo'n opbouwjaar. Maar ja. Dan komt het establishment van de strip niet. Die moet je vertroetelen. Den Bosch laat de tekenaars verhongeren, maar vertroetelt de VIPs. Heb je in elk geval centen. Beetje publiciteit. En dan komt er in elk geval ook wat volk. Beetje een kudde, maar toch. Betalend volk. Het gaat weliswaar nergens meer over. Maar je hebt dekking.

Arnhem heeft de plaatselijke krant. Maar verder is het drie keer niks. Eveneens einde dus.

Het wordt tijd dat alle stripdagen, musea en andere laat-vorige-eeuwse initiatieven tegen het licht worden gehouden. Het zijn oplossingen van een voorbije generatie. Die alles massaal moest doen. 'Baby boom' betekent voor alles en iedereen 'boom'. Massa. Da's voorbij.

Het is nu individueel. Er wordt genetwerkt. Ieder begeeft zich afzonderlijk op het net. Soms scholen ze samen, soms babbelboxen ze maar een eind heen. Daar ligt de oplossing voor nieuwe evenementen. Weg met de rommelmarkten en de oude ambachten. Leve de interactieve bijeenkomsten. Je komt met de trein of via het internet. Maakt niet uit. Je zit driedimensionaal op de schouder van de Japanse tekenaar die meedoet in Tokyo. En per e-mail krijg je het gesigneerde exemplaar ter plekke.

En op de stripexchange worden de hele dag albums geveild.

Alles is beter dan wat er nu gebeurt. Want als het wereldje alleen nog maar onderling zich onderscheidt door met elkaar te leuteren over geld, prijzen, hotels, wie het beste evenement heeft en andere bijzaken, dan gaat het dus al lang niet meer over strips. Al die stripdagenorganisatoren moeten er nu allemaal gewoon eens mee ophouden. Met pensioen gaan. Weg gaan. Split. Ophoepelen dus. Dan kan er tenminste iets nieuws gebeuren.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 oktober 2001 nummer 2 (339)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Jasper Bakker, Marnix Bakker, Olav Beemer, Bas Berwers, Ben Bits, Tim Blackmore, Ruud Booms, Pieter van Cleef, José Diesveld, Robin Kerkhof, Jeroen van Kippersluis, Willard Mans, Gert Meesters, Jeroen Mirck, Luc Monsaert, Rob van der Nol, Berend Ulrich, Rudy Vrooman, Chantal Wibier-Albers, Anja Zwanenburg

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Abonnementsprijs ƒ74,25 / Bfr.1530 / €33,70
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 / €1,15 korting
Nederland: Giro 209948 of Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Pieter van Cleef
Springendallaan 23
1333 WN Almere
Telefoon: 06 - 25 16 87 20
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Jokal

ISSN 0165-845X

Redactioneel

De Stripdagen zijn dood, lang leve de Stripdagen. Dit geluid viel de laatste maanden regelmatig te beluisteren in de Nederlandse stripwereld. De te betreuren overledene gold het evenement dat van oudsher door Het Stripschap wordt georganiseerd. Het huldeblijk was voor Het Gelders Stripfestijn dat dit jaar op 13 en 14 oktober voor het eerst werd gehouden, in de Rijnhal in Arnhem.

Nu verliepen de afgelopen Stripdagen 2001 op 22 en 23 september in Den Bosch inderdaad niet succesvol. Het beeld werd bepaald door tegenvallende bezoekersaantallen, de afwezigheid van diverse striptekenaars, uitgevers en tijdschriften, en het alom hoorbare geklaag van de wel aanwezige striptekenaars, standhouders en bezoekers. Een stripwinkelier uit Hoorn, die dit jaar voor het eerst na 15 jaar een stand weigerde, presteerde het zelfs om buiten de Brabanthallen protestkaarten uit te delen (al bleek het bij nadere bestudering om ordinaire kortingscoupons te gaan).

Alle ogen waren vervolgens gericht op het Gelders Stripfestijn. Dat zou volgens velen de potentiële opvolger voor de Stripdagen zijn, met een professionele organisatie die wèl goed luisterde naar de behoeften van de diverse groeperingen in de stripbranche. Nu, misschien dat het aan het mooie herfstweer lag, maar deze Gelderse stripboekenmanifestatie verliep wel erg rustig.

Oké, de Rijnhal zag er fris en netjes uit, en er stond een veredelde circustent van Fokke en Sukke, maar echt opzienbarend was het allemaal niet.

Het blijkt keer op keer dat De Stripdagen van Het Stripschap in vergelijking met andere stripbeurzen, ook die in Haarlem, de sterkste formule is. Traditie, naambekendheid, een trouwe groep organisatoren, stripliefhebbers en standhouders, de Stripschapprijzen: allemaal aspecten die niet makkelijk te imiteren zijn. Het zou daarom doodzonde zijn, nu de rek er even uit is, wanneer De Stripdagen het loodje zouden moeten leggen. Iedereen die zich betrokken voelt bij de Nederlandse stripwereld moet zich hierover eens achter de oren krabben. In plaats van dat eeuwige gejeremieer zouden mensen eens daadwerkelijk in actie moeten komen. Het huidige bestuur van Het Stripschap zal zijn vertrek aankondigen op een op 9 december uit te roepen algemene ledenvergadering. Wie staat er op?

Inhoud

2 AGENDA
2 BITS & PIECES Ben Bits
4 JOKAL Jeroen van Kippersluis
10 HANK KETCHAM Harry Wibier
15 LAND IN ZICHT Tim Blackmore
16 DE VLIEGENDE HOLLANDER Harry en Chantal Wibier
18 KUIFJE EN DE ZONNETEMPEL Pieter van Cleef
20 LE CHAT MORT Marnix Bakker
21 BOEKEN
27 ACTUALITEITEN
32 BRIEVEN
32 AANSTORMEND GEWELD Gert Meesters
34 STARS & STRIPS Olav Beemer

Striptekenaar in de vrije uurtjes

Jokal

Jokal **is het pseudoniem van** Jan Karel Lankhorst **(1937). Het is een naam die slechts een handjevol stripliefhebbers iets zal zeggen en dat is eigenlijk merkwaardig. De inmiddels drieënzestigjarige stripmaker mag dan laat aan zijn stripcarrière begonnen zijn, hij heeft toch al een behoorlijke productie op zijn naam staan. Enige tijd geleden is van hem in de Arboris-reeks** *Moord en doodslag* **het album** *De wraak van de clown* **uitgekomen. Tijd voor een gesprek met deze inmiddels gepensioneerde stripmaker.**

door **JEROEN VAN KIPPERSLUIS**

Waarom gebruikt u het pseudoniem Jokal**?**
***Jokal*:** Toen ik nog een baan had in het onderwijs vond ik het prettiger om onder een pseudoniem te werken. Op die manier hield ik mijn werk en mijn hobby gescheiden.

Wanneer bent u begonnen met het tekenen van strips?
Als kind tekende ik al strips. Mijn voorbeelden waren *Kapitein Rob* en *Eric de Noorman*, die ik probeerde te imiteren. Begin jaren zeventig ben ik gaan tekenen in de stijl van *Guust Flater*. Dat kwam doordat strips als *Guust*, *Lucky Luke* en *Kuifje* toen zeer populair waren. Ik ben in 1973 met een aantal van mijn strips naar uitgeverij Oberon gestapt die het stripblad *Pep* uitgaf. Zij toonde interesse en zo is het balletje gaan rollen. Ik heb voor *Pep* een aantal dingen getekend, zoals korte gags en illustraties bij de jeugdverhalen van **Quint**.
Overigens heb ik voordat ik bij *Pep* kwam ook al tekenwerk gepubliceerd. Zo illustreerde ik informatieboekjes voor schoolboekenuitgever De Ruyter. Deze waren bestemd voor lagere scholen en bestonden uit korte teksten met plaatjes. Toen ik later bij *Pep* terechtkwam, bleef ik deze illustraties tekenen.

Hoe kwam u bij De Ruyter terecht?
De Ruyter was een Zeeuwse uitgeverij en ik gaf toentertijd les in Zeeland. De school kreeg vaak bezoek van vertegenwoordigers van De Ruyter. Na schooltijd nam ik hen wel eens mee naar huis en liet hun mijn tekeningen zien. Die vertegenwoordigers vertelden dat weer door aan hun baas en zo kwam van het één het ander.

Waarom heeft het zo lang geduurd voordat het publiek uw strips te zien kreeg?
Dat kwam door mijn drukke baan in het onderwijs, waardoor ik weinig tijd had om te tekenen. De tijd die ik had, besteedde ik aan het maken van illustraties voor De Ruyter. Bij *Pep* handelde het overigens om kleine opdrachten: de redactie had vaak maar één bladzijde nodig. Dat gaf ze ruim van tevoren aan, dus ik beschikte over genoeg tijd om er aan te werken.
Na het einde van *Pep* ben ik langzamerhand in een westernstijl gaan tekenen. Een stijl die mij trouwens altijd erg geïnteresseerd heeft, met name de verhalen van *Blueberry* en *Comanche*. Ik ben op een gegeven moment met een korte westernstrip naar uitgeverij Panda gestapt. Die hapte toe en vroeg me nog een aantal korte verhalen aan te leveren om er een album van samen te stellen.

In 1982 verscheen vervolgens het eerste deel van *Western women*. Panda besloot na dit eerste deel dat ze zich wilde richten op *Bommel* en *Eric de Noorman* en minder op het soort strips dat ik maakte. Blue Circle nam het van Panda over en heeft in 1985 het tweede deel van *Western women* uitgegeven. Daarna bloedde de serie dood, doordat het in die tijd steeds slechter ging met de uitgeverswereld. De één na de andere uitgever viel af. Zo is het Blue Circle ook vergaan. Het tweede deel van *Western women* kwam dan ook bijna gelijk na publicatie in de ramsj bij De Slegte terecht.
In 1987 liep er een tekenwedstrijd bij *Titanic*, het blad van uitgeverij Arboris. Toen ik dat las, was ik al bezig met een kort verhaal. Dat heb ik afgemaakt en opgestuurd. Ik won er meteen een prijs mee. Zo is eigenlijk het contact tot stand gekomen met Arboris, mijn huidige uitgever.

Van foto naar strip

De strip die u naar *Titanic* **stuurde was niet langer in zwart/wit, maar in kleur. Waarom bent u overgestapt naar het werken in kleur?**
Dat kwam doordat er rond die tijd tekenaars opstonden - voornamelijk Spaanse en Argentijnse - die veel meer nuance brachten in de inkleuring van hun strips. **Vicente Segrelles** van *De huurling* was zo iemand. Daarvóór bestond er meestal een duidelijke taakverdeling: iemand maakte de zwart/wit-tekeningen en iemand anders kleurde in. Gewoonweg vlak inkleuren, dat zou je nog met een viltstift kunnen doen. Dat interesseerde me niet zo. Maar het werken met kleurnuances boeide mij enorm. Ik vond mijn tekeningen echter nog te zwart omlijnd. Ik ben toen de potloodtekeningen gaan inkleuren, dus zonder die zwarte omlijning. Nu zag ik laatst dat *Hermann* dat ook doet. Dat doe ik dus al jaren.

Van uw tekeningen vind ik vooral de landschappen erg sterk. Heeft u een voorkeur om deze te tekenen?
Ja, ik houd erg van landschappen en vind het leuk om ze uit te werken. Op vakanties neem ik altijd mijn schilderspullen mee om de omgeving te schilderen. Ook neem ik foto's van de omgeving zodat ik deze later kan gebruiken als documentatiemateriaal voor mijn strips. Ik heb bij voorbeeld een tekencursus gevolgd in een kasteel in Blagnac. Daar heb ik foto's van gemaakt en die heb ik later gebruikt voor *Felix*, het

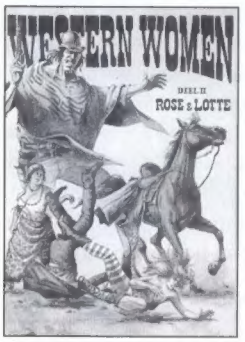

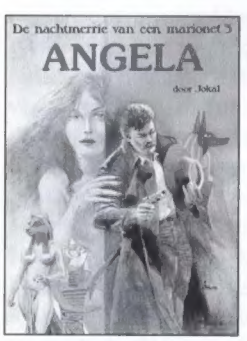

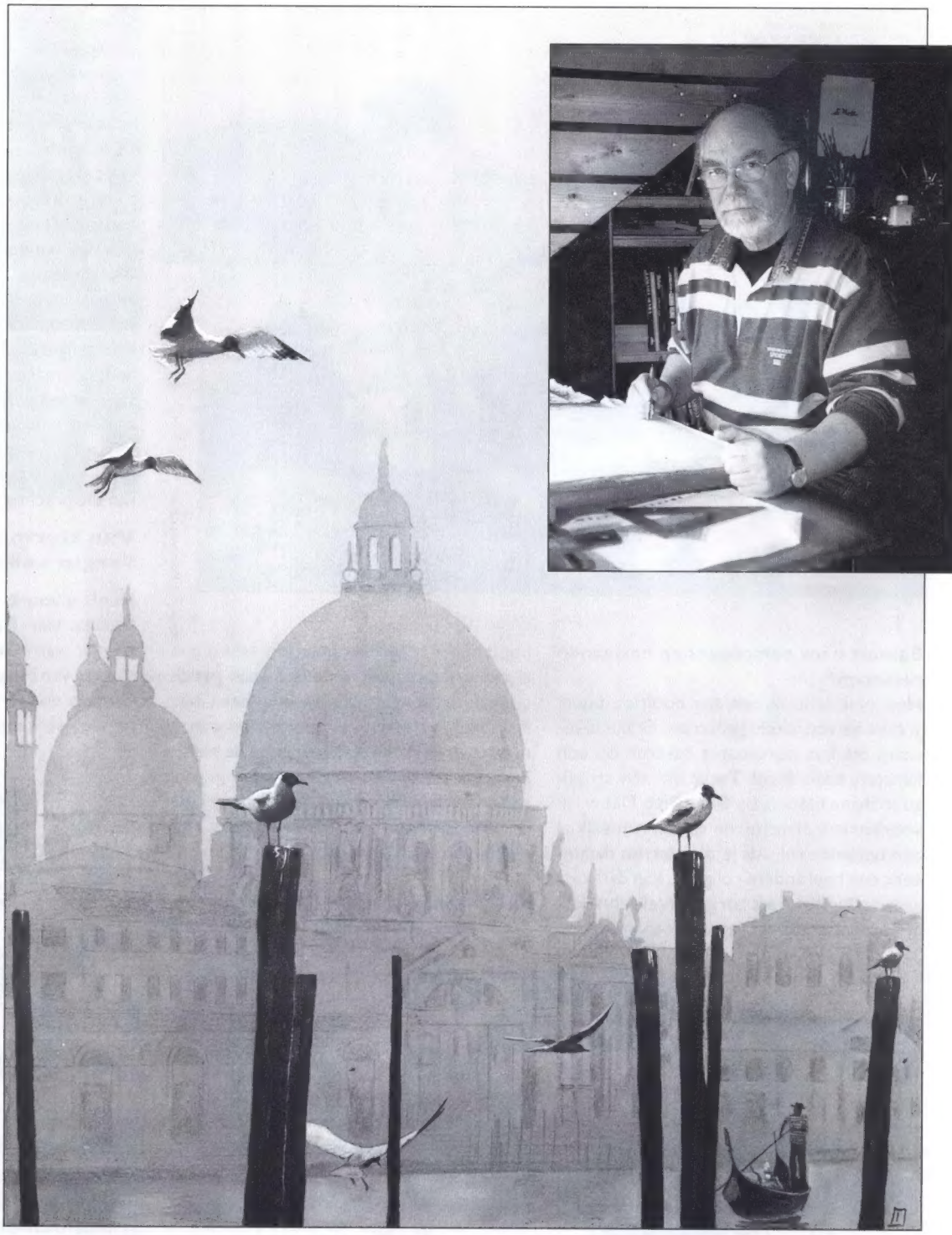

FOTO JEROEN VAN KIPPERSLUIS

Boven, Jokal schildert graag aquarellen. Hij past deze techniek ook toe in zijn strips. Openingsplaat van *De nachtmerrie van een marionet 1*, *Vittorio* uit 1990.

Geheel links, Jokal wint met zijn inzending de derde prijs van de *Titanic*-tekenwedstrijd.

tweede deel van *De nachtmerrie van een marionet*. Mensen die er geweest zijn, zullen het herkennen. Ook gebruik ik foto's van straten in de buurt van het kasteel voor mijn strips. Ik teken dan het huis na dat op de ene foto staat en plaats er een huis naast dat ik van de andere foto haal en zo ontstaat een nieuwe straat.

Duitse krimi's en Brad Pitt

In 1989 verschijnt bij Arboris het eerste deel van de driedelige reeks *De nachtmerrie van een marionet*. **De hoofdfiguur in deze reeks en in het recentelijk verschenen** *De wraak van de clown* **is de privédetective Felix. Is dit personage een alter-ego van uzelf?**

Nee. Kennissen vinden dat als ik mijn baard er af zou halen, hij wel iets van mij weg heeft. Ik heb echter een kaal hoofd en hij niet. Wel geloof ik dat er in elk verhaal dat je maakt iets van jezelf zit. Felix is bij voorbeeld niet een detective die alles van tevoren uitdoktert en een heel plan heeft, zoals veel detectives in Duitse krimi's. In de verhalen van Felix komen de dingen op hèm af en daar reageert hij op. Je zou hem kunnen vergelijken met commissaris Schimanski uit *Tatort*. Dat is een figuur die ergens induikt, zichzelf tegenkomt en klappen krijgt. Der Alte daarentegen krijgt nooit een tik, dat spreekt mij minder aan dan een Schimanski-karakter. Zulke persoonlijke voorkeuren spelen ongetwijfeld mee in mijn achterhoofd wanneer ik een verhaal over Felix bedenk.

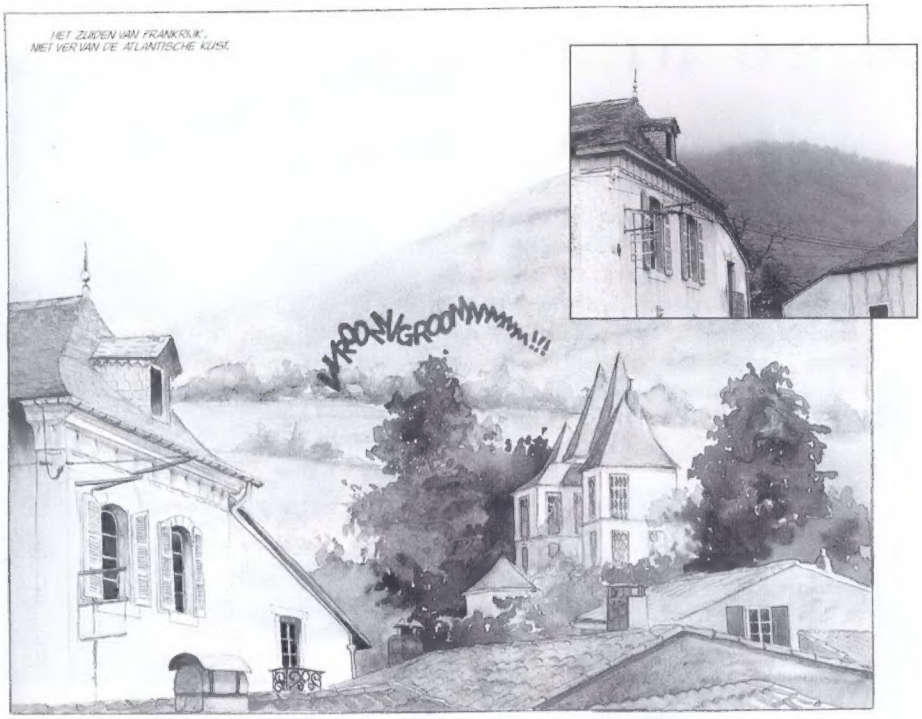

Baseert u uw personages op bestaande personen?
Nee, niet echt. Ik heb nog nooit de buurvrouw als voorbeeld genomen. Er zijn tekenaars die hun personages baseren op een filmster, zoals **Paul Teng** die zijn stripfiguur Shane baseert op **Brat Pitt**. Dat wil ik voorkomen. Filmsterren spelen namelijk al een bepaalde rol. Als je die sterren dan ineens een heel andere rol geeft, kan dat voor verwarring bij lezers zorgen. Wel gebruik ik af en toe een gezicht van een foto, maar dan nooit een al te bekend persoon. Het is overigens erg lastig om variatie tussen gezichten aan te brengen. Als je om je heen kijkt, lijkt niemand op elkaar. Maar probeer maar eens tien verschillende gezichten te maken in dezelfde stijl. Dus wat doe je dan: je geeft ze een herkenningsteken. Bij *Blueberry* heeft de hoofdpersoon een gebroken neus. Felix heb ik een snor gegeven.

De hoofdpersonen uit *De nachtmerrie van een marionet* **en** *De wraak van de clown* **zijn figuren die aan de zelfkant van de maatschappij leven, zoals een gigolo, een cocaïneverslaafde en een privé-detective. Ook spelen veel ontwikkelingen zich af in de hoerenbuurt van Amsterdam. Wat heeft u met de zelfkant?**
Niks. Ik ga niet naar de hoeren en coke of andere drugs gebruik ik niet. Ik woon in een rijtjeshuis in Lisse en dat is natuurlijk een stuk minder boeiende omgeving dan de Amsterdamse walletjes, zowel teken- als verhaaltechnisch. Door gebruik te maken van een schilderachtige locatie en opmerkelijke figuren probeer ik een verhaal spannender maken. Een voorbeeld daarvan staat in het eerste deel van *De nachtmerrie van een marionet*. De hoofdfiguur bevindt zich op een gegeven moment in een nachtclub. Voor mij een mooie gelegenheid om van die prachtige roze lichten te schilderen.

Van Hermann tot Sergio Leone

Heeft u voorbeelden op stripgebied?
Druuna van **Paolo Eleuteri Serpieri**, *Thorgal* van **Grzegorz Rosinski**, *Corto Maltese* van **Hugo Pratt**, strips van **Didier Comès** en Hermann, en van **Milo Manara** niet te vergeten. Ik haal er niet echt

Boven, Een vakantiefoto uit Frankrijk werd gebruikt in *De nachtmerrie van een marionet 2: Felix* uit 1992.

***Links*, Uit Jokals zwart/wit-periode. Strippagina voor *Pep* 48 uit 1973.**

***Rechter pagina*, Vergelijk de geschetste plaat met het uiteindelijke resultaat in *De nachtmerrie van een marionet 3: Angela* uit 1995. Jokal heeft flink geworsteld met deze scene.**

***Ernaast*, Voorstudie voor de cover van *De nachtmerrie van een marionet 3: Angela* uit 1995.**

Western women

Het eerste deel van Western women *bestaat uit vier losse verhalen over verschillende vrouwen uit het Wilde Westen. De hoertjes Rose en Lotte spelen de hoofdrol in één verhaal uit het eerste deel. Deze dames krijgen bezoek van ene Rosco Sugar, een crimineel met een prijs op zijn hoofd. Helaas voor Rosco wordt hij vermoord door een premiejager, die vervolgens weer neergeschoten wordt door de twee dames. De dames bezatten zich en gaan vervolgens op weg om de premie voor Rosco in ontvangst te nemen. Ver komen de dames echter niet: zwaar onder invloed rijden ze hun auto tegen een boom.*
Het tweede deel van Western women *is geheel gewijd aan het vervolg op dit korte verhaal. De twee hoertjes zijn ongeschonden uit het ongeluk gekomen en moeten het nu opnemen tegen de bende waar Rosco lid van was.*

ideeën uit voor mijn strips, maar ik bestudeer soms hoe andere tekenaars tekentechnische problemen oplossen. In het verhaal waar ik nu mee bezig ben, komt bij voorbeeld een man in een rolstoel voor. Dan kijk ik bij een tekenaar als Hermann hoe hij dat heeft aangepakt.

Heeft u ook Nederlandse voorbeelden?
Nee, er zitten niet veel Nederlandse strips in mijn collectie. Wat ik wel eens lees, is *Agent 327* en een enkele keer *De familie Doorzon*. In Nederland gaat het bij strips doorgaans om een humoristische stijl van tekenen. Ik ben meer een liefhebber van de realistisch getekende verhalen. In Nederland hebben we slechts een handjevol tekenaars die in zo'n stijl werken. Een voorbeeld is **Dick Matena**: van hem heb ik wel albums in huis.

Heeft u andere inspiratiebronnen?
Ja, ik kijk geregeld naar films. Wat mij altijd erg boeit, zijn de films van regisseur **Federico Fellini**. De beeldregie in die films vind ik erg knap. Ook houd ik van de westerns van **Sergio Leone**, zoals *Once upon a time in the west*. Naar dat begin op dat station kan ik eindeloos kijken. Het is schitterend opgebouwd: met dat piepen van die windmolen, de vlieg in de loop van dat pistool, de druppel op de hoed van die kerel en dat vrouwtje met die kippen dat wegloopt. Niet dat ik dat probeer na te maken, maar ik kan er verschrikkelijk van genieten.
Ik gebruik films wel als vergelijkingsmateriaal voor mijn verhalen. Af en toe denk ik namelijk tijdens het schrijven van een scenario: 'Is dat niet te ver gezocht?' Maar dan zie ik een film en dan merk ik dat ik nog veel verder kan gaan.

Schrijven en schrappen

Tracht u in uw strips eveneens scènes uit te rekken, zonder tekst, net zoals Leone?
Vaak begin ik mijn strip met weinig tekst om de lezer langzaam het verhaal in te trekken. Laatst las ik dat een striptekenaar - ik dacht **Yslaire** - zei dat je dat niet moet doen, omdat de mensen dan gauw verder bladeren, want ze willen lezen. Die opent gelijk met een stuk tekst.
Ik vind het juist mooi, ook in een film, als het verhaal er langzaam inkomt. Of het moet een begin zijn waar een lezer gelijk middenin zit. Het is één van de twee.

Schrijft u vooraf het verhaal of laat u het tijdens het tekenen ontstaan?
Beide eigenlijk. Ik probeer altijd met een ruw plot te beginnen, waarbij ik een begin- en eindsituatie heb uitgedacht. De episodes daartussen las ik daarna in. Ik bedenk die tijdens het tekenen. Vaak kom ik op ideeën door iets dat ik op de radio heb gehoord of in de krant heb gelezen. In het eerste deel van *De nachtmerrie van een marionet - Vittorio* - liep het trouwens anders. Het uiteindelijke verhaal verschilde hemelsbreed met wat ik van tevoren bedacht had. Zo was het aanvankelijk niet de bedoeling dat de

Boven, Is privé-detective Felix Slootdijk Jokals alter-ego? Uit *De wraak van de clown*, 2000.

Rechts, Jokal als jonge privé-detective in *De nachtmerrie van een marionet 2: Felix*, 1992.

Links, Jokal zoekt altijd naar interessante personages en locaties, bij voorbeeld het oude Egypte en clowns. Uit *De nachtmerrie van een marionet 1 en 3*.

LIKEUR IS VIEZE ROMMEL. IK ZAL HET MET WARM WATER SCHOONMAKEN, DAN IS-IE MORGEN WEER DROOG.
WAT EEN SMEERLAP! MIJN MOEDER PAKKEN NU ZE DRONKEN IS...
JE KUNT BETER JE BROEK EVEN UITTREKKEN.

Links, In *De wraak van de clown* uit 2000 werkt Felix zich weer aardig in de nesten.

Onder, Lieden van de zelfkant spelen een grote rol in het werk van Jokal, zoals cokesnuifster Angela in het gelijknamige deel 3 van *De nachtmerrie van een marionet* uit 1995.

hoofdpersoon aan het einde van het verhaal doodging. Ik weet niet waarom ik van mijn oorspronkelijke idee afgeweken ben. Wellicht om het allemaal wat mysterieuzer te maken.

Rijkdom en beroemdheid

U bent nooit rijk en beroemd geworden met uw strips. Vindt u dat jammer?
Nee hoor. Geld is natuurlijk altijd leuk, maar ik zit niet op beroemdheid en rijkdom te wachten. Had ik dat gewild, dan had ik gewoon productie moeten maken. Dat betekent voor een striptekenaar dag en nacht doorwerken. Pas wanneer een auteur één keer in het jaar een album uitgeeft, blijft deze in het geheugen van het lezerspubliek

De nachtmerrie van een marionet

De reeks De nachtmerrie van een marionet *draait om de mooie, maar geestelijk instabiele Angela. Angela waant zichzelf de reïncarnatie van Bastet, de Egyptische god met het luipaardengezicht. In het eerste deel,* Vittorio, *maakt ze deel uit van een sekte die Egyptische goden vereert en die op zoek is naar een mysterieus beeldje. In de loop van het verhaal kiest ze echter de kant van de held, de gigolo Vittorio, die eveneens op zoek is naar het beeldje. Het eerste deel eindigt met de mysterieuze moord op Vittorio, die door een roofdier omgebracht lijkt te zijn. Angela huurt daarop privé-detective Felix Slootdijk in om te onderzoeken wie de moord gepleegd heeft. Het tweede deel,* Felix, *beslaat Felix' speurtocht naar Vittorio's moordenaar. Ondanks het feit dat Felix wordt meegesleurd in de mysterieuze wereld waarin Angela leeft, weet hij toch te ontdekken wie de moord op Vittorio gepleegd heeft. In het derde deel,* Angela, *probeert de sekte waar Angela lid van was, haar aan te zetten Felix te vermoorden.*

FOTO JEROEN VAN KIPPERSLUIS

hangen. Breng je om de drie à vier jaar een album uit, zoals ik doe, dan moet je iedere keer je werk onder de aandacht brengen.

De reeks *De nachtmerrie van een marionet* **is ook in het Duits en het Deens uitgebracht. Hoe staat het met uw bekendheid daar?**

Je vergeet het Frans. Laat ik beginnen met Frankrijk. Voor Nederlandse tekenaars is het uiterst moeilijk om daar door te breken. Zelfs niet voor hele goede. Arboris heeft geprobeerd een plekje op de Franse markt te veroveren, maar dat is niet gelukt. In Duitsland en Denemarken spreekt mijn werk meer aan. Hoe de verkoop daar precies loopt, weet ik niet. Een superster ben ik er in ieder geval niet. Dat had ik moeten merken aan de hoeveelheid fanmail en die is nihil. Een enkele keer ontvang ik wel eens wat uit het buitenland, zoals Zwitserland en België, maar dat valt op de vingers van één hand te tellen.

Wat kunt u ons vertellen over het verhaal waar u momenteel mee bezig bent?

Het is een losstaand verhaal en heeft niets met de avonturen van Felix Slootdijk te maken. Het gaat over een vrouw die in een huwelijkscrisis zit en in aanraking komt met iemand die haar enorm intrigeert. Zonder er bij na te denken, stort ze zich in een relatie met hem. Hij blijkt uiteindelijk geen lieverdje te zijn. Het album zal hoogstwaarschijnlijk weer verschijnen in de *Moord en Doodslag*-reeks van Arboris. Het is overigens gebaseerd op het verhaal dat ik in 1987 opstuurde voor die tekenwedstrijd van *Titanic*

Moord en doodslag 3:
De wraak van de clown

Jokal
Arboris 2000
ISBN 90-343-2913-5
Prijs *f* 12,95 / Bfr.260
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In dit album laat Jokal privé-detective Felix Slootdijk terugkeren, de hoofdpersoon uit de reeks *De nachtmerrie van een marionet*. Felix wordt door een jaloerse vrouw ingehuurd, die haar man – een kunstschilder – verdenkt van vreemdgaan. Terwijl hij met deze zaak bezig is, is hij getuige van een brute moord op de kunstschilder, gepleegd door een man met een clownsmasker op. Felix krijgt de schuld van de moord en moet op zoek naar de ware dader en zijn of haar motief.

Op het verhaal van *De wraak van de clown* valt op zich weinig aan te merken: het rammelt hier en daar, maar is onderhoudend. **Jokal** is bovendien een begenadigd tekenaar en kan geweldig landschappen, objecten en achtergronden tekenen. Sommige plaatjes zijn dan ook ware schilderijen. Minder goed is het gesteld met de afbeeldingen van menselijke figuren. Wellicht heeft het iets te maken met de waterige verf die hij gebruikt, maar de kwaliteit van de afgebeelde personages varieert enorm. De personen zijn soms lelijker dan een bladzijde daarvoor en dan Jokal ze bedoeld kan hebben. Zelfs de verleidelijke Samiera is op bepaalde momenten niet om aan te zien. Wie bereid is over dit kleine euvel heen te stappen, leest een leuke detectivethriller in een oer-Hollandse omgeving. *De wraak van de clown* is het proberen waard.

JvK

Hank Ketcham, **schepper van** *Dennis the Menace*, **overleed 1 juni op 81-jarige leeftijd in zijn huis in Californië aan de gevolgen van een hartaanval. De laatste jaren leek hij zich te hebben teruggetrokken van het dagelijks werk rond Dennis. Desondanks bemoeide hij zich nog regelmatig met de dagelijkse productie van zijn opvolgers** Marcus Hamilton **en** Ron Ferdinand **die werkten aan de Oostkust en per fax contact met hem hielden. Ferdinand zei ooit: 'Na mijn inzending te hebben bekeken kon Hank zeggen: 'Ik wil een close-up hier of een schaduwbeeld daar.' Ketcham bleef zijn geesteskind altijd kritisch volgen.**

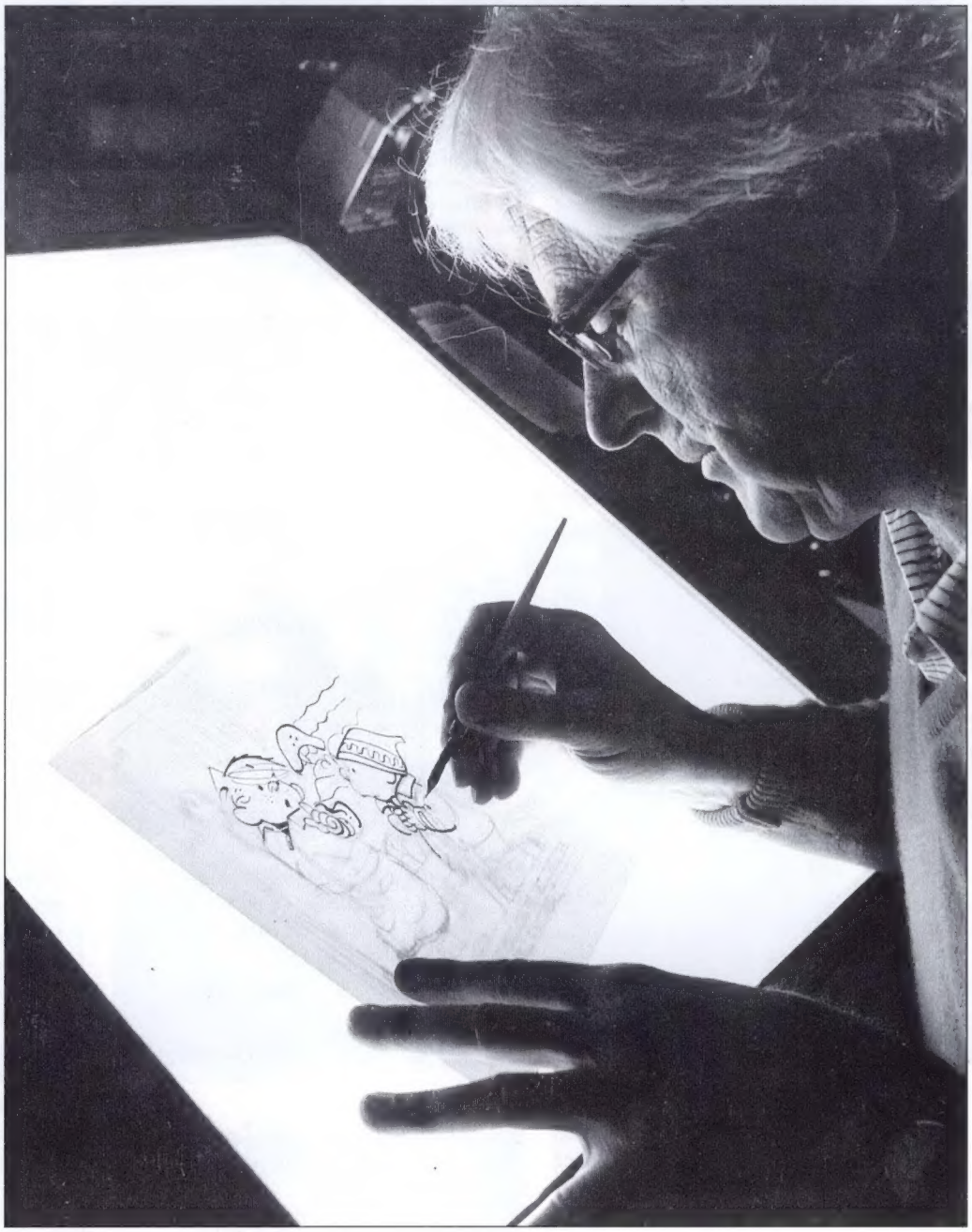

Hank Ketcham
de vader van Dennis

door **HARRY WIBIER**

Ketcham werd geboren op 14 maart 1920 in Seattle. Het tekenvirus sloeg toe toen hij zes jaar oud was. Een art-director maakte een paar tekeningetjes voor hem en vanaf dat moment was hij wekenlang bezig met het overtrekken van stripfiguurtjes. Hij ontwikkelde zijn talent en mocht al snel zijn kunde tonen op het schoolbord.

'Mijn eerste commerciële opdracht kwam toen ik tien jaar oud was,' schreef Ketcham in zijn autobiografie. 'Een klasgenootje (...) zei dat hij me cash een kwartje gaf als ik 100 hoofden van stripfiguurtjes voor hem zou tekenen. (...) Het was een beangstigende ervaring en het kostte me twee dagen. Ik raakte vreselijk gefrus-

treerd en mijn huiswerk werd totaal verwaarloosd. Ik realiseerde me toen al dat iedere artiest iemand nodig heeft om zijn zaken voor hem waar te nemen.'

In zijn jeugd ontwikkelde hij een passie voor muziek, de padvinderij en *Mickey Mouse*. De belangrijkste gebeurtenis was de vroegtijdige dood van zijn moeder als gevolg van de geboorte van zijn zusje Virginia. Verder beleefde hij een rustige jeugd. 'Ik kan niet echt klagen dat we onder veel stress of spanning leefden – maar ik beet nagels, zoog op mijn duim en plaste in bed tot ik bijna veertien was.'

Vanaf 1937 bezocht Ketcham de Universiteit van Washington. Zijn hoofdvak was kunst. Toen de Disney Studio's in april 1938 een advertentie plaatsten om jong talent te werven was de student niet te houden. Hij schreef een brief en stuurde werk in. Het antwoord liet lang op zich wachten en ondertussen besloot Ketcham dat hij niet geïnteresseerd was in de geschiedenis van het Russische theater of de porseleinkunst in China. Hij pakte zijn spullen en bereidde zich voor op een reis naar de westkust. Toen hij de afwijzingsbrief van Disney ontving was dat voor hem geen reden zijn plannen te veranderen.

Begindagen

Vol goede moed vertrok de potentiële tekenfilmmaker naar Californië. Hij was ervan overtuigd dat de studio's hem nodig hadden, maar dat alleen zelf nog niet wisten. Het gevolg was een enorme teleurstelling toen hij voor de tweede keer werd afgewezen. De baan die Ketcham vervolgens vond bij het kleine bedrijfje Art Service schonk hem geen voldoening. Op een dag meldde hij zich ziek en toog met hervonden vastberadenheid en een map vol tekenwerk naar de studio's van **Walter Lantz**. Daar kon hij aan de gang als *inbetweener*; een tekenaar van opvullende tekeningen tussen belangrijke afbeeldingen in een tekenfilm. Van daaruit solliciteerde hij na 14 maanden opnieuw bij Disney. Deze keer met succes en hij werkte onder andere mee aan *Pinocchio*, *Bambi*, *Wind in the Willows* en *Fantasia*. Ketcham deed aan schat aan ervaring op en leerde de finesses van het vak. Als iemand hem nadien vroeg waar hij zijn opleiding had genoten antwoordde Ketcham: 'De Universiteit van Walt Disney'.

Hitler viel Polen binnen, de Tweede Wereldoorlog brak uit en het gevolg was dat de Europese markt wegviel voor Disney. De malaise sloeg toe. Ketcham raakte actief betrokken bij de strijd van het personeel om meer loon. Het eten van een overmatige hoeveelheid komkommers kon hem niet behoeden voor legerinzet en hij moest Disney vrij snel verlaten na de Japanse aanval op Pearl Harbour. Eenmaal in dienst bleek dat hij ver uit de buurt van de gevechten zou blijven. Hij moest zich melden bij het Photo Research Lab in Anacostia, Maryland. 'Ik voelde me schuldig in de wetenschap dat ik vijand niet zou gaan

De echte Dennis

Dennis Ketcham *mag dan de inspiratiebron voor Dennis the Menace zijn geweest, zijn echte leven leek niet bepaald op het probleemloze leven van het stripfiguurtje. Hij werd geboren in 1946 en zijn moeder was een alcoholiste die stierf op 41-jarige leeftijd vlak na de scheiding van zijn vader. Zijn vader had amper tijd voor hem vanwege zijn werk. Na zijn eindexamen werd Dennis marinier en ging hij naar Vietnam. Na zijn terugkomst werd hij behandeld voor posttraumatische stoornissen en nam baantjes aan die amper betaalden. Zijn huwelijk strandde en hij vervreemdde van zijn dochter net zoals zijn eigen vader van hemzelf vervreemd was. Hank Ketcham zei in 1993 tegen* People Magazine*: 'Ik hoor ongeveer één keer per jaar van Dennis en dan heeft hij meestal geld nodig.' En tijdens een andere gelegenheid over de link tussen de echte Dennis en de stripversie: 'Dennis werd er ongewild en ongevraagd in betrokken. Het heeft hem in de war gebracht.'*

Dennis sprak ooit de wens uit dat zijn vader strips over een ander onderwerp dan zijn jeugd had gemaakt, maar ondertussen verzamelde hij een grote collectie met poppen en boeken van Dennis the Menace.

Bron: www.uselessknowledge.com

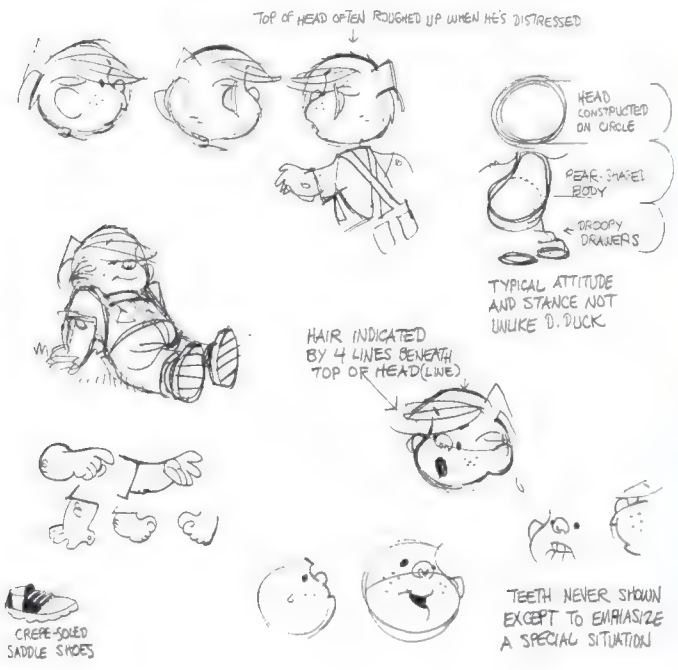
TOP OF HEAD OFTEN ROUGHED UP WHEN HE'S DISTRESSED
HEAD CONSTRUCTED ON CIRCLE
PEAR-SHAPED BODY
DROOPY DRAWERS
TYPICAL ATTITUDE AND STANCE NOT UNLIKE D. DUCK
HAIR INDICATED BY 4 LINES BENEATH TOP OF HEAD (LINE)
TEETH NEVER SHOWN EXCEPT TO EMPHASIZE A SPECIAL SITUATION
CREPE-SOLED SADDLE SHOES

Boven, Deze serie Dennisjes bestaat uit 'extremes'. Als dit een tekenfilm zou zijn, zijn de tekeningetje die tussen deze afbeeldingen komen de zogenaamde 'inbetweens'. Ketcham was tijdens zijn dienstverband bij Walter Lantz een maker van inbetweens; een inbetweener.
Midden, **Maandenlang werkte Ketcham bij Disney mee aan *Fantasia*. Dat leverde volgens hem soms rare visioenen op.**
Links, **Aanwijzingen voor de studiomedewerkers voor het tekenen van Dennis.**
Rechts, **Ketcham vroeg zijn zoontje Dennis hoe de hond van het stripfiguurtje moest gaan heten. De bengel antwoordde: 'Ruff!'. Blijkbaar vond Ketcham dat een geschikte naam.**

***Half Hitch* verscheen tot het einde van de oorlog wekelijks in *The Saturday Evening Post*.**

Woody ontmoet Dennis. Een cadeautje dat Walter Lantz op een reünie aan zijn vroegere medewerker gaf.

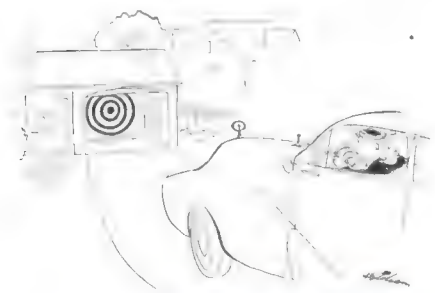

Deze cartoon maakte Ketcham voor *The New Yorker*.

Een grafische weergave van de loopbaan van Hank Ketcham, getekend door hemzelf ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van Dennis the Menace.

aanvallen met iets dat dodelijker was dan een pennetje met inkt.' In de avonduren maakte Ketcham freelance cartoons voor de burgermaatschappij. Aan het einde van de oorlog tekende hij een serie tekstloze cartoons die eens per week verscheen in *The Saturday Evening Post*. Hoofdpersoon was een kleine matroos met de naam Half Hitch.

Na afloop van de oorlog was Ketcham één van de vele cartoonisten die in New York zijn producten aan de man probeerde te brengen. Hij deed steeds meer ervaring op en ontdekte onder meer dat hij niet alles zelf hoefde te doen: 'In de begindagen van een cartooncarrière moeten de ideeën noodzakelijkerwijs uit je eigen schedel komen. Maar als je begint te verkopen en je spullen regelmatig gepubliceerd worden, bieden grappenschrijvers je rijen oneliners aan via de kranten en tijdschriften waar je tekeningen in verschijnen. (...) Je moet een kritische redacteur worden om het kaf van het koren te scheiden. Grappenschrijvers vormden mijn levensader.'

In die naoorlogse periode raakte Ketchams eerste vrouw **Alice** zwanger van zijn eerste kind: **Dennis**. Meer kinderen zouden pas veel later volgen uit een tweede huwelijk.

Uniek moment

'Op een middag in oktober in 1950 werkte ik in mijn pietepeuterige studio aan een tekening voor de Saturday Evening Post toen ik opschrok van een plotselinge moederlijke geluidsuitbarsting afkomstig uit de slaapkamer van ons nieuwe huis in Carmel.

We dachten dat de kleine schat een dutje deed. In plaats daarvan had hij een uur doorgebracht met het ontmantelen van zijn kamer – bed, matras, veren, dressoir, gordijnen en gordijnrails. Toen de toevallige lading uit zijn onderbroek werd toegevoegd aan zijn verzameling van plastic speelgoed, koekkruimels en een restant van een boterham met pindakaas ontstond een eigenaardige mix. Genoeg om zijn Ierse moeder tot het uiterste te drijven.

Nu was het 'mijn' zoon. (...) Nadat ze me informeerde dat ik mooi zijn kamer op kon ruimen zei ze tot slot: *'Your son is a menace'*.

'Dennis... a menace?' peinsde ik.'

Ketcham rende naar de oude schoenendoos waar hij ongebruikte grappen in bewaarde en zocht er een stuk of 12 uit die over kinderen gingen. Hij maakte enkele schetsen en stuurde ze direct naar zijn agent onder de titel *Dennis the Menace*. De zaakwaarnemer liet al snel weten dat het syndicaat zeer geïnteresseerd was. Voor Ketcham was het de jackpot. Na vier maanden voorbereiding verscheen *Dennis the Menace* voor het eerst in maart 1951 in 14 kranten. Het was een onmiddellijk succes en rond de jaarwisseling verscheen de bengel al in meer dan honderd kranten. Dat lag

Ketchams weergave van het creatieve proces.

I LIKE TO WORK ON TRACING TISSUE WITH A #1HB PENCIL AND AN ERASER!
I USE MORE ERASERS THAN PENCILS!
VOILA! THE PENCIL TISSUE IS COMPLETED
BUT I'M A MESS OF GRAPHITE!
OUTLINES ARE PENNED (GHOSTY #170)
THEN DARK AREAS ARE DRUSHED #3 WATERCOLOR
FINALLY WHEN I HAVE FINISHED 12 DRAWINGS, I RUSH THEM TO NEW YORK CITY BY AIRMAIL
THEN I TAKE THINGS EASY FOR A FEW DAYS!

***Little Joe*, een serie die Ketcham voor het ontstaan van *Dennis the Menace* vergeefs heeft aangeboden bij King Features. Het syndicaat heeft veel spijt van haar weigering gekregen, want Joe is duidelijk een voorloper van Dennis.**

De Dennis uit de beginjaren lijkt nog heel erg veel op *Little Joe*.

waarschijnlijk aan de mooie rijm in de titel, want een eerdere serie grappen rond het joch Little Joe kreeg nooit voet aan de grond.

Het verpletterende succes van Dennis leidde ertoe dat Ketcham een studio opzette. In 1959 maakte hij een grote reis naar de Sovjet-Unie, Frankrijk en Spanje. De CIA benaderde hem om te spioneren in het Oostblok en de vaderlandslievende tekenaar deed het na enig twijfelen graag, maar het lukte hem niet om waardevolle informatie te verkrijgen; hij was meer geïnteresseerd in de uitwisseling van humor. Ketcham trof verschillende artiesten achter het ijzeren gordijn en reisde verder door naar West-Europa en Marokko. Uiteindelijk streek hij neer in Zwitserland aan het meer van Genève waar hij zich een mooie woning uitzocht.

Idylle

Ketcham heeft vanaf 1960 zeventien jaar lang wekelijks vanuit Genève een rooskleurige voorstelling van het Amerikaanse gezinsleven in de buitenwijken gegeven. De tijd stond stil in zijn universum. Dennis werd nooit ouder dan zes jaar en de wereld om hem heen was altijd gesitueerd in de jaren '50. De idylle raakte in al die tijd amper verstoord. Heel even dreigde het mis te gaan toen de tekenaar aan het einde van de jaren '60 aansluiting zocht bij de emancipatiebewegingen en het zwarte vriendje Jackson voor Dennis introduceerde. Het onderschrift was een woordgrapje: *'I've got a race problem with Jackson,'* zegt Dennis: *'He can run faster then me'*.

Het probleem was de stereotype weergave van het jongetje met dikke lippen en grote witte ogen. Ketcham had gekozen voor een grafisch cliché en hield daarbij geen rekening met de gevoelens van de lezers. Dit leidde tot kleine relletjes in de Verenigde Staten waarbij enkele krantenmedewerkers werden bedreigd en een paar ruiten sneuvelden. Dit was de enige en laatste keer dat de tekenaar aansluiting zocht bij het dagelijks leven.

Dennis is zelden gemeen. Desondanks kan hij het meisje Margeret niet uitstaan.

Ketcham: 'Ik zorg er altijd voor ver van de nare kanten van het leven te blijven. Dat ligt in mijn aard. Ik heb liever optimistische zaken om me heen. God weet dat er genoeg dingen zijn om je te deprimeren.'

Een ander experiment van Ketcham liep ook verkeerd af: geïnspireerd door de oorlog in Vietnam blies hij in 1970 zijn in de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde cartoonkarakter Half Hitch nieuw leven in, maar dan als stripfiguurtje. De strip wilde niet aanslaan. De tekenaar was ervan overtuigd dat de oorzaak lag in de te algemene humor. De plotjes hadden zich overal kunnen afspelen en waren op geen enkel onderdeel typerend voor de marinewereld waarin hij was gesitueerd. Ketcham trok extra krachten aan en ging uitgebreid research doen op de schepen van de Amerikaanse marine: 'Gewapend met camera en schetsblok struinde ik over het immense vliegdekschip terwijl ik schetsen maakte van ladders, sluispoortjes, waterdichte deuren en alle vreemd uitziende apparatuur en interviews afnam bij de bemanning benedendeks, startklare piloten en de vermoeide mecaniciens die vrij van dienst waren.'

De enthousiaste hulp van de marine mocht niet baten. De laatste aflevering verscheen in 1975. Volgens Ketcham kwam dat voor een belangrijk deel doordat de grote kranten het figuurtje na de valse start geen tweede kans meer gaven.

Henry Mitchell, de vader van Dennis.

Schets om studiomedewerkers de onderlinge verhouding van de figuurtjes duidelijk te maken.

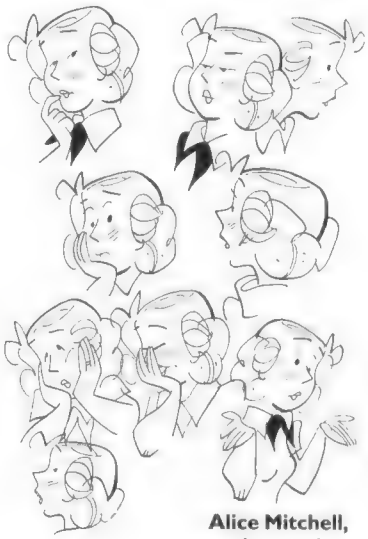

Alice Mitchell, de moeder.

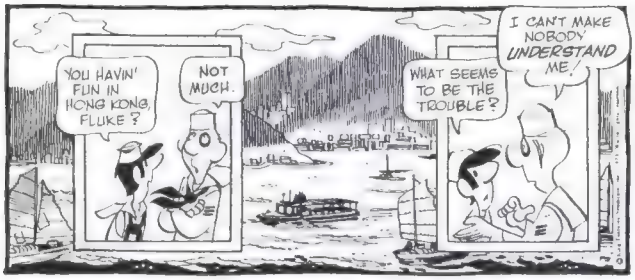

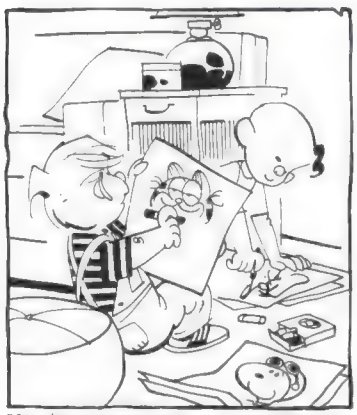

Boven, De wedergeboorte van *Half Hitch*.

***Links*, Zelfspot van een cartoontekenaar.**

***Rechts*, Wilson is altijd onbedoeld het slachtoffer van Dennis. Het joch is stapelgek op zijn buurman, maar is alleen iets te enthousiast.**

Eeuwigheidswaarde

Ketcham stopte in het midden van de jaren '80 met het tekenen van de zondagpagina's en in 1994 met de productie van dagelijkse afleveringen van *Dennis the Menace*. Hamilton en Ferdinand, bijgestaan door een team van tekenaars en schrijvers, namen het werk op zich. Ketcham legde zich toe op serieuzer werk; olieverfschilderijen en aquarellen. Een bezigheid die volgens hem een blijvender karakter had dan zijn cartoonwerk: 'Mensen kijken er 30 tellen naar... dan wordt het gebruikt om vis in te verpakken.'

Ondanks het vluchtige karakter van de krantenstrip heeft Ketchams tekenwerk een blijvende indruk achtergelaten. Hij werd geprezen voor het dramatisch effect van zijn lijnvoering, zijn schaduwen en zijn arceringen. Zijn gevoel voor detail was enorm en het is opmerkelijk zo fraai als hij keukenapparatuur of woonaccessoires in zijn tekeningen verwerkte. Binnen de beperkte ruimte van één enkel kader wist Ketcham een enorme variatie te creëren met behulp van verschillende positioneringen van de karakters, grafische technieken en afwisseling van camerastandpunten. Toch zagen zijn tekeningen er ondanks zijn doordachte en vakkundige werkwijze altijd vlotjes uit. Hamilton zei ooit: 'Naast Hanks elegante tekenwijze bewonder ik in zijn werk nog het meest zijn kunde om dezelfde karakters en soortgelijke situaties er altijd fris en duidelijk anders uit te laten zien! Dat heeft me er toe aangezet alledaagse situaties als een creatieve uitdaging te beschouwen.'

Succes

Wereldwijd gingen er meer dan 50 miljoen boeken van Dennis the Menace *over de toonbank. King Features levert de strip momenteel aan meer dan 1000 kranten in 48 landen. De strip is vertaald in 19 talen.*

Acteur ***Jay North*** *speelde van 1959 tot 1963 Dennis in een populaire televisieserie. De tekenfilmserie hield het in 1988 niet langer dan een jaar vol. Het joch schitterde ook nog in promotiecampagnes voor de padvinderij, UNICEF en het Rode Kruis. Daarnaast acteerde hij in twee stripboekjes die speciaal waren gemaakt voor het publiek belang. De titels zijn* Dennis takes a poke at poison *en* Coping with family stress. *Er zijn nog veel meer soortgelijke publicaties. Ketchams favoriet was* Dennis and the Biblekids *waarin Dennis bijbelverhalen navertelt.*

In 1987 werd een Broadway Musical op poten gezet en sindsdien zijn er ook diverse toneelstukken rond Dennis opgevoerd. Warner Brothers bracht in datzelfde jaar de film Dennis the Menace *uit met* ***Walter Matthau*** *als Mister Wilson en* ***Mason Gamble*** *als Dennis. Het vervolg kwam alleen uit op video.*

De beeltenis van de bengel siert allerlei producten van lunchtrommeltjes tot ansichtkaarten. In het Californische Monterey ligt The Dennis The Menace Playground dat model stond voor speeltuinen door heel Amerika.

Ketcham won verschillende prijzen: In 1952 de Billy de Beck Trophy (tegenwoordig Rueben Award) van The National Cartoonists Society. Dezelfde organisatie onderscheidde hem in 1978 met de Silver T-Square Award. In 1956 ontving Ketcham het certificaat van the Boys Clubs of America for Best Magazine Comic. The San Diego Comic Convention schonk hem in 1982 de Inkpot Award.

Bron: www.kingfeatures.com

Dennis the Menace
TRIPLE THREAT
TRIPLE THREAT
TRIPLE THREAT
That's a PERFECT pic!
Look in the mirror and see what you think.
I don't like ANY of 'em!
A woman in town just had TRIPLETS! All BOYS!
How would you like it if I were triplets?
HI, MOM!
HEY! Why's everybody so QUIET?

Bronnen

- *Hank Ketcham. The merchant of Dennis the Menace* (Abbeyville Press, 1990)
- *www.hankketcham.com*
- *www.rcharvey.com*

***Links*, Dennis als strip.**

LAND IN LICHT

door
TIM BLACKMORE
VERTALING BAS BERWERS

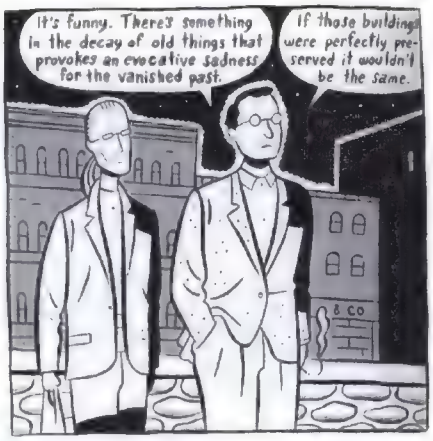
It's funny. There's something in the decay of old things that provokes an evocative sadness for the vanished past.
If those buildings were perfectly preserved it wouldn't be the same.
& CO

Seths overpeinst het verleden.

Vakidioot Chester Brown.

CANADA

De Canadezen kennen een lange historie in het voortbrengen van strips en stripartiesten. Momenteel is **Todd McFarlane**, die *Spawn* creëerde - en de bijbehorende goedlopende McFarlane-merchandising - de bekendste naam. Maar ook onafhankelijke strips doen het al jaren goed. De strips die in eerste instantie de meeste aandacht kregen, hadden meestal te maken met het lichaam en 'lichamelijke functies'. Strips van artiesten als **Julie Doucet** (*Dirty Plotte*), **Chester Brown** (*Yummy Fur*, *The Little Man*) en de tot Canadees getransplanteerde **Joe Matt** (*Peepshow*) zijn bijna volledig doortrokken van onderwerpen als menstruatie, tussendoortjes, drugs, poep, pies, masturbatie en andere anatomische narigheid. Daar is op zich niets mis mee, maar op den duur wordt al dat piesen, neuspeuteren en het uitstoten (of inspuiten) van vloeistoffen vervelend. Hoewel Doucet in haar latere werk over haar verblijf in New York (*My New York Diary*, 1999) wat meer afstand neemt van het beschrijven van het lichaam, is het nog wel altijd gefocust op haar liefdesaffaires, drugsgebruik en onvermogen om strips te voltooien. Voorbij lijkt de tijd van aandoenlijke, knullige verhalen als *My Conscience Is Bugging Me* (uit de vroege dagen van het tijdschrift *Drawn and Quarterly*). Doucet schrijft en tekent nu al tien jaar, maar haar onderwerp is nog altijd Doucet. Echter, door volledig vanuit zichzelf te schrijven is Doucets boodschap inmiddels wel duidelijk, zoals ook het geval is bij Chester Brown en Joe Matt. **Dave Coopers** surrealistische *Crumple* en de lopende serie *Weasel* zet de traditie van fascinatie met het monsterlijke, oncontroleerbare lichaam voort.

Het reflectieve karakter van de Canadese underground levert steeds nieuwe geluiden op. Chester Brown schreef en tekende een liefdevol portret van een Canadese rebel annex held, **Louis Riel** (Browns stijl is een goed-overdachte, aandoenlijke, die op veel punten doet denken aan de vroege dagen van **Harold Grays** *Little Orphan Annie*). Ook **Seths** strips over zijn eigen leven staan bol van overpeinzingen, nostalgie en geschiedenis, gelijkend op de verhalen van Brown. En **Dave Sim** en zijn collega **Gerhard**, die zorg draagt voor de opmerkelijke achtergronden, blijven werken aan het verbazingwekkende en intelligente *Cerebus*, zonder enige vorm van onderbreking, iets waar veel Canadese stripfans niet bij stilstaan.

In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in hun land.

Er zijn drie artiesten van wie ik zelf vind dat ze bijzondere aandacht verdienen. Chester Brown volgt al lange tijd zijn eigen genialiteit, volop aandacht gevend aan de zaken die hij zelf het belangrijkst vindt, zelfs als dat zijn populariteit in gevaar brengt. Hij is nooit gestopt zijn eigen artistieke grenzen te verleggen, en dat blijkt uit zijn strips.

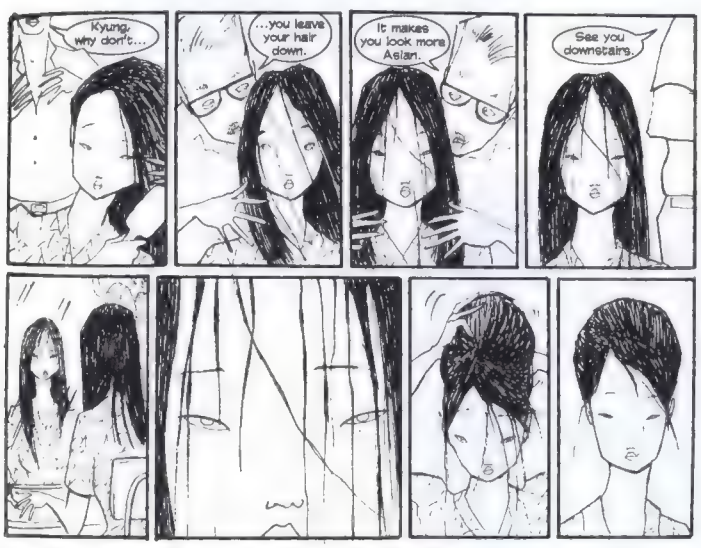

Identiteitscrisis element van Kalesniko's strips.

Een tweede artiest die aandacht verdient is Seth die stilletjes de carrière van **Kalo** – een obscure cartoonist uit **The New Yorker** - volgt in zijn strip *Palookaville* (='Nergenshuizen'; verzameld in *It's a Good Life if You Don't Weaken*). Seths tocht brengt hem op het Canadase platteland waar hij het pad van Kalo volgt naar het verleden, een wereld vol herinneringen en kunst. Seths eigen stijl kenmerkt zich door de vloeiende lijnen die een Amerikaanse cartoonist als **Peter Arno** zo beroemd heeft gemaakt. Zijn strip toont een waarlijk indrukwekkende diepgang en levenswijsheid.

En ten slotte noem ik **Mark Kalesniko** wiens eerste werk *S.O.S.* was, een heerlijke parabel over een Aziatische vrouw die op zee verdwaalt op een surfplank. Daarna maakte hij semi-autobiografische strips (een serie genaamd *Alex*, gevolgd door het bekendere *Why Did Pete Duel Kill Himself*) en meest recentelijk publiceerde hij het opmerkelijke *Mail Order Bride* (2001). Kalesniko daagde zichzelf op alle fronten uit door van Disney-artiest te veranderen in een creator van onafhankelijke strips. Zo lijkt *S.O.S.* niet alleen een cursus striptekenen voor hem, maar ook een leergang 'hoe te overleven op de hoge golven van vrijheid' (de protagonist neemt een gezonde en uiteindelijk levensreddende hap uit een rondcirkelende (Disney-?)haai). De daarop volgende beeldromans die Kalesniko maakte, geven een beeld van de terreur der artistieke vrijheid: de paniek van een artiest met een blokkade, de acteur die zelfmoord pleegt, en tot slot de Koreaanse postorderbruid die aankomt in een klein stadje in British Columbia en belandt in een verstikkend huwelijk met een man die zichzelf voor de buitenwereld verborgen houdt. Op zoek naar vrijheid, met behulp van kunst, is haar gevangenis complex en vol angst, racisme en onzekerheid. Kalesniko's strips zijn prachtige staaltjes van grafische vertelkunst, vormgeving en uitvoering.

Brown, Seth en Kalesniko worstelen allen met problemen die ons in het hart raken: de druk van nostalgie, verleden, creativiteit, ras, geslacht en sociale klasse. Het lezen van Canadese strips is zelden boeiender geweest.

Tim Blackmore is assistent-professor Information & Media Studies aan de University of Western Ontario, Canada. Hij doet onderzoek naar de manieren waarop verhalen worden verteld, en publiceert regelmatig over strips.

Uitgeverij Arboris brengt een nieuwe Nederlandse stripserie uit: *De Vliegende Hollander* van Jack Staller. Het is een historische strip met het zeventiende-eeuwse spookschip in de hoofdrol. Het eerste deel *Ouverture* werd half september heel toepasselijk in het Maritiem Museum in Rotterdam gepresenteerd. Strip- en reclametekenaar Staller is voornamelijk bekend van de vijfdelige serie *The Black Hawk Line* die begin jaren negentig bij uitgeverij Lombard is verschenen.

De Vliegende Hollander

Arborisdirecteur **Hans van den Boom** vertelde tijdens de presentatie dat hij 1999 op een stripbeurs in contact kwam met **Jack Staller**. De auteur benaderde hem met een aantal ideeën voor een nieuwe strip. Samen ontwikkelden zij vervolgens het plan voor een albumreeks die zich afspeelt in de Nederlandse geschiedenis ten tijde van de Gouden Eeuw.
Arboris geeft al jaren historische strips uit. Noodgedwongen gaat het hierbij doorgaans om buitenlandse strips. Het Nederlandse taalgebied is immers niet groot genoeg om rendabel een strip van eigen bodem te produceren. Dat de uitgeverij nu wel met een oorspronkelijk Nederlands product komt, is volgens Van den Boom te danken aan drie ontwikkelingen: door het computertijdperk kunnen pagina's met eenvoudige apparatuur worden gescand en daardoor liggen de productiekosten aanzienlijk lager; daarnaast gaat het door de gunstige economische ontwikkelingen goed in de uitgeverijbranche – en dus met Arboris. Er is daardoor meer geld beschikbaar voor investeringen, ook als deze zich niet snel terugverdienen. In de laatste plaats is uitgever Van den Boom liefhebber van Stallers realistische stijl die lijkt op de stijl die gehanteerd wordt in zuidelijke Europese landen. Van den Boom toont zich in het Maritiem Museum trots een reeks in realistische stijl van vaderlandse bodem te kunnen presenteren.

De auteur

Volgens Staller zou er in Nederland veel meer openlijker aandacht moeten komen voor de Gouden Eeuw. Een massamedium als televisie besteedt bij voorbeeld nauwelijks aandacht aan deze periode, en Nederlandse studies staan doorgaans in de schaduw van het onderzoek van wetenschappers over de grens. Hij heeft zelf vooral gebruik gemaakt van bronnen die door Engelsen zijn geschreven.
De keuze voor de legende van De Vliegende Hollander lag voor de hand. Voor hem was dit verhaal hèt symbool van de 17e eeuw. Enerzijds werd hij geïnspireerd door de verhalen van zeehelden als **Johan de Wit** en **Michiel de Ruiter**, die 'maar een half leven nodig hadden om meer te beleven dan wij nu'. Aan de andere kant interesseren hem de toenmalige ontwikkelingen in de wetenschap, de techniek en de ambachten. Hollanders stonden in die tijd bekend als goede scheepsbouwers. Een legende over een angstaanjagend schip als De Vliegende Hollander omvat al deze elementen.
Staller vergelijkt zijn strips met films en wil ze zo realistisch mogelijk weergeven. Om achtergrondinformatie te vergaren bezocht hij scheepvaartmusea om de schepen zo zorgvuldig mogelijk weer te kunnen geven ('je moet toch weten welk vlaggetje waar zit'). Daarnaast bekeek hij schilderijen uit die tijd om een nauwgezet beeld te krijgen van de wijze waarop de mensen eruit zagen.
De tekenaar kopieerde voor zijn album de stijl van grootmeesters uit de Gou-

***Linksonder,* Het schip De Vliegende Hollander maakt vele slachtoffers. Hier krijgen de Spanjaarden in de gaten wat hun boven het hoofd hangt.**

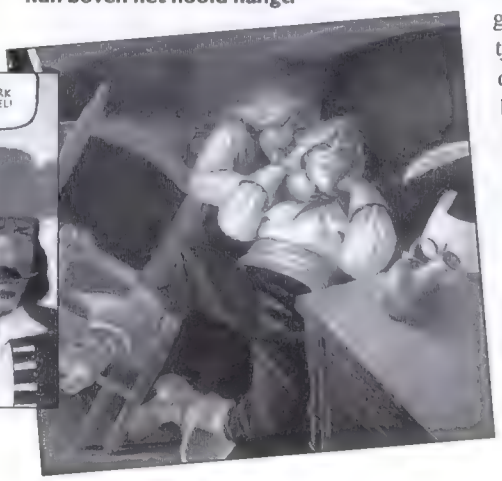

***Links,* Kapitein Van Waerde krijgt de opdracht De Vliegende Hollander in te tomen. Als het moment van de waarheid nadert, wordt hij geplaagd door merkwaardige visioenen, bij voorbeeld dat hij door zichzelf wordt gewurgd.**

SLAVEN, ZE ZEGGEN, DAT HET EEN GOEDE HANDEL IS
DAT HEB IK OOK GEHOORD, MAAR IK HEB DAAR TOCH ZO MIJN BE..
SCHIP IN ZICHT!
HET LIJKT WEL OF HET REGELRECHT OP DAT SLAVENSCHIP AF VAART!
HET ZAL TOCH NIET ..

Kapitein Van Waerde ziet voor het eerst De Vliegende Hollander.

Kapitein van Waerde komt oog in oog te staan met zijn boze tegenspeler.

Rechts, De Nederlandse vloot getekend vanuit een fantasieloos perspectief.

de speelse rangschikking van de kaders die de pagina's er soms laat uitzien als collages, maar tot gevolg heeft dat sommige stukken van de pagina's onbenut blijven.

Ook het verhaal voldoet slechts ten dele aan de op de cover gewekte verwachting. Het draait om een kapitein met bovennatuurlijke gaven die de opdracht krijgt het plunderend rondtrekkende schip De Vliegende Hollander te traceren en diens kapitein tot rede te brengen. De heldhaftige zeevaarder weet niet dat zijn superieuren te laat tot het inzicht komen dat deze missie grote gevaren met zich meebrengt, want de kapitein van De Vliegende Hollander blijkt bovennatuurlijk nog begaafder dan de held van het verhaal. De confrontatie tussen het goede en het kwade komt naderbij. Een catastrofe lijkt onafwendbaar.

Dit plot blijkt gelukkig zo sterk dat ondanks de ietwat vlakke vertelstijl van Staller genoeg spanning overblijft. De karakters worden echter onvoldoende uitgewerkt en de verteltrant is te saai en rechtlijnig om het verhaal echt meeslepend te maken.

Desondanks is het eerste deel van *De Vliegende Hollander* een aardig album. Iedereen zou het ondanks de verschillende manco's in de kast moeten hebben staan om verschillende redenen. Ten eerste vanwege de dappere poging van Staller de stijl van Hollandse meesters te introduceren in het stripverhaal. De tweede reden is het prijzenswaardige initiatief van Arboris een grootse Nederlandse historische stripreeks te willen starten. De derde reden is het avontuurlijke karakter van de setting en het plot. Wellicht dat Staller in de komende delen nog wat beter leert omgaan met zijn nieuwe stijl en zich als stripverteller nog wat verbetert. Alleen dan kan deze reeks nog een klassieker worden.

door **HARRY & CHANTAL WIBIER**

den Eeuw als **Rembrandt van Rijn** en **Johannes Vermeer**. Hij schilderde als het ware zijn platen waardoor hij voor de voltooiing van een pagina gemiddeld een week nodig had. Volgens Staller was deze werkwijze de beste manier om de sfeer van die tijd over te brengen.

Arboris heeft vertrouwen in het succes van Stallers werk. Het eerste deel verscheen 14 september eveneens in het Duits en in het Deens. Het tweede deel van de reeks ligt al klaar en zal circa vijf maanden later verschijnen. Ongeacht de verkoopcijfers van de reeks zullen in ieder geval drie delen uitkomen.

Het album

De kaft ziet er veelbelovend uit; een fraaie geschilderde afbeelding van een VOC-schip op groot formaat.

Het afgebeelde koopvaardijschip belooft avontuur, spanning, intrige en heldenmoed van onverschrokken zeevaarders. Zodra de eerste pagina wordt opengeslagen slaat de teleurstelling echter gedeeltelijk toe. De bruinige tinten blijven weliswaar overheersen in een sfeervolle schilderachtige tekenstijl, maar de figuurtjes staan houterig tegen doorgaans saaie achtergronden. Wellicht heeft de tekenaar zich te veel gebaseerd op het werk van schilders en te weinig op dat van stripmakers, waardoor een pagina meer is gaan lijken op een serie statische schilderijen dan op een stripsequentie waarvan de afbeeldingen elkaar logisch opvolgen en waarop beweging wordt gesuggereerd. Bovendien blijkt Staller voor iedere plaat telkens de meest voor de hand liggende camerastandpunten te hebben gekozen. Zelfs omwille van een speelse regie wisselt hij amper van perspectief. De enige visuele spanning wordt gewekt door

Komt de redding op tijd voor de moedige kapitein?

De Vliegende Hollander I: Ouverture

Staller
Arboris 2001
ISBN 90-343-2992-5
Prijs ƒ14,95 / Bfr.295
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Na twee speelfilms, twee animatiefilms voor de bioscoop en een tekenfilmserie voor televisie, maakt Kuifje in de 21e eeuw zijn debuut in het theater. Producent Tabas & Co begon al in 1994 met de eerste voorbereidingen voor het groots opgezette theaterproject dat tot stand kwam in samenwerking met Moulinsart. Met een productiebudget van ruim 10 miljoen gulden ging de musical *Kuifje. De Zonnetempel* op 15 september in de Stadsschouwburg van Antwerpen in première.

De Zon

Altijd weer verlang je
naar het licht van de zon
Wil je koesteren
in die warmtebron
Als in 't paradijs
waar het allemaal begon.
Niets is zo behagelijk
als de streling van de zon.

Zij aait je gezicht,
doet tintelen je huid,
wist alle zorgen
en somb're buien uit.
Opeens weer het gevoel,
dat het goede overwon.
Altijd weer verlang je
naar licht en warmte
van de zon.

De nacht is meedogenloos
en eindeloos lang
Maakt moedeloos,
machteloos en bang
Overal zwart,
Zweet op je gezicht
Je hebt altijd die angst:
wordt het weer licht?

Altijd weer verlang je
naar het licht van de zon
Wil je koesteren
in die warmtebron
Als in 't paradijs
waar het allemaal begon.
Niets is zo behagelijk
als de streling van de zon.

Zij aait je gezicht,
Doet tintelen je huid
Wist alle zorgen
En somb're buien uit
Opeens weer het gevoel
Dat het goede overwon
Altijd weer verlang je
Naar licht en warmte
Van de zon.

Altijd weer verlang je
naar het licht van de zon.

Muziek: Dirk Brossé
Tekst: Seth Gaaikema

door
PIETER VAN CLEEF

Voor deze Nederlandse versie werden tekstschrijver **Seth Gaaikema**, regisseur/tekstschrijver **Frank van Laecke** en componist **Dirk Borssé** gevraagd op te treden als creatief team. Van Laecke schreef voor de Vlaamse televisie en regisseerde toneel, opera en musicals, waaronder *Frank Hollywood By Night*, *Je Anne* en de Europese première van *Jekyll & Hyde*. Zijn grootschalige opera-producties van *La Bohème*, *Aïda* en *Carmen* oogsten veel succes in Europa. Seth Gaaikema is in musicalland uiteraard geen onbekende: hij vertaalde vele musicalproducties (waaronder meest recent *Chicago* en *Elisabeth*) en won in april een speciale John Kraaykamp Musical Award voor zijn gehele oeuvre. Dirk Brossé is muziekdirecteur van het Sinfonietta Sint-Petersburg en het Tokyo International Music Festival en gastdirigent van het London Philharmonic Orchestra. Voor theater

Kuifje. De Zonnetempel
Vanaf 15 september 2001 in de stadsschouwburg Antwerpen.

Tintin. Le temple du soleil
Vanaf 23 maart 2002 in het Palais des Beaux-Arts Charleroi.

Actuele informatie is te vinden op de officiële website *www.musicalkuifje.com*, of op *www.musicalfan.nl*.

FOTO LUC MONSAERT

FOTO LUC MONSAERT

FOTO LUC MONSAERT

Het creatief team bestaat uit, *links*, Dirk Brossé (muziek), *boven*, Seth Gaaikema (teksten) en *rechts*, Frank van Laecke (regie & teksten).

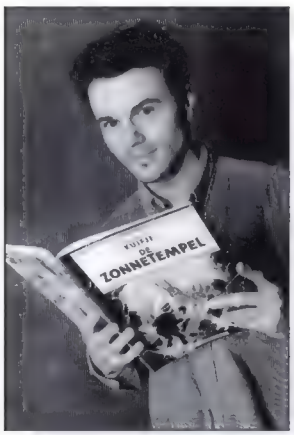

FOTO LUC MONSAERT

FOTO LUC MONSAERT

FOTO LUC MONSAERT

schreef hij ondermeer de musical *Sacco & Vanzetti* en de filmmuziek van *Daens*.

Cast

Voor de vertolkingen van de hoofdrollen startten de audities al halverwege 2000. Voor de rol van Kuifje werd de Vlaming **Tom van Landuyt** gekozen, die vorig theaterseizoen in Nederland te zien was in *Rent* van Joop van den Ende Theaterproducties. Zijn alternate, die de rol twee dagdelen per week zal overnemen, is de Nederlandse **Jurgen Stein** die eveneens was te zien in *Rent*, *Elisabeth* (prins Rudolf) en twee seizoenen *Jeans*. Kapitein Haddock wordt gespeeld door **Henk Poort**, bekend uit *The Phantom of the Opera*. De overige rollen worden gespeeld door Vlaamse acteurs, waaronder **Jacqueline van Quaille** (Bianca Castiafore), **Chris van den Durpel** en **Guido Naessens** (Jansen en Janssen) en **Frans van der Aa** (Professor Zonnebloem).

FOTO PIETER VAN CLEEF

***Boven,* De hoofdrollen worden vertolkt door Tom van Landuyt als Kuifje, Henk Poort als Kapitein Haddock en Jacqueline van Quaille als Bianca Castafiore.**

***Midden,* De alternate voor de rol van Kuifje wordt vervuld door Jurgen Stein.**

***Onder,* Verdere hoofdrollen zijn voor Frans van der Aa als Professor Zonnebloem, Chris van den Durpel als Jansen en Guido Naessens als Janssen.**

Spektakel

Het enorme productiebudget van *Kuifje. De Zonnetempel* maakte veel spektakel mogelijk. De musical is een adaptatie van twee albums - *De 7 kristallen bollen* en het vervolg *De Zonnetempel*. Niet de eenvoudigste verhalen om vorm te geven op een toneel. De decors zijn dan ook veelbelovend: oude tempels, watervallen en zweefcapriolen met adelaars... tijdens de repetities hangen acteurs regelmatig in de touwen. Ook Bobby zal gespeeld worden door een echte hond (in werkelijkheid zelfs twee) waarvoor een echte dierentrainer is aangesteld. Kuifjevertolkers Van Landuyt en Stein nemen elk weekend één van de hondjes mee naar huis om ze thuis te verzorgen, zodat de beestjes ook op het toneel naar hen luisteren.

Toekomstmuziek

De ambities van Tabas & Co en Moulinsart reiken tot ver buiten Vlaanderen. Een Franse première is gepland voor 23 maart 2002 in het Palais des Beaux-Arts van Charleroi, maar er zijn tevens plannen om de Franstalige versie naar Canada te brengen. Afhankelijk van het succes zijn er tevens plannen om de productie naar Nederland, Duitsland en Engeland te halen. Een cd met de muziek en de liedjes is vanaf september eveneens verkrijgbaar, inclusief het op single uitgebrachte *De Zon*.

FOTO LUC MONSAERT

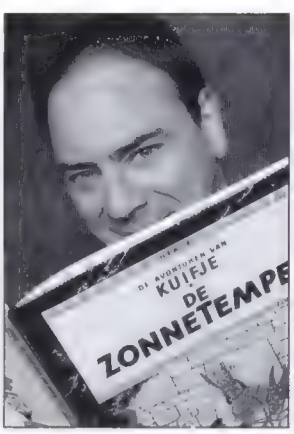

FOTO LUC MONSAERT

FOTO LUC MONSAERT

Het bezoek

Al jaren lees ik geen *Kuifjes* meer. Ik ken ze te goed en ze zullen nooit meer de overweldigende indruk maken als toen ik ze voor de eerste keer las. Bovendien heb ik een verschrikkelijke hekel aan musicals. Dat zijn twee redenen waarom ik onder normale omstandigheden nooit naar Antwerpen zou zijn afgereisd om een *Kuifje*-musical te bekijken. Als ik het kaartje niet via *Stripschrift* had gekregen, was ik waarschijnlijk nooit gegaan.

Het is natuurlijk onmogelijk om de verhalen van *De 7 kristallen bollen* en *De Zonnetempel* exact te volgen in een musical. Daarvoor zijn ze te complex. De makers hebben de essentie van beide boeken moeten vangen. Sommige scènes moeten daarvoor verdwijnen en andere moeten worden uitvergroot. Ik vreesde het ergste toen ik ging zitten in de iets te krappe stoel van het theater.

Maar het was mij vanaf het begin eigenlijk al duidelijk: de sfeer van de boeken komt goed over in het theater. De bovennatuurlijke spanning knettert van het podium af terwijl **Hergé**'s unieke humor ook hier de nodige humoristische relativering aanbrengt, vooral in de persoon van de Milanese Nachtegaal die voor de gelegenheid een prominente rol heeft gekregen.

De bolbliksem dendert. Jansen en Janssen zwerven met een slinger de wereld rond. Haddock bespuugt lama's. Bobby wordt ontvoerd door een condor. De zonsverduistering. De voorstelling waarin mevrouw Heining wegens ziekte van haar man wordt weggeroepen. De ontvoering van Zonnebloem. Het gebeurt allemaal op het podium. De decors wisselen elkaar in hoog tempo af terwijl de makkelijk toegankelijke en aanstekelijke muziek voort klinkt.

Vlak na de pauze lijkt er een kleine rust in het spektakel te zitten om de karakters iets uit te diepen en wat meer emotie over te brengen. Dit leidt zelfs tot een onwaarschijnlijk, maar desondanks zeer onderhoudend duet tussen Castafiore en Haddock. Vlak daarna barst het avontuur al weer los en ziet het publiek zelfs een heuse waterval op het podium.

Ik heb mij van begin tot eind geamuseerd en heel even kreeg ik weer hetzelfde gevoel als toen ik een klein jongetje was; dat ik in een groots en meeslepend *Kuifje*-avontuur aan het verdwalen was. Het heeft geleid tot twee kleine wondertjes. Het eerste is dat ik het stof weer van mijn *Kuifje*-albums heb afgeblazen en ben gaan lezen. Het tweede is dat ik mijn vrouw heb toegezegd dat ik nog wel een keer met haar naar een musical wil. Wie had dat gedacht?

HW

le chat mort

Uitgeverij Le Chat Mort kwam tijdens de Stripdagen in 's Hertogenbosch in september met twee nieuwe albums voor de dag: *De einischte ein* **(***Het einde van eindeloos***) van** Marten Toonder **en** *De wei fan 'e ferflokten* **(deel drie van het** *Bor Khan***-verhaal:** *De weg der verdoemden***) van** Hans G. Kresse**. Wie is de drijvende kracht achter deze 'oerset' (vertaling)? Een gesprek met** Jos Boelhouwer **van uitgeverij Le Chat Mort.**

door **MARNIX BAKKER**

Bij het zien van het plaatsnaambord Katlijk valt bij mij het kwartje: Le Chat Mort! Boelhouwer woont hier in een eenvoudige, maar schilderachtige vrijstaande woning. Deze zanderige bosrijke omgeving voldoet niet echt aan het stereotiepe beeld van Friesland. In zijn t-shirt met Bommelopdruk ontvangt Boelhouwer mij hartelijk. 'Ik ben gek op curiosa,' verklaart hij, 'al vanaf het eerste Bommelglas'. De betekenis van de naam Le Chat Mort beaamt hij: 'Het is begonnen als een grap. Ieder jaar vroegen mensen weer waar we met vakantie naar toe gingen.' Op nagenoeg fluisterende toon vervolgt hij: 'Dat kon niet. We zaten thuis met onze gehandicapte dochter'. Van dat 'thuis' heeft hij toen een vrije Franse vertaling gemaakt en dat werd de vakantiebestemming. Grijnzend vertelt hij dat er echt mensen in tuinden: 'Frankrijk, wat leuk!' hoorde hij dan. Heeft hij iets met Frans? Niet echt. En met het Fries dan? Boelhouwer is geen Fries, maar de taal klonk hem als muziek in de oren toen hij er met zijn vrouw en kinderen ging wonen. Die fascinatie is uitgegroeid tot zijn grote hobby: het uitgeven van Friese strips. 'Toen onze dochter Sanne in 1993 overleed viel ik in een gat. Haar verzorging had veel beslag gelegd op ons leven. Dat was opeens allemaal weg. Toen heb ik mij gestort op het uitgeven van Friese stripboeken.'

Het eerste boek dat Le Chat Mort uitgaf was *De oare wrâld* van Marten Toonder. **Jan de Jong** had het boekenweekgeschenk *De andere wereld* in het Fries vertaald. De Jong is bekend van zijn vertalingen naar het Fries van werk van **Thea Beckman** en **Jan Terlouw**. 'Ik genoot er van!' zegt Boelhouwer, maar hij verzucht dat zijn Fries niet goed genoeg is om dat op zijn waarde te kunnen beoordelen. De *Leeuwarder Courant* had er veel kritiek op. Op aanraden van Marten Toonder is hij vervolgens met **Harke Bremer** en **Jarich Hoekstra** in zee gegaan. De nieuwe albums van Toonder en Kresse die in september uitkwamen, zijn ook door deze heren vertaald. Hij begint er zelf niet over, maar dat zijn kopstukken binnen de Friese literatuur. Het tij is echt gekeerd als het om de publieke waardering van strips gaat. Boelhouwer heeft tot nu toe een repertoire opgebouwd van *Asterix*, *Bommel*, *Kapitein Rob*, *Erik de Noorman* en *Suske en Wiske*. Ook heeft hij een uitgebreide, Nederlandstalige biografie van **Piet Wijn** uitgegeven, de tekenaar van *Douwe Dabbert*. Wat bepaalt zijn keuze? 'Bommel is literatuur!' getuigt hij met een royaal gebaar. Hij vindt het lastig om zijn keuzes onder woorden te brengen, maar non-verbaal spreekt hij boekdelen in zijn bevlogenheid voor deze boeken. 'Ik wil series uitgeven,' gaat hij verder, 'niet van dat hap-snap gedoe van andere uitgeverijen die af en toe iets in het Fries uitbrengen'. Op de vraag wat hij nog meer zou willen publiceren verzucht hij dat de meeste uitgeverijen zoveel geld vragen voor de rechten van een album dat het voor een uitgave in het Fries niet rendabel is om er aan te beginnen. De kosten kan hij sowieso niet terugverdienen met het uitgeven van strips, maar hij wil er niet te veel bij inschieten. Hij zou wel meer werken willen uitgeven met verhalen die zich in Friesland afspelen. Daarbij wil hij zich niet beperken tot de stripwereld. Boelhouwer vertelt dat zijn moeder hem vroeger voorlas uit *Tom Poes en de Chinese waaier*. Daarmee is het voor hem begonnen. De boeken die hij uitgeeft zijn klassiekers geworden die nog steeds op een breed draagvlak kunnen rekenen. Boelhouwer hoopt dat de blijvende actualiteit van de onderwerpen van Toonders werken een nieuwe generatie zal raken in een frisse taal.

FOTO ANJA ZWANENBURG

Jos Boelhouwer:'Bommel is literatuur!'

BOEKEN

Blake en Mortimer 15: Bericht uit het verleden

Benoit & Van Hamme
Blake en Mortimer 2001
ISBN 90-6737-034-7
Prijs ƒ16,53 / Bfr.303
(68 pagina's, kleur, s.k.)

Bericht uit het verleden, het nieuwste avontuur van Blake en Mortimer, staat als een huis. Meester-scenarist **Jean van Hamme** moest zich ook revancheren. Het vorige avontuur - *Blake en Mortimer 14: Het Voronov-complot* (2000) - gemaakt door **Yves Sente** en **André Juillard**, was stukken beter dan *De zaak Francis Blake* (1996), de eersteling van het duo Van Hamme/Benoit. Uitgeverij Dargaud (=uitgeverij Blake en Mortimer) maakt gebruik van twee auteursduo's om het verschijningstempo er in te houden. Zoals bij de overleden schepper **E.P. Jacobs** namelijk al bleek: het maken van nieuwe verhalen vergt veel tijd.
Bericht uit het verleden - prachtig in beeld gebracht door klarelijnspecialist **Ted Benoit** - speelt zich af in 1954, net als de eerdere avonturen *Het gele teken* en *Het raadsel van Atlantis*. Professor Philip Mortimer is uitgenodigd door een Amerikaanse collega-wetenschapper om kennis te nemen van een wonderlijke gebeurtenis. Een verre voorvader van Mortimer - in oktober 1777 spoorloos verdwenen tijdens de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog - is als vers lijk teruggevonden in de bossen van Colorado. Zijn hier buitenaardse wezens in het spel? Het blijkt uiteindelijk te gaan om door atoomoorlogen genetisch gemuteerde mensen uit de 81e eeuw. Zij zijn in staat om via het licht door de tijd te reizen en willen de nog gezonde, welvarende wereld uit 1954 koloniseren met hulp van een oude bekende: Basam Damdu, de gewetenloze keizer uit *Het geheim van de zwaardvis*. Een strijd om de wereldmacht barst los, waaraan uiteraard kapitein Francis Blake samen met de FBI ook deelneemt.
Het is voor het eerst dat de belevenissen van Blake en Mortimer zich afspelen in de Verenigde Staten. Benoit maakte daarom ter voorbereiding een tocht door het land. Dat bracht hem op het idee om Mortimer tijdens een achtervolging in een tornado te laten belanden, een bekend natuurfenomeen in de VS. Het is tekenend voor de volwassen aanpak van de makers. Mocht er al een categorie 'wetenschapstrips' bestaan dan neemt de strip *Blake en Mortimer* hierbinnen al decennialang de koppositie in.

RS

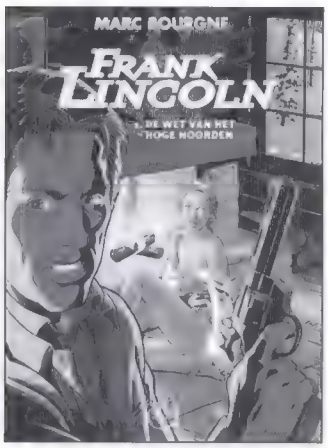

Frank Lincoln 1: De wet van het hoge Noorden

Bourgne
Talent 2001
ISBN 90-5289-384-5
Prijs ƒ29,95 / Bfr.599
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Een goede realistische avonturenstrip blinkt niet alleen uit door het spannende verhaal, maar vooral door de filmische vertelwijze, waarbij de spanning optimaal wordt opgewekt via een effectieve beeldmontage. De nieuwe strip *Frank Lincoln* is van de onbekende tekenaar **Marc Bourgne** een schoolvoorbeeld van zo'n filmisch vertelde avonturenstrip. Close-ups worden vakkundig afgewisseld met overzichtsplaten, en je verlangt als lezer voortdurend naar de volgende pagina, waar het avontuur plotseling een verrassende wending kan nemen. Het verhaal draait om de titelheld, die privé-detective is in Anchorage, Alaska. Hij worstelt al vijf jaar met de verdwijning van zijn vrouw Susan - een zaak die hij koste wat kost wil oplossen. Wanneer Frank de bescherming op zich neemt van het mooie meisje Patricia Neeson, dat gestalkt wordt door haar ex-vriendje (zoon van de beruchte drugsbaron Zach Moreno), komt de detective niet alleen in een gecompliceerde drugsaffaire terecht, maar blijkt bovendien dat zijn vrouw indertijd door Moreno is ontvoerd... en vermoedelijk vermoord. Dit avontuur krijgt een staartje in het volgende deel, maar biedt wel een afgerond verhaal (de stalk-zaak). Hoofdpersoon Frank wordt levensecht neergezet als een whiskydrinkende macho met lak aan gezag (à la Mike Blueberry), die echter zijn menselijkheid toont door de stuntelige wijze waarop hij zijn dochter opvoedt en de fanatieke pogingen om zijn beschermelinge Patricia van haar drugsverslaving af te helpen. Deze strip is degelijk vakwerk, al heeft Bourgne goed gespiekt in de keuken van *XIII*.

JM

Zwarte olijven 1: Waarom is deze nacht zo anders dan de andere?

Guibert & Sfar
Dupuis 2001
ISBN 90-314-2349-1
Prijs ƒ13,95 / Bfr.185
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De Franse strip beleeft momenteel een nieuwe bloeiperiode, waarin jonge talenten in grote getale ontbolsteren. Zo ook **Emmanuel Guibert** en **Joann Sfar**. In 1997 lieten ze samen voor het eerst van zich horen met de romantische komedie *De dochter van de professor*, die door uitgeverij Dupuis abusievelijk was ondergebracht bij de collectie Vrolijke (in plaats van Vrije) Vlucht. De one-shot viel in Angoulême in de prijzen en ook de Nederlandse kritieken waren positief. Guibert blonk uit door zijn met aquarel ingekleurde schetstekeningen, terwijl Sfar een lichtvoetig verhaal over een verliefde mummie vertelde dat al bij eerste lezing proefde als een instant-klassieker. Bij hun volgende project - de kinderstrip *Sardine de l'espace* - waren de rollen omgedraaid: Sfar tekende op scenario van Guibert. Nadien oogstte Guibert succes zonder de hulp van zijn collega: eerst met het onvertaalde soloproduct *La guerre d'Alan*, vervolgens met het door **David B.** geschreven *Kapitein Scharlaken*. Deze sprookjesachtige striproman (naar het werk van de schrijver **Marcel Schwob**) betekende zijn tweede boekuitgave in Nederland, ditmaal wèl in de Vrije Vlucht-reeks.
Het nieuwste project van Gui-

bert is andermaal op scenario van Sfar, die zich ditmaal op de Bijbel heeft gebaseerd. *Zwarte olijven* belooft een epische reeks te worden, maar is voor de afwisseling ingedeeld bij de Spotlight-collectie. In de tijd van Jezus Christus reist de arme boer Yaacov met zijn tienjarige zoontje Gamaliel naar Jeruzalem om in de tempel een bok te offeren ter gelegenheid van Pesach. Vanwege een oproer in de tempel raken ze elkaar kwijt, maar Gamaliel wordt opgevangen door twee gedeserteerde Romeinse soldaten. Het is de aanzet voor een spannend epos over het leven in het gebied rond de Middellandse Zee. Sfar heeft zich ogenschijnlijk uitputtend in dit tijdsgewricht verdiept. Hoewel het tekenwerk van Guibert de vertelling optimaal ondersteunt, is het tegelijkertijd nogal kaal, ook qua inkleuring. Net als in *Kapitein Scharlaken* hanteert de tekenaar het motto *more is less*, maar in tegenstelling tot dat schilderachtig ingekleurde boek schiet hij er nu zijn doel deels mee voorbij. Een 'uitgeklede' stijl effectief toepassen, dat is slechts een enkeling (**Hergé**, **Pratt**) gegeven. Dit smetje op deze veelbelovende reeks kan echter in de komende delen worden weggepoetst met een meer schilderachtige inkleuring.

JM

Vreemdelingen in het paradijs

Moore
Leidse Stripshop/
Beeld voor Beeld 2001
ISBN 90-75737-09-2
Prijs ƒ29,95 / Bfr.599
(88 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Deze in zwart/wit getekende strip gaat over Francine en Katchoo. Zij zijn vriendinnen die samen een etage delen. Het verhaal gaat voornamelijk over Francine met haar verschillende (ongelukkige relaties) met mannen, waarbij Katchoo zich steeds zeer jaloers gedraagt. Je komt niet veel te weten over de hoofdpersonen. Francine, lief en zachtaardig (dom) zit met ene Eddie opgescheept, het prototype van de domme macho die de hele tijd zijn *** achternaloopt en Katchoo kan (uit

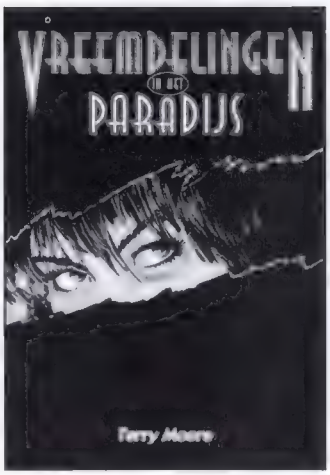

jaloezie?) ongekend gewelddadig zijn en beschikt dan ineens over een anti-tankwapen. Dan is er nog David, een 'zachte' jongen die op Katchoo verliefd is geworden en in het verhaal betrokken wordt.
De tekenaar **Terry Moore** heeft er in Amerika onder andere de **Eisner Award** (prijs voor het beste vervolgverhaal door de comicindustrie) voor ontvangen.
De strip is getekend in een zeer uitbundige stijl, waarbij de grootte van de afbeeldingen steeds verschilt, dan weer paginagroot, dan weer 10 afbeeldingen op een bladzijde wat het geheel tot een afwisselende strip maakt. Bovendien zijn de gezichtsuitdrukkingen zo expressief getekend dat woorden soms overbodig zijn.
De titel is afgeleid van een toneelstuk waarin Francine een rol speelde op Puncture High School 10 jaar geleden: 'Dat we zonder liefde nooit meer dan vreemdelingen in het paradijs zullen zijn'. Katschoo zat bij haar op school. In deze bundel zijn 3 avonturen van Francine en Katchoo opgenomen.
Maar, het verhaal is volstrekt onbegrijpelijk. Na drie pogingen en na het lezen van een Engelstalige versie (is het soms slecht vertaald?) toch een aantal conclusies. Het lijkt erg op de strips van de serie **Ivanovs** *Beeldromans* uit de jaren '70: ongelukkige liefdes en jaloerse vriendinnen en intriges met alle emoties die erbij horen; hoewel *Vreemdelingen in het paradijs* wel veel volwassener is en niet bedoeld lijkt voor meisjes in de puberleeftijd. Is het eigenlijk wel voor meisjes bedoeld?
De strip zit vol flauwigheden en de uitbarstingen van Katchoo zijn niet grappig. Alle stereotypen en gemeenplaatsen over mannen en vrouwen die je maar kan verzinnen zitten in het verhaal en deze zorgen ervoor dat het verhaal nergens verrassend is (zoals bij voorbeeld de geile buurman met zijn vrouw die er als sloof uitziet in tegenstelling tot Francine en Katchoo met hun superfiguren). Bovendien is de verhaallijn soms zo onduidelijk dat je opnieuw moet lezen, maar dat kan aan de vertaling liggen. Dit is deel 1, maar het wekt geen verlangen op naar deel 2.

JD

Frans en Suzanne 1: Frans en Suzanne maken het goed

Jansens
Rechtdoorzee Mijl op 7 2001
ISBN 90-5056-075-X
Prijs ƒ14,95 / Bfr.299
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Emiel Jansens maakte zijn debuut in *Filo*, het eenmansstriptijdschrift van **Fred de Heij** en hij lijkt het perverse broertje van deze stripmaker en illustrator. Tekenstijl en verteltrant van beide artiesten zijn exact hetzelfde. Het enige verschil zit in de onderwerpkeuze. Jansens publiceert tegenwoordig in *Penthouse Comix*. Zijn korte, professioneel getekende verhalen draaien rond de pafferige chagrijnige zakenman Frans en zijn wellustige vrouw Suzanne.
Het merkwaardige stel is geobsedeerd door seks. In de strip is uitgebreid te zien hoe ze alle mogelijke standjes en handelingen uitproberen, met elkaar en met anderen. Jansens schuwt het niet om de seksfestijnen even expliciet als een pornoregisseur in beeld te brengen en de seksspelletjes zijn bij vlagen zo bizar dat menig fatsoensrakker de strip met walging ter zijde zal leggen. Een typisch geval van harde porno zou je zo op het eerste gezicht zeggen.
Nou, niet helemaal. De meest reeksen van korte erotische strips kennen wisselende hoofdpersonen. *Frans en Suzanne* onderscheidt zich doordat de karakters in de verschillende verhalen terugkeren en Jansens ze steeds verder uitwerkt. Dit maakt de seks in deze strip persoonlijker dan die in de reguliere porno die dikwijls koud, machinaal en onpersoonlijk is.
In de verhalen van Jansens gebeuren allerlei zaken die heel even de aandacht van de seks weten af te leiden. De karakters geven toe aan hun allerdiepste driften, niet alleen seksueel, maar vooral emotioneel. Ze treiteren, halen weemoedig herinneringen op, manipuleren, winden elkaar op, proberen carrière te maken en hebben elkaar soms lief. Incidenteel weet Jansens zelfs met een enorme dooddoener de seksuele lading van het verhaal gedeeltelijk te niet te doen, bij voorbeeld als Frans na een wilde sekspartij op het laatste plaatje onthutst met emmer en dweil in de hand staat omdat zijn schoonmaakster toch echt niet van plan is om de verschillende lichaamssappen op te ruimen.
Na lezing van de eerste bundeling verhalen van *Frans en Suzanne* valt op dat Jansens er in is geslaagd een erotische strip met sterke karakters en geslaagde grappen neer te zetten. Dit boek is een topper in zijn genre.

HW

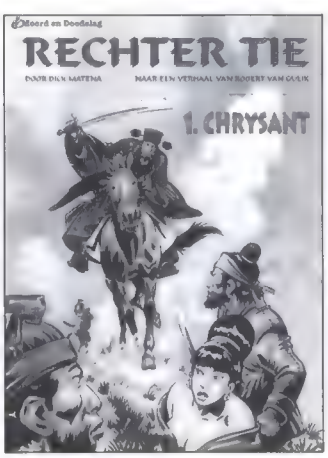

Moord en doodslag 4: Rechter Tie 1: Chrysant

Matena (naar Van Gulik)
Arboris 2001
ISBN 90-343-2932-1
Prijs ƒ12,95 / Bfr.259
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Robert van Gulik (1910-1967) is zeker één van meest exotische figuren uit de Nederlandse literaire en strip-wereld. Als briljant kenner van de oosterse talen en cultuur maakt hij carrière als diplomaat, met als hoogtepunt het ambassadeurschap in Japan. Eén van zijn belangstellingsgebieden is de Chinese detectiveroman. Hij vertaalt een Chinese roman over de historische rechter Tie, die leefde in de zevende eeuw. Van Gulik krijgt de smaak te pakken en schrijft en illustreert zelf een internationaal populaire serie detectives over rechter Tie met als hoogtepunt *Vier vingers*, het boekenweekgeschenk uit 1964 (opgedragen aan een aap). De stripreeks *Rechter Tie* met mooie sfeertekeningen van **Frits Kloezeman** verschijnt in de jaren '70 en '80. En nu is deel 1 - *Chrysant* - van een nieuwe reeks verschenen met tekeningen van alleskunner **Dick Matena**.
Schrijver **Arthur Japin** (van *De zwarte met het witte hart*) heeft Van Gulik gekend en zijn herinneringen geboekstaafd. Zijn vader, ook detectiveschrijver, was bevriend met Van Gulik. De tekeningen bij *Rechter Tie* kreeg het jongetje Arthur zelden te zien. Zij maakten een diepe, erotische indruk op hem. Ook in Matena's verhaal staan die tekeningen van blote vrouwen die gemarteld of gekooid zijn. In dit verhaal moet rechter Tie samen met zijn adjudant Tsjiao Tai op onderzoek in een afgelegen district. De jaloerse zoon van de landheer aldaar misbruikt de dorpelingen en zijn familie. Rechter Tie legt het familiedrama bloot. Het plot zit goed in elkaar maar is niet erg subtiel. Dat geldt ook voor de tekeningen. Matena gebruikt zijn grove stijl, die we kennen van *Flynn*. Dat is jammer want de genuanceerde tekenwijze van *Kruimeltje* past misschien beter bij de Chinese wereld van rechter Tie. In de 'snelle' schetsen van Matena, met veel zwart en donkere arceringen, is geen plaats voor details die een *couleur locale* oproepen. De dreiging komt daardoor wel goed uit de verf.
De uitgave is voorbeeldig, met extra informatie over Van Gulik, de historische rechter Tie en Matena zelf. Één prettig boek, al blijft de indruk van haastwerk hangen.

WM

De wereldreis van Bulletje & Boonestaak 21: Met Braziliaanse oceaanvliegers naar Florida (periode 1928–1929)

De wereldreis van Bulletje & Boonestaak 22: Landing op Schiphol (periode 1929)

Van Raemdonck & De Jong
Boumaar 2001
ISBN 90-73836-34-4 (deel 21)
ISBN 90-73836-33-6 (deel 22)
Prijs ƒ17,52 / Bfr.351
(64 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De stripverhalen in de serie *De wereldreis van Bulletje & Boonestaak* behoren tot het cultureel erfgoed. Zoals zo vaak bekommeren erfgenamen zich niet of nauwelijks om datgene wat hen wordt nagelaten. De erfenis raakt onder het stof en wordt vergeten. Slechts een handvol stripliefhebbers zag het historisch belang van de verhalen van de romancier **A.M. de Jong** en de tekeningen van **George van Raemdonck** in en heeft zich in de afgelopen decennia ingezet voor een heruitgave van de in boekvorm verschenen verhalen, aangevuld met de nooit in album verschenen avonturen.

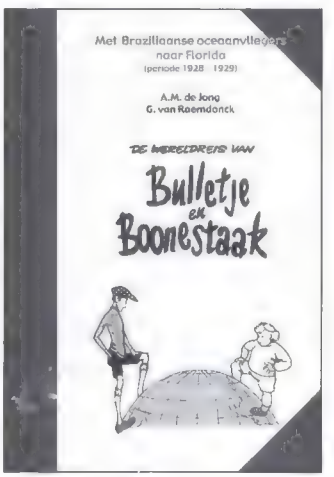

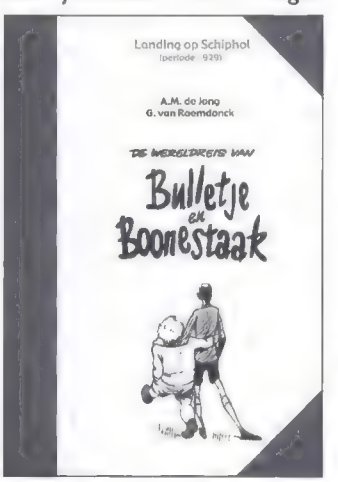

Het resultaat van deze inspanningen mag er zijn. Twee kloeke stripalbums op A4-formaat (dubbel oblong), voorzien van prachtige omslagen, met daarin de nog nooit in boekvorm verschenen verhalen 21 en 22 over het illustere duo, zagen onlangs het daglicht. *De wereldreis van Bulletje & Boonestaak* begon op 2 mei 1922 in dagblad *Het Volk* en liep, met een kleine onderbreking in 1931, tot 17 november 1937. De twee jongens, vrienden voor het leven, besluiten om een tijdje van huis te gaan. Omdat weglopen als slecht wordt ervaren, verzinnen zij een list. Hun vaders zijn respectievelijk stuurman en gezagvoerder op de 'Hercules', een schip op de wilde vaart. Als het schip op punt van uitvaren staat, verstoppen zij zich als verstekelingen aan boord. Eenmaal buitengaats confronteren zij hun vaders met hun aanwezigheid. Deze maken van de nood een deugd. De jongens blijven aan boord en krijgen schoolwerk van de bootsman. Ondertussen verstoren de twee zoveel mogelijk de dagelijkse routine. Hun speciale aandacht gaat uit naar Ouwe Hein, een oudere matroos die vol verhalen zit. In verhaal 21 stuiten de jongens tijdens een tocht door het oerwoud op een vliegveld. Nieuwsgierig kruipen zij in een gereedstaand vliegtuig. Als de bemanning aan boord komt, verstoppen zij zich en worden weer verstekelingen. De bestemming is Florida. In plaats van in Florida komt het vliegtuig in Holland terecht zo blijkt uit verhaal 22. Na een innige hereniging met hun moeders vallen de jongens weer terug in het dagelijkse ritme van naar school gaan en kattenkwaad uithalen. Een journalist komt vragen wanneer ze weer op reis gaan en de bemanning van de 'Hercules' eist via een telegram hun terugkeer aan boord. Schrijver De Jong (1888–1943, vermoord door de Nazi's) en tekenaar Van Raemdonck (1888–1966) kozen voor een stijl die in de jaren veertig van de vorige eeuw de wereld in ging als de 'Hollandse School', dat wil zeggen teksten onder de tekeningen (zie ook werk van **Marten Toonder**, **Hans G. Kresse** en **Pieter Kuhn**). Van Raemdonck tekende *Bulletje & Boonestaak* in een karikaturale stijl, maar plaatste hen in een realistische context, waarin door de fantasieën en de dromen van beiden zowel magisch-realistische als surrealistische situaties worden verbeeld. Bij Van Raemdonck is de verbeelding regelmatig aan de macht. De verhalen waren in eerste aanleg vooral gericht op de jeugd. A.M. de Jong, oud-onderwijzer en pedagoog, hield, gelijk zijn schrijvende vakbroeders in het interbellum, van zedenkundige bespiegelingen. In zijn beschouwingen betrok hij vooral de sociale misstanden. De Jong was antimilitarist en wilde dat weten. Regelmatig liet hij in de *B & B*-verhalen merken dat hij kolonialisme, imperialisme en andere onderdrukkende systemen verafschuwde. Hij was een sociaal-democraat *avant la lettre*. Bijna tachtig jaar na de eerste publicatie kan worden geconcludeerd, dat de verhalen rond *Bulletje & Boonestaak* niet gedateerd zijn. Beide albums bevatten extra informatie en illustraties over dit fenomenale duo.

RB

Lekker lachen met Spekkie Big

Van der Holst
Scheppend Werk 2001
ISBN 90-344-0046-8
Prijs ƒ17,50 / Bfr.320
(46 pagina's, kleur, s.k.)

Hm, tja. Het zevenentwintigste album van de hand van tekenaar-scenarist **Marc van der Holst** (welgeteld het elfde *Spekkie Big*-getitelde album). Spekkie Big geniet – samen met albumgenoot Deef – een aar-

dige populariteit in ons kikkerlandje. Waar dit door komt? Nou, door de korte grappen, de eenvoudige tekeningen, de absurditeit van de figuren èn de verhalen, en de woordgrappen. Anders gezegd: door het gemis aan lengte, de slordige middelbare-schoolkrabbels (in de kantlijnen van je schrift), de opperste meligheid, en het uiterst flauwe gebruik van de Nederlandse taal.

Hebben we het dan nu over geniaal of juist slap werk? Moeilijk. Stripfiguur Deef wekt associaties met het schilderwerk van **Picasso** op. Een kunstenaar die (ook?) niet helemaal werd begrepen en gewaardeerd in zijn tijd. (Bekijk Deefs hoofd maar eens ondersteboven.) De woordgrappen zijn pis- en pismelig, wat net dood kan slaan (zoals met slecht getapt bier) of juist tot giechelbuien kan leiden. Dit is voornamelijk ervan afhankelijk of de lezer in de juiste (melige) stemming verkeert. En dat terwijl de meeste strips juist een stemming teweeg- of overbrengen.

En dan het tekenwerk. Een stoutmoedige verdere verkenning van het absurdisme en de door **Hein de Kort** bekendgemaakte rommelige tekenstijl? Of een afraffeling van het tekenwerk en een aanfluiting van de hele stripwereld? Tja, het is wel een hele onrustige, drukke strip. Niet dat elke strip pagina na pagina netjes in het keurslijf van gelijkvormige rechthoeken gedwongen dient te worden, zeker niet. Kortom, de meningen over *Spekkie Big* zijn – en blijven! – verdeeld. Voor meligheid ten top is dit album een geheide aanrader, voor verhaal en inhoud een absolute afrader.

JB

De duisternis voorbij...

Casini
Prestige 2001
ISBN 90-76752-17-6
Prijs ƒ12,50 / Bfr.230
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ha, weer eens een sciencefictionstrip. En wel eentje uit Oost-Europa (Slovenië), ondanks de Italiaans-overkomende naam van auteur **Stefano Casini**. De cover (doorlopend naar de achterkant) belooft al veel: geweld, technologie, manipulatie van mens en brein (zie de medische stoel met dreigende 'droogkap') en geweld. En dat aangesaust met een fraaie – en toepasselijke – citering van **Shakespeare**.

De strip begint relatief abrupt, middenin de actie. Hier geen zorgvuldige introductie van karakters, de figuren krijgen gestalte door hun daden. Haast filmisch. Het verbeelden van computers en virtuele ruimte gebeurt effectief, maar voert gelukkig niet de boventoon. De tekenstijl gecombineerd met de sfeervolle inkleuring trekt de aandacht naar de kernactie/dialoog op de voorgrond. Zonder daarbij de achtergrond af te raffelen of te verwaarlozen.Nee, de setting waartegen de actie/dialoog zich afspeelt, is minstens zo belangrijk. Sfeer is het sleutelwoord. Haast filmisch.

En dan, zo rond pagina negen, bekruipt de sciencefictionkenner een gevoel van herkenning. Kom, hoe heet die film ook alweer? Heel aardig gegeven, goede acteurs (waaronder **Ralph Fiennes**, bekend van zijn meesterlijke rol als pure nazi-schoft in *Schindler's List*), maar helaas niet zo'n geslaagde film. Ach ja, *Strange Days*! Over een figuur in de goot (Fiennes) die nog altijd dweept met zijn ex die hem heeft verlaten voor een rijke bink in het nachtclubcircuit.

Hm. Ach, een mooi eerbetoon, doorspekt met eigen andere elementen. Tenminste, enkele pagina's verder duikt de herkenning weer op. Ditmaal een andere. Ja, dit is geleend van het korte sf-verhaal *Johhny Mnemonic* van cyberpunk-peetvader **William Gibson**. Een verhaal dat slordig is verfilmd door een videoclipregisseur die effe zijn filmdebuut wou maken met een

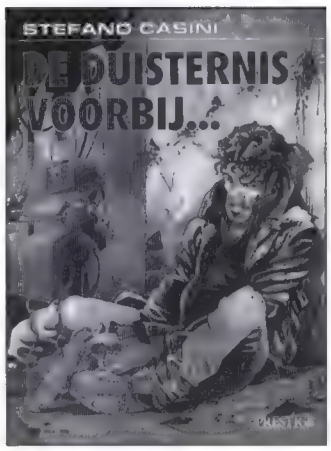

stukje design en artdirection.

En nu we toch aan het spotten zijn: de scènes met de vliegende taxi's (de bekende *yellow cabs* uit New York, maar dan zonder wielen en met vliegapparatuur) zijn gelicht uit de sf-film *The Fifth Element* van de Franse regisseur **Luc Besson**.

Hm. Ach, beter goed geleend dan slecht gemaakt. Toch? En het is goed gemaakt, dat zeker. Bovendien krijgt het verhaal halverwege steeds meer een eigen karakter. Oftewel: wijkt het af van de voornoemde films en hun plot. De doemsfeer die het album doordrenkt, kruipt naar de apotheose toe. Volgende keer graag een geheel oorspronkelijk verhaal, Stefano. Je hebt hier aangetoond de rest al in je te hebben.

JB

Stront aan de knikker. Een Spoorstraat voetbalstrip

WéVé
Oog & Blik 2001
ISBN 90-5492-021-1
Prijs ƒ19,83 / Bfr.363
(32 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Razzo, Lalopula, Benny, Kroeske, Moxy en Mau Mau vormen het vriendenclubje uit de Spoorstraat. Het is een gevarieerd gezelschap. Je hebt de neger, de *nerd* en de Chinees. Maar Razzo en Mau Mau zijn zonder twijfel de meest kleurrijke karakters. De Razzo is een Italiaan die in moeilijke situaties de heilige Maria om raad vraagt. Zij is echter niet altijd even aardig tegen hem. Razzo probeert zich altijd op te werpen als de leider van het vriendenclubje. Soms succesvol, maar even vaak tevergeefs. Zo eenvoudig als 't is om de Razzo te doorgronden, zo moeilijk is dat bij de Mau Mau Man. Het is niet eens zeker of hij wel zo heet. De anderen noemen hem zo, omdat hij alleen 'Mau Mau' zegt. Hij is ontzettend intens. Het lijkt wel of zijn spieren altijd gespannen staan. Hij bespeelt de bas, zoals hij auto rijdt en voetbalt: hard.

In *Stront aan de knikker* nemen de vrienden uit de Spoorstraat deel aan een voetbalcompetitie tussen verschillende buurten. Zij zijn er vooral op gebrand om de laatste wedstrijd tegen de Papegaaienbuurt te winnen. Maar gezien de uitslagen van de wedstrijden tegen de andere buurten, lijkt er weinig hoop te bestaan. Zij verliezen steeds met vreselijke cijfers, met als dieptepunt 11-0. Dan komen zij in aanraking met een oude, zwarte heks. In een ritueel met pis, stront en kattenharen betovert zij de spelers en de bal, zodat zij hun laatste wedstrijd zullen winnen.

Stront aan de knikker is *WéVé*'s (pseudoniem van **Willem Vleeschouwer**) tweede boek over het vriendenclubje uit de Spoorstraat. In 1996 verscheen *De Wraak van de Dikke Ong. Een avontuur van de Spoorstraat*. Dit boek betekende een terugkeer van WéVé als stripmaker. In de jaren tachtig maakte hij stripverhalen met vreselijke titels zoals: *De wonderbaarlijke reis van Jacobus Maneschijn en Sientje Zeester, Duppie en de ZZ-sekte* en *Flip Vla en Pintie Prima*. Maar jarenlang stonden zijn stripactiviteiten op een laag pitje. Hij werkte toen vooral als illustrator voor onder andere *HP/De Tijd*, *Elsevier*, *Oor* en *De Uitmarkt*. Maar het bloed kruipt toch waar 't niet gaan kan. Dus in de jaren negentig pakte hij zijn strip-activiteiten weer op. *De Wraak van de Dikke Ong* was redelijk succesvol. Hierdoor aangemoedigd, werkte WéVé vijf jaar aan een vervolg. Dat werd *Stront aan de knikker. Een Spoorstraat voetbalstrip*.

WéVé vindt van zichzelf dat hij geen verhaal kan verzinnen. Helemaal ongelijk heeft hij niet, want het zwakste aspect van *Stront aan de knikker* is het gebrek aan spanning. Het boek werkt toe naar de laatste wedstrijd tegen de Papegaaienbuurt, maar de lezer zal 't weinig interesseren of de Spoorstraat wint of verliest. Dit komt omdat het duel geen persoonlijk aspect heeft. In het begin van het boek staat dat de Spoorstraat graag van de papegaaien wil winnen, omdat het 'geen lekkere jongens' zijn. Maar dat is voor de lezer te weinig. Het zou bij voorbeeld veel spannender zijn als de jongens van de Spoorstraat en de papegaaien niet alleen vijanden in het veld waren, maar ook rivalen in de liefde. Dan krijgt iedere misser en ieder doelpunt een heel andere lading. Maar de liefdesrelatie die in het boek voorkomt, heeft te weinig met de wedstrijd zelf te maken. Overigens is ook te weinig uitgewerkt waarom de bloedmooie negerin Vava valt voor de absolute nerd Benny.
Tegenover deze zwakke plekken in het scenario staat 't superieure tekenwerk van WéVé. In de achtergronden weet hij heel trefzeker de sfeer neer te zetten van achterbuurten in een grote stad. Daarnaast kan hij ontzettend goed de emoties van zijn personages tekenen. WéVé's tekenstijl is soepel en beweeglijk, dus heel geschikt voor een voetbalstrip. De voetbalscènes blinken dan ook uit door hun dynamiek en helderheid.

RK

Julia 1:
De ogen van de afgrond

Berardi & Vannini
Prestige 2001
ISBN 90-76752-28-1
Prijs *f* 13,95 / Bfr.279
(128 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Julia is een criminologe. In dit eerste album van de reeks wordt zij neergezet als een jonge zelfbewuste vrouw die haar dagen vult met allerlei interessante aspecten van haar vakgebied; zij doceert aan de universiteit, adviseert de filmindustrie en raakt betrokken bij

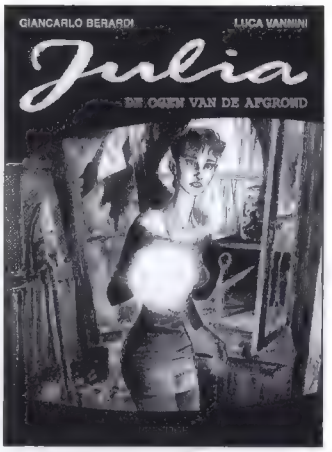

de jacht op een seriemoordenaar. Schijnbaar moeiteloos stelt ze een daderprofiel op en haar intelligente waarnemingen en sterk ontwikkelde intuïtie brengen haar steeds dichter bij de dader. Met name dit laatste blijkt niet ongevaarlijk.
Tekenaar **Luca Vannini** werkt vakkundig met een realistische stijl in zwart/wit zonder grijstinten. Dit wekt met het kleine formaat (17,5 x 24 cm) een pulpachtige indruk. Deze pretentieloze uitstraling sluit goed aan op de weinig originele inhoud, die in staat is te verstrooien, maar niet kan boeien. Daarvoor heeft scenarist **Giancarlo Berardi** te weinig uit de karakters gehaald en te veel geleund op de droge ontrafeling van het moordmysterie; er zijn geen spannende zijsprongen en er is te weinig verdieping om dit verhaal boven het niveau van de gemiddelde *whodunnit* uit te laten stijgen.
Is dat erg? Waarschijnlijk niet, want naast de kwaliteit is ook de prijs van een bescheiden niveau. Een prima boekje dus voor treinreizigers, strandbezoekers en andere lezers die vier verloren kwartiertjes willen vullen. Kritische en veeleisende lezers kunnen dit boekje beter in de winkel laten liggen.
Opvallend detail is dat de omslag niet werd getekend door Vannini, maar door collega **Marco Soldi**. Dat is een gemiste kans voor de tekenaar die in het verhaal laat zien dat hij creatief kan omgaan met regie en camerastandpunten. Bovendien laat hij zijn karakters met behulp van sprekende gezichtsuitdrukkingen en lichaamshouding heel aardig acteren.

HW

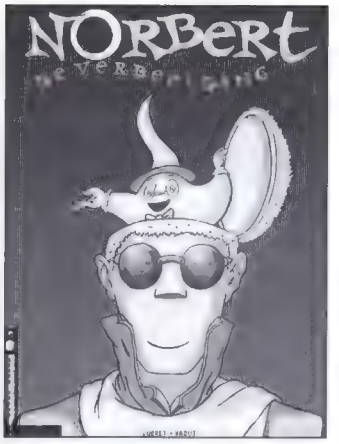

Norbert de Verbeelding 1:
Verbeelding: 1/Verstand: 0

Guéret & Vadot
Lombard 2001
ISBN 90-5581-354-0
Prijs *f* 10,95 / Bfr.219
(56 pagina's, kleur, s.k.)

In het hoofd van de mens heerst een constante strijd tussen verschillende impulsen. Twee impulsen die lijnrecht tegenover elkaar staan zijn het verstand en de verbeelding. Als het verstand teveel de overhand krijgt, dan komt de verbeelding in de verdrukking en vice versa. In *Norbert de Verbeelding* worden deze impulsen afgeschilderd als personen. In het hoofd van Simon Glonek regeert het verstand in de vorm van Kapitein Verstand. Hij heeft de verbeelding, Norbert de Verbeelding, enige tijd geleden weten te verbannen en is nu dus alleenheerser. Dit verandert allemaal als Glonek verliefd wordt op een meisje. Doordat allerlei chemische processen het hoofd van Glonek verstoren, komt Norbert de Verbeelding vrij. De machtspositie van Kapitein Verstand komt daardoor in gevaar.
Dit album bevat feitelijk twee verhaallijnen die zich naast elkaar afspelen. De eerste verhaallijn is die van Simon Glonek die verliefd wordt op een meisje. De tweede verhaallijn is die van de machtsstrijd in Gloneks hoofd tussen Kapitein Verstand en Norbert de Verbeelding. Beide verhaallijnen hebben iets Hollywoodachtigs. Datgene dat zich buiten Simon Glonek afspeelt is de klassieke *lovestory*: jongen ontmoet meisje, meisje heeft al iemand anders, zij kiest uiteindelijk toch voor de jongen, happy end. Datgene dat zich in het hoofd van Glonek afspeelt is de klassieke strijd tussen goed en kwaad. Het goede (de verbeelding) strijdt tegen het slechte (het verstand) en overwint uiteindelijk.
In dit licht bezien, is het dan ook niet zo vreemd dat de twee makers van dit album, **Olivier Guéret** en **Nicolas Vadot**, beiden iets hebben met film. Guéret doet al jarenlang verslag van actuele gebeurtenissen op film- en stripgebied voor diverse Waalse televisieprogramma's. Vadot is al sinds 1993 tekenaar voor het tijdschrift *Le Vif*. De makers ontmoetten elkaar in 1998 tijdens een tentoonstelling van Vadots dagbladillustraties. Hun gezamenlijke belangstelling voor films en strips bracht hen tot elkaar en ze besloten samen deze stripreeks op te zetten.
Dit eerste deel is lezenswaardig en bevat een paar aardige vondsten. Maar er zijn ook twee duidelijke minpunten. Het houterige tekenwerk is onaantrekkelijk en, wat vervelender is, het verhaal kent te weinig diepgang. Het is jammer dat de makers trouw zijn gebleven aan het Hollywoodstramien. Ze hadden namelijk een veel diepgaander verhaal kunnen maken. In het album wordt feitelijk een machtsovergang van de dictatuur naar de democratie getoond. De makers laten soms vluchtig zien hoe onder andere de pers en andere maatschappelijke organen zich aanpassen aan deze machtsverandering. Dit gegeven had veel verder uitgewerkt kunnen worden en dat is een gemiste kans.

JvK

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
··· abominabel

VIDEO/DVD

Dragonball 1:
Super battle in the world

Dragonball 2:
The strongest guy in the world

Bridge Pictures 2001
(±60 minuten, MG6)

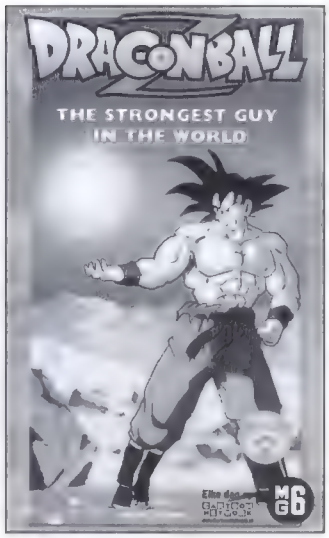

De Japanse bevolking is al duizenden jaren slachtoffer. Het had al eeuwen te kampen met aardbevingen en enorme vloedgolven en deze eeuw zijn daar ook nog eens twee atoombommen bijgekomen. Dergelijke rampzalige tragedies zijn moeilijk te verwerken en blijven jarenlang in de cultuur nadreunen. Dat zou je kunnen afleiden uit de eerste tekenfilmvideo's van *Dragonball*.
Maker **Akira Toriyama** is overduidelijk geobsedeerd door de Apocalyps. In deel 1 zaait een buitenaardse booswicht een zaadje van een superboom. De wortels boren zich door het gehele aardoppervlak en dreigen onze vruchtbare thuisplaneet uit te mergelen. In het tweede deel komt het gevaar van twee doorgeslagen wetenschappers die met hun imposante en agressieve technologie in staat blijken de hele planeet om zeep te helpen.
Gelukkig is er een handje vol helden met superkracht dat deze enorme rampen weet te af te wenden. Dat gaat hen niet gemakkelijk af. Ze vechten tot ze er bij neer vallen en de kijker wordt getrakteerd op indringende beelden van de redders die lang en oorverdovend krijsen omdat ze een bovennatuurlijke toverbal willen lanceren naar de booswichten. Dit klinkt spectaculair, maar is het niet, want de Japanse studio's gebruiken zo weinig tekeningen dat de filmpjes soms meer lijken op een combinatie van een diavoorstelling en een hoorspel dan op een tekenfilm.
De boodschap van *Dragonball* druist in tegen de Nederlandse cultuur. Waar bij ons een mogelijke Apocalyps aanleiding heeft gegeven om onze naaste nog meer lief te hebben, hard te werken en de christelijke moraal hoog te houden, verkondigen deze filmpjes de boodschap dat de ondergang van de wereld alleen is af te wenden met een overdosis aan geweld. Daarnaast zijn we hier tegenwoordig niet meer zo bezig met een naderende ondergang van de wereld. Wellicht is dat de reden dat ik *Dragonball* de grootste nonsens vind die ik ooit heb gezien. En dan nog slecht geproduceerd ook.

HW

EN VERDER...

✷ ***Bob Morane 36: De farao van Venetië*** *(Vernes/Coria, Lombard). De eendimensionale held doet stoer en interessant in een vergezocht horrormysterie dat in de tijd van Edgar Allan Poe misschien nog kleine meisjes bang kon maken, maar tegenwoordig alleen maar op de lachspieren werkt. De duidelijke tekeningen overstijgen gelukkig het niveau van dit onwaarschijnlijke scenario.* *(HW)*

✷ ***De Cactus Club 5: En we gaan nog niet naar huis*** *(Bercovici/Gilson, Dupuis). Rake grappen rond een stel vakantiegangers en hun begeleiders. Heerlijk pretentieloos en amusant, met name dankzij de koddige poppetjes van Bercovici.* *(HW)*

✷ ***Gutsman Comics 6*** *(Kriek, Oog & Blik). Tigra heeft een geheime date. Haar zusje Leona wil perse weten met wie. Gutsman komt zijn moeder tegen bij het graf van zijn vader en daardoor komen allerlei vervelende jeugdherinneringen boven. Woordeloze en ingetogen verhaaltjes, helder als glas en van een betoverende eenvoud. Het kan niet meer lang duren voor Kriek internationaal gaat doorbreken.* *(HW)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
www.wonderlandstrips.nl

✷ ***Kroost 7: Wanneer eten we?*** *(Carabal, Dupuis). Carabal weet zijn gebrekkige tekenwerk in ruime mate te compenseren met originele en geestige plotjes. De volgorde van de grappen in het album komt niet overeen met de chronologie van de gebeurtenissen die ze beschrijft, maar dat mag de pret niet drukken.* *(HW)*

✷ ***De mini-mensjes 38: De grote school*** *(Seron, Dupuis). Twee opvallende verschijnselen maken dit langzaam voortkabbelende avontuur lezenswaardig. Het eerste is dat er hier en daar sprake is van sadisme en grof geweld dat vooral door de vriendelijke context van het verhaal shockerend overkomt. Het tweede is de omvangrijke gastrol van het joch Cédric en zijn vriendinnetje Chen.* *(HW)*

✷ ***Pieter Pil 2: Zo gezond als een vis*** *(Swysen, Casterman). Eénpagina-gags over een huisarts. De grapjes zijn niet erg gevat en ook het tekenwerk heeft weinig te bieden.* *(JvK)*

✷ ***Pin-up 7: Las Vegas*** *(Berthet/Yann, Dargaud). In dit eerste deel van de derde verhaalcyclus raakt Dottie verstrikt in een web van intriges dat wordt gesponnen door Hugh Hefner, Frank Sinatra, gokbazen en doortrapte misdadigers. Dit album heeft net als de voorgaande delen een sexy uitstraling, een professionele vormgeving en een uitgekiend scenario dat balanceert op het randje van de geloofwaardigheid.* *(HW)*

✷ ***De psy 9: Rustig maar!*** *(Bédu/Cauvin, Dupuis). Scenarist Cauvin gebruikt te veel ruimte om zijn melige grappen te vertellen. Tekenaar Bédu stond voor de onmogelijk opgave om nog iets te redden. Hij faalde. De Stripschriftlezer die wakker weet te blijven tot het laatste verhaal wordt beloond met het optreden van twee medewerkers van ons tijdschrift: Zempi Velkuizen en Michel Kemphaan. Ook Jan Bex wordt genoemd.* *(HW)*

✷ ***Troglodytes 2: Mappa mundi*** *(Ruijters, Oog & Blik). Marcel Ruijters vertelt zonder woorden over gewelddadige en seksueel geladen gebeurtenissen in een woongemeenschap van bizar vormgegeven holbewoners en heeft zich daarbij op sommige plekken laten inspireren door middeleeuws gedachtegoed en de Egyptische oudheid. In visueel opzicht is dit een boeiend boek, maar het gebrek aan ontwikkeling maakt dat het niet bij iedereen de aandacht even lang vast zal houden.* *(HW)*

✷ ***Yakari 27: En Langoor*** *(Derib/Job, Lombard). Yakari ontmoet een ezel die als herder werkt, terwijl zijn vriendje Buffelkalfje wordt beetgenomen door een renkoekoek. Dit alles speelt zich af in een doolhof van canyons waarin het woeste water dreigende hoogtes aanneemt. Na 26 delen slagen de makers er nog steeds in deze reeks fris en origineel te houden met bekoorlijke bijfiguren, krachtige plotjes en fraaie natuurtekeningen.* *(HW)*

Kriek-expositie in trek

Dat de bekendheid van *Gutsman*-tekenaar **Erik Kriek** in de lift zit, wordt goed duidelijk door de media-aandacht die vooraf ging aan zijn expositie in de Amsterdamse galerie Fuzzy Art. Ten tijde van deze tentoonstelling (18 augustus t/m 29 september) is Kriek *hotter* dan toen hij enkele jaren geleden exposeerde in Lambiek. **Kees Kousemaker** (Lambiek) is er verbaasd over, **Dominique Busker** (Fuzzy Art) niet. Hoewel zij haar kleine galerie runt naast een baan bij uitgeverij Meulenhoff, heeft ze veel tijd vrijgemaakt voor een publiciteitsoffensief. En met succes. Kriek plukt er de vruchten van, want verschillende tentoongestelde stukken zijn verkocht aan belangstellende bezoekers.

Wat hing er dan zoal in galerie Fuzzy Art? Recent werk, bestaande uit bonte schilderijen, gelikte reproducties en enkele ingelijste originelen die aantonen dat Krieks gladde tekenstijl het gevolg is van hard zwoegen op de vierkante centimeter. Behalve Gutsman duikt ook Godzilla meermalen op. Er is illustratiemateriaal te bewonderen dat is gemaakt voor uiteenlopende bladen als *Playboy*, *Samsonic* en *FNV-magazine*. Retro-muziek schalt uit een cd-speler die half verscholen is tussen een berg *Gutsman*-parafernalia. Voor wie het tentoongestelde werk te duur was (zelfs ondanks de betaalbare prijzen), bestond er ook de mogelijkheden om een T-shirt of een *Gutsman Comic* aan te schaffen. Tijdens de feestelijke opening van de expositie werd het zesde deel uit deze reeks ten doop gehouden.

JM

Jaap Vegter in Den Haag

Tot en met 2 december is nog in het Haags Historisch Museum de overzichtstentoonstelling van het werk van **Jaap Vegter** te bekijken. Vegter maakt al meer dan veertig jaar strips en cartoons, waarin hij vlijmscherpe kanttekeningen plaatst bij gebeurtenissen en personen uit het politieke, maatschappelijke en culturele leven. Zijn tekeningen zijn in talrijke gerenommeerde kranten en tijdschriften te vinden als *Sextant*, *de Consumentengids*, *Haagsche Courant* en *Vrij Nederland*.

Op de tentoonstelling, getiteld *Mag 't even...!! De wereld volgens Jaap Vegter in strips en cartoons*, wijzen levensgrote afbeeldingen van de hoofdfiguren uit de strips van Vegter de bezoeker de weg. Een speciaal voor deze gelegenheid gemaakte documentaire toont hoe Vegter een strip maakt. Bovendien biedt de expo een overzicht van de belangrijkste kranten en tijdschriften waarin Vegter heeft gepubliceerd, met voorbeelden van zijn strips, cartoons en illustraties.

Het werk van Vegter is een weerslag van allerlei verschijnselen uit de recente geschiedenis, zoals Dolle Mina, het naaktstrand, de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR), de emancipatie van homo's en lesbo's en het kabinet **Van Agt/Wiegel**. Op de expositie worden de gebeurtenissen waarnaar de strips verwijzen, weer tot leven geroepen aan de hand van krantenartikelen, foto's en voorwerpen, waaronder - voor het oproepen van een jaren-zeventiggevoel - een Citroën 2CV (de roemruchte Eend) en een interieur.

Bij de tentoonstelling is een gelijknamige catalogus verschenen (uitgeverij De Nieuwe Haagsche). Hierin is een aantal beschouwingen over het werk van Vegter opgenomen, alsmede getekende bijdragen van bevriende tekenaars als **Frits Müller**, **Marnix Rueb** en **Peter van Straaten**. Dit boek telt 132 pagina's, is deels in kleur en kost *f*35 / Bfr.700.

Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7, Den Haag. Open: dinsdag tot en met vrijdag van 11-17 uur, zaterdag en zondag van 12-17 uur. Info: telefoon (+)31 (0)70-3646940,of via de site *www.haagshistorisch museum.nl*

RS

Spotprenten in Persmuseum

Begin oktober is het vernieuwde Persmuseum van start gegaan. Het museum

***En de boer...*, Nico Visscher (Nieuwsblad van het Noorden, 4 maart, 1989)**

bestaat al sinds 1902, maar functioneerde vooral als archief. In het nieuwe pand aan de Zeeburgerkade in het oostelijk havengebied van Amsterdam beschikt het nu ook over een expositieruimte. Het persmuseum herbergt een grote collectie politieke cartoons, naast verzamelingen kranten, tijdschriften, foto's en affiches.

In het museum bevindt zich de vaste opstelling *Start de persen! 400 jaar nieuws in Nederland*. Daarnaast zijn er wisselexposities, waarvan de eerste is getiteld *De getekende eeuw, politieke prenten 1900-2000*. Deze tentoonstelling toont tot 8 april 2002 een selectie van honderd spotprenten uit de vorige eeuw, samengesteld door politieke-cartoonkenner **Koos van Weringh**. In Nederland wordt de politieke prent rond 1900 een vast bestanddeel van kranten en tijdschriften. Vooral in de arbeiderspers komt de karikatuur tot bloei. Gaandeweg vermindert het partijpolitieke karakter van de pers, om in de jaren zeventig nagenoeg te verdwijnen. Tekenaars zien zich niet meer als het artistieke verlengstuk van een partij of geloofsrichting. Op de expositie heeft Van Weringh per decennium tien politieke spotprenten geselecteerd. Bij iedere prent hangt het nieuwsbericht dat aanleiding is geweest tot het maken van de tekening.

Het Persmuseum, Zeeburgerkade 10, 1019 HA Amsterdam. Open: dinsdag tot en met vrijdag van 10-17 uur, zaterdag en zondag van 12-17 uur. Info: telefoon (+31)(0)20-6928810, of via de site *www.persmuseum.nl*

RS

Albert Hahn in Apeldoorn

Meer politieke prenten zijn te aanschouwen in het Historisch Museum Apeldoorn/Van Reekum Museum. Daar loopt tot en met 25 november de tentoonstelling *Hahn voor De Mol* met werk van de vermaarde sociaal-democratische kunstenaar **Albert Hahn** (1877-1918). De expositie is opgedragen aan **Hans de Mol**, die sinds 1976 verbonden is geweest aan het historisch museum in Apeldoorn en van 1985 tot 2001 de directeurspost bekleedde. De Mol streefde ernaar in zijn museum de aandacht te vestigen op thema's uit de sociale geschiedenis. Zijn belangstelling ging niet zozeer uit naar het wel en weer van de fine fleur, maar naar de geschiedenis van groepen 'gewone' mensen.

Op de tentoonstelling hangen ruim veertig

Spotprent van Abraham Kuyper (1904) door Albert Hahn.

politieke prenten van Hahn die een fel getekend commentaar vormen op de sociale en politieke toestanden tussen 1901 en 1918. Hahns tekeningen, waaronder diverse originelen, stonden in het *Zondagsblad van Het Volk* en *De Notenkraker*. Een deel van de prenten is in bruikleen afgestaan door het Persmuseum.

Historisch Museum Apeldoorn/Van Reekum Museum, Raadhuisplein 8, ingang marktzijde, Apeldoorn. Open: dinsdag tot en met zaterdag van 10-17 uur, zondag van 13-17 uur. Info: telefoon (+31)(0)55-5788429, of via de site *www.apeldoorn.nl/hma*

RS

Expo Geelen en Dros

Tot 17 februari 2002 is in het Letterkundig Museum in Den Haag de tentoonstelling *Zo zijn we niet getrouwd* te zien. In deze expositie wordt het werk van het kunstzinnige echtpaar **Harrie Geelen/Imme Dros** belicht. Op de expositie zijn naast boeken en veel originele tekeningen van Geelen, bij voorbeeld ook de elf (!) zilveren griffels te zien die Imme Dros voor haar boeken kreeg.

Het werk van Harrie Geelen is veel omvattender dan dat van zijn vrouw. Want hij illustreert niet alleen boeken - waaronder veel van zijn vrouw - maar hij schrijft ook kinderboeken, maakt tekenfilms, schrijft liedjes en heeft vermaarde televisieseries op zijn naam staan als *Kunt u mij de weg naar Hamelen vertellen, meneer?* en *Q & Q*. En dat doet hij in zijn vrije tijd, want hij is ook nog eens in dienst bij de Toonder Studio's waar hij commercials bedenkt en regisseert.

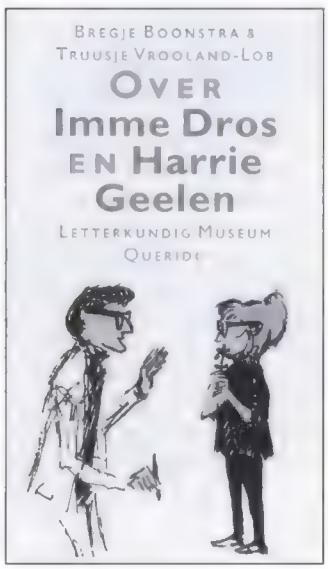

Naast de tentoonstelling organiseert het museum ook een aantal speciale activiteiten. Zo is er op 25 november een heuse Hamelendag - met onder andere Harrie Geelen en **Martin Brozius** - en worden Imme Dros en Harrie Geelen op 20 januari geïnterviewd.

Bij de tentoonstelling is een aardig boekje verschenen. *Over Imme Dros en Harrie Geelen* bevat naast een biografie van Dros en Geelen ook een bibliografie. Het boekje is verkrijgbaar bij het museum en in de boekhandel voor de curieuze prijs van ƒ13,11 (±Bfr.262,20).

Meer info: Letterkundig Museum, Prins Willem-Alexanderhof 5, Den Haag. Telefoon (+31)(0)70-3339666.

RvdN

FOTO BEREND ULRICH

Anna Mul in Alkmaar

In de tentoonstellingszaal van het nieuwe Stedelijk Museum Alkmaar zijn tot en met 6 januari 2002 beelden, tekeningen en strips te zien van kunstenares **Anna Mul**. Mul (Oudorp, 1961) werkte in de afgelopen vijftien jaar voornamelijk in de beslotenheid van haar atelier. Slechts enkele malen werd iets van haar werk tentoongesteld. Mul is vooral bekend om haar beelden, gemaakt van simpele materialen als ijzerdraad, cement en papier-maché. Daarnaast maakt ze ook tekeningen en strips. In de strips lopen realistische en absurdistische situaties naadloos in elkaar over. Het gaat vaak om kleine gebeurtenissen met een onverwachte wending. Hoewel Mul bijna geen woorden of dialo-

Flitsen

Politiek tekenaar Joep Bertrams **heeft op 13 oktober de Ton Smitspenning ontvangen tijdens de opening van het 14e Nederlandse cartoonfestival in Eindhoven. Deze prijs, die sinds 1984 wordt uitgereikt, is ingesteld voor cartoonisten met een internationaal befaamd oeuvre en wordt uitgereikt door de Nederlandse Cartoonistenvereniging De Tulp en Stichting Ton Smits. ★** *De zeurkalender* **van** Peter van Straaten **ligt alweer in de winkels. Heerlijk! Een heel nieuw jaar om weer lekker dagelijks te zeuren. Ideaal voor op het toilet. ★ In september verscheen het eerste nummer van** *VOICe-mail*, **het officiële verenigingsorgaan der Verenigde Oost-Indische Inkt Compagnie. Cartoonisten uit Groningen, Friesland en Drenthe zijn bij de vereniging aangesloten die in de lente van 2001 werd opgericht en inmiddels al 85 leden telt. De vakbroederschap heeft een eigen website in ontwikkeling (***www.stripwinkel.nl/voic***) en organiseert exposities en lezingen. Een leuke gelegenheid voor de doelgroep tot kennisuitwisseling! ★ Op 1 november sluit de inzendingstermijn voor de Rabobank Cultuurprijs (zie** *Stripschrift 338*). **Wie een leuke strip bedenkt over de stad Leiden maakt kans op tienduizend piek. De VVV in Leiden wist te melden dat er geen postzakken vol scenario's waren binnengekomen. Dus, grijp nog je kans. ★ Op zondag 7 oktober werd in de Sportarena Tolhuis in Gent het benefiet-basketbaltoernooi Basketcomics gehouden. De opbrengst (zie ook** *www.basketcomics.be*) **gaat naar Rozemarijn, een plaatselijke school voor gehandicaptenonderwijs. Diverse striptekenaars deden ook mee. Niet op het sportieve vlak, want daar blinken tekenaars doorgaans nooit in uit, maar door allerhande signeersessies of het ontwerpen van het affiche (**Jeff Broeckx**). ★ Uitgeverij Signature brengt de detectives van de Franse auteur** Léo Malet **in vertaling uit. In stripland kennen we die romans met speurder Nestor Burma in de hoofdrol van de bewerkingen door** Jacques Tardi. **★ Een 47-jarige man uit Zeist heeft voor de tweede keer in zijn leven een miljoenenprijs gewonnen in de Postcode Loterij. Zijn nieuwe bijnaam... Guus Geluk. ★ Bij uitgeverij De Bezige Bij verscheen bij verrassing een boek van** Marten Toonder, **getiteld** *We zullen wel zien*. **Het is een bundeling van allerhande verhalen, brieven en herinneringen. ★ Bij de Engelse uitgever Random House verscheen** *The Booklover's Repair Kit. First Aid for Home Libraries*. **Deze handige reparatiekit kan iedere boekenliefhebber behulpzaam zijn voor het plegen van herstelwerkzaamheden, bij voorbeeld wanneer de hond een glas wijn omstoot op uw net aangeschafte eerste Pandadeel van** *De Avonturen van Tom Poes*. **Deze EHBO-boekenkist kost wel een lieve duit: ruim 340 gulden. ★ De Deense animator Bjørn Frank Jensen is op 81-jarige leeftijd in zijn woonplaats Hilversum overleden. Frank Jensen was als animator onder meer betrokken bij de Bommel-film** Als je begrijpt wat ik bedoel. **★ In september overleed op 83-jarige leeftijd de acteur** Guus Hermus. **Wist u nog dat hij de vader speelde in de tv-versie van** Peter van Straatens **strip** *Vader & Zoon*? **★ In** *Stripschrift 337* **kondigden** René Windig **en** Eddie de Jong **aan dat zij met een tekenfilmversie van** *Heinz* **bezig zijn. De Amsterdamse filmproducent Zig Zag Film wil** *Heinz!: The Movie* **rond kerst 2003 in de bioscoop uitbrengen. De vorderingen zijn te volgen op** *www.heinzthemovie.nl* **★ Denkt u nog aan de vierde Eindhovense Stripbeurs op 11 november in Hotel Van der Valk? ★ Bij de Harmonie verschijnt** *Single* **in boekvorm, de strip die** Hanco Kolk **en** Peter de Wit **dagelijks voor Het Parool maken.**

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD

GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

gen gebruikt, beschouwt zij taal - bij voorbeeld een bepaald woord of een korte zin - toch als een belangrijke inspiratiebron voor het maken van beelden en illustraties. Bij de tentoonstelling *De juiste plek is hier. De wereld van Anna Mul* verschijnt een gelijknamige, gesigneerde publicatie in beperkte oplage.
Stedelijk Museum Alkmaar, Canadaplein 1, Alkmaar. Open: dinsdag tot en met vrijdag 10-17 uur, zaterdag en zondag van 13-17 uur. Info: telefoon (+31)(0)72-511 0737, of via de site *www.stedelijkmuseum alkmaar.nl*

RS

Onafhankelijk uitgeven in Nijmegen

Zondag 18 november wordt in Nijmegen voor de derde keer de zogeheten Halfwitnessclub gehouden, georganiseerd door Extrapool, uitgeverij Knust en het literatuurfestival Wintertuin. Dit is een internationale manifestatie voor kleine uitgevers die zich bewegen op het raakvlak van literatuur, jounalistiek, wetenschap, beeldende kunst en strips. Volgens de organisatie heeft de kleine uitgever de toekomst: om in het digitale tijdperk te overleven moet er kleinschalig en flexibel geproduceerd worden. Grote uitgevers zullen zich steeds meer moeten toeleggen op uitgaves die zijn toegespitst op kleine doelgroepen. Doel van de manifestatie is te laten zien dat onafhankelijk uitgeven ook in Nederland toekomst heeft. Uitgaves met een niet-commerciële uitstraling halen in Engeland, Duitsland en Oost-Europa oplages waar menig grote uitgever hier zijn vingers bij aflikt, beweert de organisatie.
Op de Halfwitnessclub, die zich 's middags afspeelt in Festivalcentrum de Lege Bibliotheek in de Ridderstraat, presenteren zich allerhande uitgevers, waaronder een aantal stripcollectieven.
Uit het buitenland komen Jürgen Olbrich/No Institute (Kassel), Peter Engl (Berlijn), Shift! (Berlijn), Uah! (Mainz) Pipifax (Zürich), Judith Zaugg (Bern), Cactus (Londen), Marc Pawson/Disinfotainment (Londen), Stripburger (Slovenië), Le Dernier Cri (Marseille) en Guillaume Cassar (Marseille). Nederland wordt vertegenwoordigd door Perdu, Van Gruting, Hoenderbossche Verzen, Vantilt, Plaatsmaken, Passage, De gouden engel, De hondekoekjesfabriek, Kunstwinkel van Oberbach, VITA/ AdeL, Stichting schrijven, Candide/wrede veldt, Knust, Zingende zaag, Serena libri, Przewalski, IJzer en De Buitenkant.
's Avonds is er een presentatie van uitgever Knust in de 1/2 Withal (2e Walstraat 3) en een avondprogramma met diverse performances, waaronder een optreden van de Ponchoclub (**Gummbah**, **Jeroen de Leijer**, **Steffen de Weerd** en **Ivo van Leeuwen**) in Extrapool (2e Walstraat 5). Deze instantie brengt ook het tweede nummer van het Halfwitmagazine uit.
Info: maandag tot en met vrijdag van 11-17 uur via telefoonnummer (+31)(0)24-3888234, of via e-mail: *extrapol@desk.nl*

RS

Prijzen Stripdagen Den Bosch

Tijdens de afgelopen Stripdagen in Den Bosch reikte Het Stripschap weer een aantal prijzen uit. Naast feestvarken **Daan Jippes** (Stripschapprijs 2001) kreeg **Jan Dirk Barreveld** de Aanmoedingsprijs. De redactie van *Stripper* ontving de P.Hans Frankfurtherprijs voor bijzondere verdiensten.
Bovendien werden de albumprijzen bekendgemaakt. In de categorie 'Album van het jaar, oorspronkelijk Nederlands' won **Peter Pontiac** met *Kraut*, terwijl **Jacques Tardi** en **Daniel Pennac** voor *De verloedering* de buitenlandse equivalent in ontvangst mochten nemen (alleen was dit duo er niet, net zo min als een vertegenwoordiger van uitgeverij Casterman!).
De winnaar van de prijs 'Jeugdalbum van het jaar' werd het derde deel van *Little Nemo* (**Bruno Marchand**). De jury van schoolleerlingen verkoos dit boek boven de twee andere mededingers: *Doodsbang 1* (**Muricet/Vanholme**) en *Sarah Spits 16* (**Marc Wasterlain**).

RS

Rondreis Finse strips

De Finse vereniging voor striptekenaars Sarjakuvantekijät organiseerde dit jaar een internationale, rondreizende tentoonstelling met als thema strips en technologie (*Sarjakuva ja moderni teknologia*). Ruim twintig Finse striptekenaars leverden een bijdrage, wat de levendigheid van de Finse stripscene nogmaals bevestigt. De expositie was in een aantal landen te zien en sluit in november af in Stockholm, Zweden. Helaas werd Nederland overgeslagen, maar wie geïnteresseerd kan de bijbehorende catalogus (ISBN 952-9809-38-7) nog te pakken zien te krijgen. Op de website van de Finse vereniging (*www.*

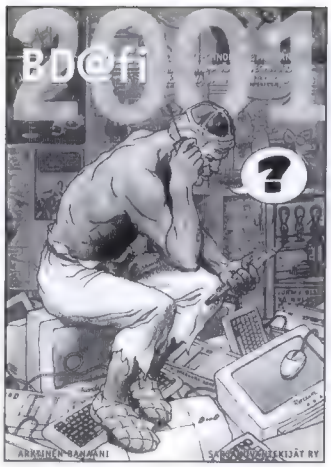

sarjakuvantekijat.fi) is meer informatie terug te vinden. Maar wellicht heeft het Fins Cultureel Centrum in Antwerpen ((+32) (0)3-2318751, of via de site *www.finn cult.be*) ook nog exemplaren.

RS

Aandelen Big Balloon

Onlangs deed VNU zijn consumententak van de hand en Sanoma werd de nieuwe eigenaar. Tot voor kort was het niet duidelijk wat de consequenties zouden zijn voor Big Balloon. De strip- en kinderboekenuitgever was een aparte dochtermaatschappij waar VNU een meerderheidsbelang in had, maar het viel wel in de categorie 'consument- en conjunctuurgevoelig'.
Inmiddels is er meer duidelijkheid: Het pakket aandelen van Big Ballloon dat voorheen in handen was van VNU (nu Sanoma) is overgenomen door het management van Big Balloon. 'Beide partijen achtten het wenselijk om Big Balloon volledig zelfstandig en onafhankelijk te laten opereren,' liet directeur **Cees de Groot** desgevraagd weten. Op de vraag of er nog gevolgen waren voor de normale gang van zaken antwoordde hij: 'Het betekent niets voor de dagelijkse praktijk. Het is nu en straks *business as usual*.' De boeken van deze stripuitgever blijven dus gewoon verkrijgbaar en nieuwe albums blijven verschijnen. Toch prettig om te weten...

HW

Guibert in Strapazin 63

Dit Zwitserse tijdschrift is altijd weer een lust voor het oog, niet in de laatste plaats vanwege de talloze advertenties die door de medewerkers zelf worden gemaakt. Deze keer is het helemaal smullen geblazen! Niet alleen omdat de ons reeds bekende **Kamagurka** en **Willem** een kleine bijdrage hebben geleverd, maar vooral omdat er een fragment is opgenomen van nieuw werk van **Emmanual Guibert**: *La Guerre d'Alain*. Hierin leert de lezer onder andere hoe je een granaat lanceert en een hoe je een tank moet besturen, want het verhaal gaat gedetailleerd in op de waar gebeurde belevenissen van een

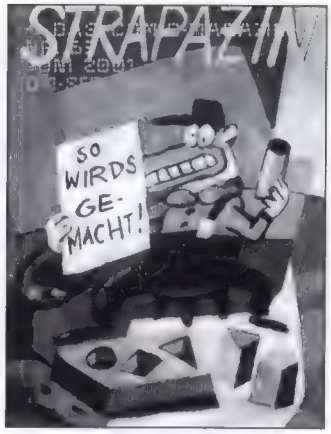

Amerikaanse soldaat in Europa tijdens de Tweede Wereldoorlog.
In dit nummer is overigens iedere strip leerzaam, want het thema is 'So wirds gemacht!'. Zo wordt bij voorbeeld uitgelegd hoe tofu wordt gemaakt, hoe je het hedendaagse leven kunt overleven en hoe je angst voor beren kunt overwinnen. Medewerkende tekenaars zijn verder onder anderen nog **Cristoph Schuler**, **Anna Sommers**, **Kati Rapia** en de **Chris Warekloon Cristophe Badoux**. Een aanrader!
Info: Postfach 841, 8025 Zürich, Zwitserland, of via de site *www.strapazin.ch*

HW

Iedereen kan tekenen

Er waren al cd-roms waarmee je je eigen keuken, woonkamer of tuin kon inrichten. Easy Disc komt nu met een cd-rom waarmee de potloden en de oostindische inkt in de tekendoos kunnen blijven: *Strip Studio*. Met dit programma kan iedereen die niet kan tekenen toch een strip maken: duizenden decortjes, plaatjes, figuurtjes en onomatopeeën zijn bijgevoegd. Je kunt zelfs je eigen foto's inscannen en die verwerken in je verhaal en de zaak rechtstreeks e-mailen of op het internet publiceren. Laten we niet een al te streng waarde-oordeel aan dergelijke pakketten meegeven: met name kinderen zullen veel plezier aan dit pakket beleven. Tekenaars met serieuzere ambities zullen met dit voorgekauwde pakket niet veel lol hebben. *Strip Studio* kost *f* 39,95 / Bfr.799 en is verkrijgbaar in de betere boekhandel of cd-rom-speciaalzaak (alleen voor Windows).

PvC

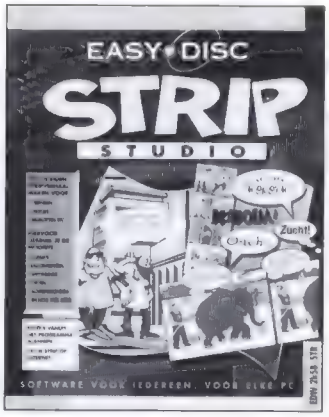

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

Tienerzwangerschap

De modernisering van de serie *Suske en Wiske* neemt soms verrassende vormen aan. In het 271e verhaal - *Big Mother* - dat net in album is uitgekomen, komt zelfs het thema van tienerzwangerschappen voorbij. Op een gegeven moment (strook 64) wordt een aantal deelnemers aan het tv-programma Big Mother gepresenteerd. Daaronder Marina (26 jaar) en Johnny (28 jaar) en – blijkt uit plaatje drie - hun zoontje Kobe (10 jaar). Marina was dus 16 jaar toen Kobe geboren werd. Vreemd genoeg laten de makers het gevoelige onderwerp in het resterende verhaal links liggen. Sterker nog, moeder Marina en vader Johnny bekommeren zich totaal niet om hun zoon. Zou hier sprake zijn van een ongewenst verhaallijntje?

RS

Pijnlijk plagiaat, technische tekenblunders, bedenkelijke bronnen, lullige letterfouten, opvallende overeenkomsten, bedoeld of onbedoeld... we zijn er dol op. Stuur beschrijvingen, liefst met goede (kleur)kopie, naar AARGH! Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam

Cartoonzegels

Na vijf jaar stripzegels vond PTT Post het tijd worden om dit jaar over te stappen naar cartoonzegels. In samenwerking met Cartoon Network zijn vijf animatieseries op zegels van 85 cent vereeuwigd: *Tom & Jerry*, *The Flintstones*, *Johnny Bravo*, *Dexter* en *The Powerpuff Girls*. Het vijftal postzegels wordt in een boekje verkocht, tezamen met twee sluitzegels (één van *Johnny Bravo* en één van *The Powerpuff Girls*). Ook is er een chic geplastificeerd mapje uitgebracht, waarin het zegelblokje met achtergrondinformatie is opgenomen. Alleen niet elk postkantoor heeft die mapjes op voorraad.

Het blijft jammer dat het postbedrijf het nodig vond de strippostzegel-serie af te breken, terwijl er nog genoeg bekende strips voor in aanmerking kwamen. Dubbel ergerniswekkend is de copyright-vermelding van Turner Entertainment die op de cartoonzegels is terug te vinden. Het eindresultaat ziet er daardoor uit als een sponsor-uiting van deze Amerikaanse tv-divisie van AOL Time Warner.

RS

Bugs in Disneyland?

Wetenschappers hebben Bugs Bunny ingezet bij hun onderzoek naar valse herinneringen, zo meldt *Intermediair*.

Honderdtwintig mensen die als kind naar Disneyland waren geweest, moesten een advertentie beoordelen, die door de onderzoekers **Jacquie Pickrell** en **Elizabeth Loftus** was vervalst. De nepadvertentie bevatte een afbeelding van Disneyland en een beschrijving van een bezoek, door de ogen van een kind, dat eindigt met handen schudden met Bugs Bunny. Toen de proefpersonen vervolgens een vragenlijst invulden over hun jeugdherinneringen aan Disneyland, meende 30% van hen dat Bugs Bunny daar toen ook rondliep. Dat is onmogelijk: Disney kijkt wel uit om deze stripfiguur van concurrent Warner Brothers toe te laten.

Wanneer er ook nog een grote kartonnen Bugs in de onderzoeksruimte had gestaan, zonder dat de psychologen daarop overigens de aandacht vestigden, nam het percentage toe tot 40%. Niet alleen 'wisten' deze proefpersonen dat Bugs Bunny in het park aanwezig was tijdens hun bezoek, maar velen van hen ontwikkelden zelfs compleet valse herinneringen: bij voorbeeld hoe zij handen hadden geschud met het tekenfilmkonijn of hoe zij hem naast Mickey Mouse hadden zien staan.

JM

STAPELTJE SECUNDAIR

Brabant Strip Magazine 89

De abonnees van dit tijdschrift zijn bofkonten, want ze worden getrakteerd op een nummer dat is opgebouwd rond de vijftig jaar oude strip *Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke* van **Bob de Moor**. **Patrick Vranken** schreef een beschouwing op het werk van De Moor en hij ging samen met een collega naar de zoons **Johan** en **Stefan** die veel over het werk van hun vader weten te vertellen.

Johan komt ook uitgebreid aan het woord over zijn eigen strip *Kobe de Koe* die sinds kort onder de titel *Volle Melk* bij Lombard verschijnt. Daarnaast was hij genegen een cover te tekenen voor de grootste traktatie van dit nummer: een vakantieboekje met het korte verhaal *De sprekende wandelstok* uit de serie *De avonturen van Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke*. (HW)

Info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België, telefoon (+32)(0)52-312346, of via de site *www.brabant strip.be*

The Comics Journal 233

120 Pagina's dik! *'I can't get used to this,'* klaagt een lezer, *'The Journal is coming out faster than anybody can read it!'*. In dit meinummer heeft de redactie 26 pagina's ingeruimd voor **Daniel Clowes** wiens *Ghost World* wordt verfilmd door **Terry Zwigoff**, de regisseur van *Crumb*. In het interview vertelt de undergroundstripmaker dat hij is benaderd om *Spiderman* te gaan tekenen. Het koste hem veel moeite om te weigeren.

De tekenaar **Seth Tobocman** kreeg 25 pagina's toebedeeld. Verder is er aandacht voor strips uit andere landen dan de Verenigde Staten. Zo wordt in de rubriek 'International Profiles' de stripcultuur van Duitsland, Iran, Cuba en Zuid-Afrika belicht.

Recensies zijn er onder meer over het werk van de Italiaan **Guido Crepax**, de Japanner **Umezu Kazuo** en de Noor **Mjau Mjau**. (HW)

Info: 7563 Lake City Way, N.E., Seattle, WA 98115, Verenigde Staten, of via e-mail: *evans@tcj.com*

Reddition 35 en 36

In nummer 35 zijn wel 23 pagina's gereserveerd voor **Charles M. Schulz** naar aanleiding van zijn overlijden vorig jaar. In de rest van het nummer uitsluitend aandacht voor de jongere en jongste generatie stripmakers: **Edmond Baudoin**, **Baru**, **Philipe Dupuy**, **Charles Berbérian**, **Christophe Blain**, **Lewis Trondheim**, **David B.**, **Uli Oestere** en **Ulf K.** (AvO)

Het Duitse stripinformatieblad besteedt in nummer 36 uitgebreid aandacht aan **Jean van Hamme** en zijn strips. Naast een kort biografisch dossier van Van Hamme, zijn er dossiers over **Grzegorz Rosinski** (*Thorgal*), **William Vance** (*XIII*), **Philip Francq** (*Largo Winch*), **Dany** (*Harlekijn*) en **Hermann**. Verder een interview met **David Mack**, schepper van *Kabuki*. (JvK)

Info: Heederbrook 4e, 25355 Barmstedt, Duitsland, of via e-mail: *edition.alfons@t-online.de*

Rraah! 56

Het werk van **Joseph Béhé** wordt onder de loep genomen. Zeker gezien de aandacht voor het nieuwste product van deze tekenaar, het eerste deel van *De tien geboden*, is dat buitengewoon interessant. Andere artikelen gaan over Middeleeuwse voorlopers van de tekstballon, **Eckart Sackmann** en **Peter Hörndl**. **Helmut Nickel** en het maandblad *Mickey Maus* (Das bunte Monatsheft). Het is spijtig dat dit fraai vormgegeven tijdschrift binnen afzienbare tijd zal verdwijnen. (HW)

Info: Eppendorfer Weg 67, D-20259 Hamburg, of via e-mail: *sackmann@comic.de*

Sapristi! 48

Philippe Buchet, **Jean David Morvan** en **Sylvain Savoia** zijn stralend middelpunt van dit nummer. Alledrie de artiesten zijn verbonden aan 't Atelier 510 TTC. Van de twee eerstgenoemden is ook een korte strip geplaatst die een goede indruk geeft van de humoristische fantasystijl die het duo hanteert. (HW)

Info: BP 173, 76206 Dieppe Cédex, Frankrijk.

Strip! 14

Aandacht voor **Jakob Martin Strid**, **Jean Tabary**, **Art Spiegelman**, de Marsupilami, **Bjarne Hansen** en *Nofret*. Daarnaast

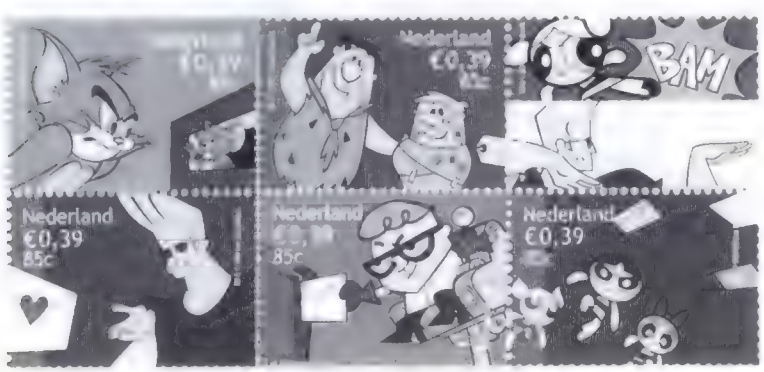

Brabant Strip magazine 89
Feest!
Vijftig jaar nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke
Exclusief : Brabant Strip sprak met Snoe en Snolleke

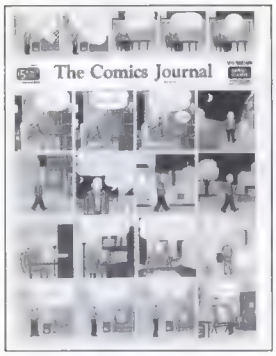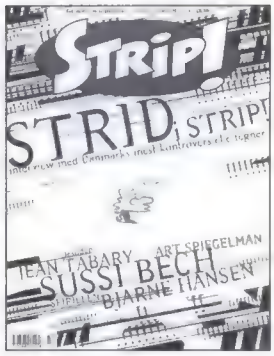

staan er recensies en actualiteiten in dit aardige tijdschrift. (HW)
Info: Bergthoragade 40, 4.tv., 2300 Kopenhagen S, Denemarken.

ZOZOLALA 118 EN 119

Interviews in nummer 118 met de makers van *Kapitein Scharlaken*: **Emmanuel Guibert** en de in Nederland nog tamelijk onbekende **David B.** Verder een interview met **Luuk Bode** en een artikel over het eerste deel van **Jason Lutes**' trilogie *Berlin*. Op de cover staat niet *Zozolala*, maar *Hohohaha*. Waarom dit gedaan is wordt nergens in het blad verklaard. (JvK)
Slechts twee van de twaalf in Frankrijk verschenen albums van **Jean-Christophe Chauzy** verschenen in het Nederlands. Dit weerhield de redactie van *Zozolala* er gelukkig niet van voor nummer 119 een interview met deze originele en getalenteerde tekenaar te vertalen. Daarnaast komt **Marc Hardy** aan het woord, onder andere over zijn reeksen *Titia en Pijpelijn* en *G. Raf Zerk*. En passant onthult hij dat hij een tekening van zijn populaire doodgraver op de kist van de overleden tekenaar **Will** heeft getekend. **Charles Guthrie** is stralend middelpunt in de rubriek 'Acacialaan'. (HW)
Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, of via e-mail: *zozolala @antenna.nl*

STRIPS IN EIGEN BEHEER

INCOGNITOREEKS 7

Dit boekje is gemaakt door het duo *Aaarch!!!* dat bestaat uit **Marcel de Jong** en **Marco Kuipers**. Laatstgenoemde heeft zich vooral ontfermd over de kleur. De Jong deed de rest. Hoofdpersoon is Sadie, een hysterisch pubermeisje dat aangenaam provoceert en een zweem van doorleefde diepzinnigheid heeft. In dit verhaal is ze iets te ver gegaan en daar krijgt ze enorme spijt van. De tekeningen zijn sfeervol, sprekend en eigentijds. Jammer genoeg telt het verhaal maar 8 pagina's. De rest van het boekje (meer dan de helft) lijkt op een portfolio. Het duistere tekenwerk dat daarin is opgenomen charmeert, maar is minder boeiend dan de korte onconventionele strip die een groot verlangen naar meer oproept. (HW)
Info: Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam, of via e-mail: *incognito @comic.com*

DE LIER 17

Dit 24 pagina's tellende stripblad van **Danny Steggerda** kan binnen tien minuten uitgelezen worden. De voorkant is een fraaie zeefdruk en het blad wordt met de hand ingebonden (heuse touwtjes!) in een oplage van 50 exemplaren. Steggerda maakte een cryptisch new-age verhaal dat zich kenmerkt door helder tekenwerk en spaarzaam tekstgebruik. Andere bijdragen zijn van **Nico Schaap** en **Ewald Siffels**. (HW)
Info: Danny Steggerda, 2e Schuytstraat 175, 2517 TM 's-Gravenhage.

MUDHOEN 3

Kerat, **Alex**, **Rico** & **José** maken dit tijdschrift dat volgens hen het snelst groeiende stripblad is van Leeuwarden. Ze noemen het een 'Lifestyle (strip)Magazine voor Lapswansen' en de doelgroep kan zichzelf herkennen in grappen over alcohol, geweld en scheten. De *Lapswansen Horoscoop* tekent het karakter van het blad:
'Vissen: Burp Blub.
Stier: Deze week is het geluk aan uw zijde: U krijgt een gratis opener bij een krat bier.
Kreeft: Dit is een goede maand om je banden met je ouders te verbeteren. Misschien stoppen ze je wat geld toe.'
Deze flauwe humor wordt gebracht met verrassend leuke tekeningen. Daarnaast besteedt de redactie veel aandacht aan een nette vormgeving. Met name de cover ziet er door toegepaste computertechnieken indrukwekkend uit. De verkoopprijs van vijf gulden (±Bfr.100) is wat dat betreft zeker niet te hoog. De website van dit blad is een absolute aanrader: *www. mudhoen. 50megs.com* (HW)
Info: A. Westlandstraat 42, 8923 BD Leeuwarden, telefoon (+31)(0)58-267 0517, of via e-mail: *mudhoen@hot mail. com*

MY ROCK 'N ROLL BOOGIE...

Hoofdrolspeler in deze Nederlandse comic van **Bert Bleek** is Jon Casual, een Rock-'n-rollfreak, compleet met vetkuif en bakkebaarden. Na een avondje stappen en verplicht luisteren naar allerlei belabberde moderne dansmuziek verschijnt aan Jon de Rock-'n-roll-soul-spirit-of-all-ages. Deze geeft Jon een korte les in popmuziek en maakt op die manier duidelijk dat rock 'n roll niet dood is, maar dat het voortleeft in allerlei andere verschijningsvormen, zoals Soul, Heavy Metal en zelfs Rap. En passant maakt de verschijning Jon duidelijk welke popacts vandaag de dag de moeite waard zijn (*Beck*, *The Jon Spencer Blues X-plosion* en *AC/DC*). Vervolgens wordt Jon meegenomen naar onbekende oorden (de toekomst?), alwaar hij wordt meegesleurd in een roes van Rock 'n roll en drank.
Op het eerste oog is gelijk al duidelijk dat deze comic gemaakt is door een fan van **Peter Pontiac**. Bert Bleek imiteert namelijk niet alleen Pontiacs tekenstijl, ook het onderwerp (popmuziek) doet sterk aan Pontiac denken. De reden dat de imitatie niet volledig is, ligt aan het feit dat Pontiacs tekentalent nou eenmaal groter is dan dat van Bleek. Erg is dit helemaal niet, want *My rock 'n roll boogie...* is een fijn werkje geworden waar duidelijk een hoop tijd in is gaan zitten. Dit blijkt bij voorbeeld uit de decors, want net als bij Pontiac valt er soms veel op één plaatje te zien. Lastig aan de strip is het vele Engels dat gebruikt wordt en vooral het vernederlandste Engels dat de hoofdpersoon spreekt. *My rock 'n roll boogie...* is overigens niet het eerste verhaal dat Bleek maakte; eerder verscheen al de strip *Big Brother is watching me*, eveneens in Pontiac-stijl. *My rock 'n roll boogie...* is een 45 pagina's tellende, Nederlandse zwart/wit-comic en verschijnt in een oplage van 150 stuks. Het is voor *f*12,50 (±Bfr.250) verkrijgbaar bij de betere striphandels of via de auteur. (JvK)
Info: Tweede Walstraat 119, 6511 LS Nijmegen, telefoon (+31)(0)24-323 0522.

STRIPPER 53

Vol trots doet de redactie kond van hun binnengehaalde P. Hans Frankfurtherprijs. Een afbeelding van de Stripschappenning prijkt op de cover die verder wordt opgesierd met een fragment uit de alleraardigste fotostrip die **Michiel van de Vijver** en **Marieke Koudstaal** hebben gemaakt. Verder veel werk van beginnende tekenaars dat soms een professionele allure heeft. Indrukwekkend zijn de tekenstijlen van **Charles Guthrie** en **Koert Stavenuiter**. Laatstgenoemde heeft zich overduidelijk laten inspireren door **Gerard Leever**. **Leo de Wijs** maakte het verhaal *Geluidsoverlast* dat een verrassend leuk plot bevat. (HW)
Info: Spadestraat 4, 6532 TW Nijmegen, telefoon (+31)(0)24-356 4825, of via e-mail: *stripper@strip ster.nl*

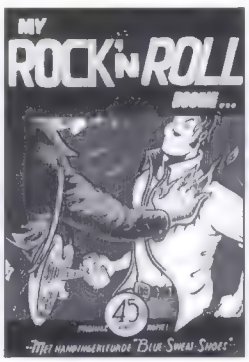

BRIEVEN

KAPITEIN ROB & TERSCHELLING

In 1989, bij een bezoek aan mijn ouders in Drachten, ontdekte ik dat Kapitein Rob als dagstrip verschenen was in het Friesch Dagblad, de krant waar mijn ouders al sinds mensenheugenis op geabonneerd zijn. Vroeger had het Friesch Dagblad, net als de andere provinciale krant, de Leeuwarder Courant, altijd één strip in het Fries gehad, nu tot mijn spijt niet meer. Kapitein Rob bracht me op een idee. Ik schreef de krant een brief waarin ik aanbood één van de Kapitein Rob-verhalen die op Terschelling (en dus in Friesland) speelden in het Fries te vertalen.

Het Friesch Dagblad bleek helaas niet geïnteresseerd te zijn. Een gemiste kans, vond ik. Ik heb mijn voorstel toen gericht aan de Friese uitgeverij AFUK, waarvoor ik al eens een kinderboek had vertaald. Zij bleken tot mijn vreugde wel open te staan voor mijn plan.

Ik had intussen al de nodige studie verricht om te bepalen welke van de Kapitein Rob-verhalen het geschiktst zou zijn om te vertalen. Mijn keuze viel op 'Krijn Storm', omdat daar de meeste tekeningen van Terschelling in stonden. Aan de hand van de QN-nummers van de stroken had ik al ontdekt dat in alle uitgaven van dit verhaal de eerste negen bladzijden ontbraken. Ik besloot Lex Ritman, schrijver van 'Het stormachtige leven van Kapitein Rob' (1978), te bellen om te vragen of hij wist hoe het zat met die verdwenen bladzijden. Hij wist me te vertellen dat Het Parool het verhaal toentertijd ingekort had en dat de bewuste bladzijden lange tijd zoek geweest waren. Maar hij had ze onlangs opgespoord en ging ze publiceren in de nieuwe editie van 'Het stormachtige leven' die binnenkort, in 1990, zou verschijnen. De bladzijden waren voor de buitenlandse markt omgewerkt tot ballonstrips en moesten eerst geretoucheerd worden, zo begreep ik.

Zomer 1990 kreeg ik van AFUK het groene licht voor een Friestalige 'Krijn Storm'. Van Lex Ritman had ik intussen gehoord dat zijn boek een jaar later zou uitkomen. Van die negen verdwenen bladzijden wilde hijzelf graag de primeur hebben, maar hij en zijn uitgever Panda waren bereid om de bladzijden ook voor ons ter beschikking te stellen, zolang onze uitgave maar ná zijn boek uitkwam.

Ik heb AFUK nog aangeboden om een voorwoord te schrijven met daarin opgenomen de mooiste tekeningen van Terschelling uit de andere Kapitein Rob-verhalen, maar AFUK bleek hier helaas niet voor te voelen. De (op het kopieerapparaat uitvergrote) tekening van de oude Wouter Sybrandsz op de pier uit 'De thuisreis van De Vrijheid' heeft nog een tijd ingelijst bij mij aan de muur gehangen. Ook heeft die tekening dat jaar het omslag van mijn agenda gesierd.

In de kerstvakantie heb ik een aantal dagen doorgebracht op Terschelling. Ik had mijn Kapitein Rob-boeken mee en ben op het eiland op zoek gegaan naar de locaties die Pieter Kuhn getekend had. (Tien jaar daarvoor had ik op dezelfde manier met mijn Isabelle Avondrood-boeken in de hand rondgelopen door Parijs).

Begin 1991, toen mijn vertaling bij AFUK lag, kreeg ik te horen dat Uitgeverij Panda Ritmans boek pas

AANSTORMEND GEWELD

Frigobox volume I Récits de villes

FRIGOBOX SERIES II VOL.2

FRIGOBOX SERIES II VOL.3

WIE? Het tijdschrift *Frigobox* en de uitgeverij Fréon werden al voorgesteld in deze rubriek in *Stripschrift 310*. Vier heren van voor in de dertig stichtten de groep na hun grafische studie aan de Franstalige St.-Lucasschool in Brussel. Ze heten **Olivier en Denis Deprez** (een tweeling), **Vincent Fortemps** en **Thierry Van Hasselt**, die steeds meer de coördinator van de uitgeverij is.

WELKE TAAL? Alle publicaties van Fréon zijn Franstalig, dus ook de vernieuwe *Frigobox*.

WANNEER? De uitgeverij is opgericht in 1991 en *Frigobox* bestond sinds 1994. Hun eerste tijdschrift - *Frigorevue* - was na een drukkersavontuur ter ziele gegaan voordat *Frigobox* startte. Het jaar 2000 was een keerpunt voor het tijdschrift *Frigobox*. Na bijna twee jaar wachten was het nummer 10 verschenen, waarin de vaste groep auteurs pastiches op elkaars strips had gemaakt. Dat was een geslaagd orgelpunt voor het eerste volume van *Frigobox*. In 2000 was Brussel één van de negen culturele hoofdsteden van Europa, wat de financiële mogelijkheden schiep om iets nieuws te doen met het tijdschrift.

WAT IS ER DAN VERANDERD? De auteurs hadden vastgesteld dat het vet wat van de soep was met de vorige formule. Niet dat de gepubliceerde strips slechter werden, maar de auteurs waren wat uitgekeken op de formule. Daarom kreeg *Frigobox volume II* nieuwe beperkingen opgelegd: het formaat werd groter, het publicatieritme werd opgedreven, en vooral: de gepubliceerde verhalen werden stadsverhalen. Te beginnen met verhalen over Brussel, maar het is de bedoeling om het project te exporteren naar andere steden. Concreet kreeg Fréon de mogelijkheid om een aantal esthetisch verwante auteurs voor een werkverblijf in het atelier van Fréon in Brussel uit te nodigen. Tijdens dat werkverblijf lieten de auteurs zich inspireren door de stad en door elkaar. De verhalen die door zulke werkverblijven ontstonden, werden aan een vrij snel tempo gepubliceerd: het vierde deel van *Frigobox volume II* verscheen in juni 2001.

In deze rubriek laat de auteur zijn licht afwisselend schijnen op experimentele ontwikkelingen in de marge van het beeldverhaal en op vrij jonge auteurs van wie nog nauwelijks werk in het Nederlands is vertaald.

EN DE BOEKEN? Van de vier delen zijn er twee soloboeken, en twee bloemlezingen. Deel één, *Ophélie et les directeurs des ressources humaines* (Ophélie en de human resources-managers) van **Eric Lambé** is een bijna woordeloos verhaal in origineel zwart pastelkrijt, waarin de stad Brussel vooral als knipoog in het decor is verwerkt. Eigenlijk is het verhaal, naar een idee van Olivier Deprez, geïnspireerd door brieven van de Portugese schrijver **Pessoa**, waaruit hier en daar fragmenten in de strip geciteerd zijn. Die fragmenten zijn nagenoeg de volledige tekst van het boek, voor de rest is het boek woordeloos, op één betekenisvol zinnetje na. Het verhaal zelf is niet zo uitgebreid en werkt vaak door beeldassociatie: Ophélie moet solliciteren en een man, die op Pessoa lijkt, schrijft brieven die hij in een fles in het kanaal gooit. Hij volgt Ophélie op straat. Hier en daar komt een plaatsnaam voor, of een firmanaam, zoals Gueuze Belle Vue, die duidelijk een verwijzing is naar Brussel, maar essentieel was de stad niet voor het verhaal. De meerwaarde van het project voor dit boek moet dan ook vooral gezocht worden in de ideeënuitwisseling tussen Olivier Deprez en auteur Eric Lambé, die al vaker in *Frigobox volume I* had gepubliceerd. Uitwisseling was niet toevallig een kernwoord van Fréons ateliers: uitwisseling tussen stad en artiest maar ook tussen artiesten onderling.

Het tweede soloboek is *Récits de villes 4: Hortus sanitatis* (De tuin der gezondheid) van **Frédéric Coché**. Cochés boek is een verzameling etsen, die een woordeloos verhaal vertellen dat bij wijlen nauwelijks nog narratief is. Coché heeft een aantal bekende Belgische kunstwerken, zoals de carnavaleske etsen van **Ensor** en de mosselpot van **Broodthaers** gecombineerd met de toeristische achtergrond van de Grote Markt van Brussel. Het resultaat is een origineel *sample*-boek uit de Belgische kunstgeschiedenis. Het hoeft door dat bronmateriaal dan ook nauwelijks te verbazen dat het boek beladen is met religieuze symboliek. Een zwangere alleenstaande vrouw overwint met gemak een geraamte dat de stad terroriseert. Tussendoor beeldt Coché twee vissen af, een hand die vastgenageld is, engelen, een hand uit de hemel, en een Eva bij een reusachtige boom.

De overige twee verschenen delen van *Frigobox volume II* zijn bloemlezingen, waarin een aantal verhalen van deelnemers aan de ateliers gebundeld zijn. Het zijn kleurenstrips, zwart/wit-strips, fotoverhalen, kortom allerlei soorten grafische verhalen. Sommige deelnemers hadden al eerder bij Fréon gepubliceerd, zoals **Jean-Christophe Long**, **Martin Tom Dieck** (zie *Stripschrift 333*), **Jan Lens** (ook *Bill*, *Stripschrift 319*) en **Olivier Poppe**. Van de kern van Fréon heeft enkel Olivier Deprez een bijdrage geleverd: een tekst begeleid door foto's van **Nathalie Lambert**. Niet-Fréonianen zijn **Gabriella**

eind dat jaar uit wilde geven. Voorjaar 1992 was het echter nog niet uitgekomen, en het evenmin duidelijk wanneer dit wèl zou gebeuren. AFUK had geen zin meer om hierop te wachten en besloot het boekje uit te brengen zoals het altijd verschenen was, zonder die negen bladzijden.

'Krine Storm' verscheen in de herfst van 1992 en was al snel uitverkocht. Achteraf is het maar goed dat wij niet gewacht hebben, want Ritmans boek, 'Kapitein Robs stormachtige leven', kwam pas in 1995 uit. Zoals aangekondigd werden de ontbrekende negen bladzijden uit 'Krijn Storm' hierin gepubliceerd. Ze bleken de moeite waard te zijn. Het is jammer dat wij de (inmiddels zo bekende) tekening van Rob, Paula en Skip met het dorp West-Terschelling en de Brandaris op de achtergrond en de tekeningen van Harlingen niet mee hebben kunnen nemen in onze uitgave.

In 1994 begon uitgeverij Le Chat Mort met het uitgeven van Nederlandse stripklassiekers in het Fries. Na het uitbrengen van een reeks Friese Bommels werd in 1996 een begin gemaakt met een aantal Kapitein Rob-verhalen. Bij deze uitgeverij is één van de andere Terschelling-verhalen - 'It geheim fan 'e Boskplaat' - verschenen. De uitgever heeft 'Krine Storm' maar overgeslagen, ook al was dat boekje inmiddels allang uitverkocht.

Het doet mij plezier via Stripschrift 336 te vernemen dat de relatie Kapitein Rob/Terschelling, die voor mij twaalf jaar geleden de aanleiding was om de strip in het Fries te vertalen, nu de vorm heeft gekregen van een heuse tentoonstelling, een wandelroute en een begeleidend boekje.

Jan van Houten,
Amsterdam

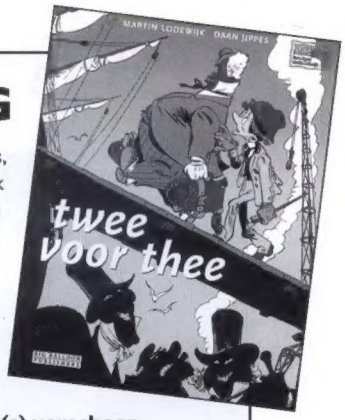

PRIJSVRAAG

Zoals reeds in *Stripschrift 338* te lezen was, is onlangs een gekartonneerde herdruk verschenen van het legendarische album van **Daan Jippes** en **Martin Lodewijk**: *Twee voor thee*.

Stripschrift geeft - in samenwerking met uitgeverij Big Balloon - 5 exemplaren van dit prachtalbum weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Wanneer en bij welke uitgever(s) verscheen het album eerder?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 30 november 2001 aan:
Vijf voor thee-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
De winnaars maken we bekend in een volgend nummer.

Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussiëren over de uitslag doen we liever niet.

door **GERT MEESTERS**

J'ai envie de pleurer, j'ai envie de vomir, mon cœur est vide, rien ne me fait mal...
J'ai peur
Toi tu as tout un tas de la vie à toi... Ton homme, ta vie, ta famille, tes amis... Ton bistrot du coin...
Moi...
Moi, je débarque à l'arrêt zéro.
QUÉMÉRÉ

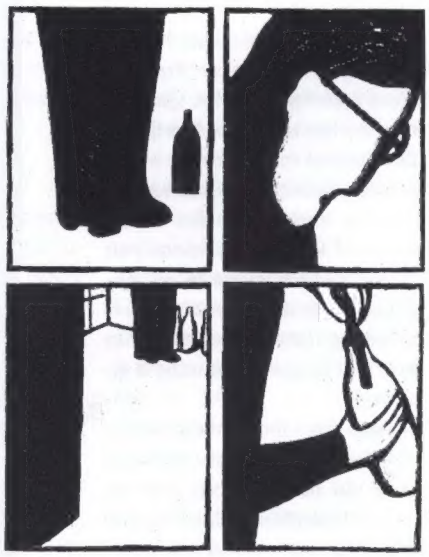

Giandelli (*Stripschrift 331*), **Sylvain Victor** (ook bij Casterman en Paquet), **Merkeke & Coppin**, **Olivier Quéméré** en **Alain Corbel**. Ondanks heel verschillende invalshoeken zijn er ook overeenkomsten tussen de verhalen: ze lijken er allemaal op gericht om een sfeer weer te geven die zowel Brussels als universeel stedelijk is. De manier waarop de auteurs dat willen bereiken, verschilt. Victor, Tom Dieck en Merkeke & Coppin, vertellen geen echt verhaal, maar combineren een min of meer raadselachtige tekst met stadsgezichten, die herkenbaar of juist onopvallend kunnen zijn. Het verhaal van Merkeke & Coppin valt op als het meest duidelijk Brusselse; de verhalen van Victor en Tom Dieck als de minst narratieve. Corbel en Giandelli vertellen grafisch opvallende verhalen, door lijnvoering en originele inkleuring, die zich in elke stad zouden kunnen afspelen. Hoogstens is een enkel stadsgezicht herkenbaar. Corbel mijmert over het contrast tussen stad en platteland; Giandelli vertelt drie tragedies. In de overige verhalen, van Long, Lens, Poppe, Deprez & Lambert en Quéméré spelen trein en tram een belangrijke rol. Lens en Poppe voeren een enigszins voorspelbaar forenzenverhaal op en ook bij Deprez & Lambert is de rit in de tram het belangrijkste decorelement, al is verhaaldeconstructie en pastiche inhoudelijk belangrijker. Bij Lens en Deprez & Lambert is de *couleur locale* groot, bij Poppe eerder klein. Long levert een symbolisch verhaal over de desastreuze Belgische ruimtelijke ordening af, die in Brussel enkele pareltjes van architectonische chaos heeft opgeleverd. Quéméré schildert een decorrijke stadswandeling na een amoureuze ontmoeting.

WAT IS ER ZO BIJZONDER AAN DE RÉCITS DE VILLES? Een bloemlezing is gebaat bij een eenmakend thema. Het is zeker niet nodig dat elk verhaal zo slaafs mogelijk aansluit bij het thema; vrijheid is nodig om elke auteur maximaal tot zijn recht te laten komen. Met de stadsverhalen heeft Fréon een ei van Columbus gevonden, waarop schier eindeloze variaties mogelijk zijn en dat de verhalen toch een zekere verankering biedt. Geen wonder dat Fréon de stadsverhalen en bijbehorende ateliers wil voortzetten in andere Europese steden. Vroeger keek een Fréon-lezer uit naar vernieuwende grafische oplossingen en technieken, en naar verhaaldeconstructie. Met de stadsverhalen komt er een nieuwe dimensie bij: wat heeft de auteur met het stadsgegeven uitgespookt? Dat de stadsverhalen gelanceerd zijn naar aanleiding van Brussel 2000 culturele hoofdstad, heeft gezorgd voor extra geld en daardoor extra boeken en extra kleurendruk, wat een aantal verhalen buitengewoon goed uitkomt.

WAT NOG? Het lijkt nu misschien alsof Fréon ter gelegenheid van Brussel 2000 enkel vier boeken heeft uitgegeven, maar dat klopt niet. De boeken waren maar één van de drie dragers van Fréons producties. Het hele project is ten tweede uitvoerig gedocumenteerd en aanvullend uitgewerkt op *www.freon.org* en werd ten derde van april tot december 2000 permanent tentoongesteld in Brussel. Het cultuurjaar werd voor Fréon afgesloten met een vierde uitgave van hun festival voor de alternatieve strip, Autarcic Comix. Dit jaar volgden nog tentoonstellingen in Parijs en Lissabon.

EN NU PRAKTISCH! De boeken kosten tussen 12 en 18 euro. De boeken kan je verkrijgen bij *thierry@freon.org*; meer inlichtingen zijn te krijgen op *www.freon.org* of via Fréon, Darimonstraat 4, 1080 Brussel, België.

Links, Larsen verlaat *The Defenders*. *Midden, Noble Causes* door Faerber. *Linksonder, Suicide Squad* is terug. *Rechtsboven,*
- Straczynski's *Delicate Creatures*.
- Het einde voor de Joker?
- Marvel voor volwassenen: *Fury*.

Nieuw

Tijdens de grote stripbeurzen in Amezrika wordt iedere zomer weer veel nieuws bekendgemaakt. Het lijkt soms wel of de uitgeverijen hun nieuwtjes bewust opsparen voor de zonnige zomermaanden. Wellicht omdat iedereen vanwege het warme weer dan minder kritisch is? Wat de ware redenen voor de zondvloed aan informatie ook zijn, hieronder volgt een greep uit het nieuws dat onlangs tijdens de beurzen in San Diego en Chicago wereldkundig is gemaakt.

Tekenaar *Bryan Hitch* (bekend van The Authority en JLA) heeft een contract getekend dat hem voor twee jaar aan Marvel Comics bindt. Hij en schrijver *Mark Millar* (momenteel de man achter Ultimate X-Men) gaan daar werken aan een nieuwe serie genaamd The Ultimates. Het eerste nummer, dat in december dit jaar verschijnt, verhaalt over de avonturen van de Hulk, Thor, Iron Man, Captain America, Giant Man en de Wasp, maar dan volgens de inmiddels bekende Ultimate-formule. Dit houdt in dat de serie begint bij het begin en niet, zoals de meeste comics van Marvel, veertig jaar aan continuïteit mee moet slepen. Hoofdredacteur *Joe Quesada* geeft toe dat de nieuwe comic uit commercieel oogpunt niet 'Ultimate Avengers' is genoemd, hoewel de cast daartoe wel aanleiding geeft. 'The Avengers verkoopt prima, maar een paar jaar geleden verkocht de spin-off West Coast Avengers totaal niet. De naam 'Ultimate' doet het beter, vandaar dat we het The Ultimates noemen.'

Andere naam, zelfde beestje. Quesada komt er in ieder geval openlijk voor uit. De Marvel comic Iron Man wordt vanaf het vijftigste nummer overgenomen door schrijver *Mike Grell* (die gedurende de jaren tachtig furore maakte met Green Arrow en James Bond) en tekenaar *Michael Ryan* (Cable). *Erik Larsen* neemt echter binnenkort afscheid van The Defenders, een serie die hij tekende en samen met *Kurt Busiek* schreef. Larsen is nog niet helemaal hersteld van een longontsteking en wil zich meer richten op zijn eigen Image-comic Savage Dragon. Larsens laatste nummer wordt The Defenders 12. Ook Elektra en The Punisher krijgen spoedig een nieuwe schrijver. *Brian Michael Bendis* had een contract voor de eerste zes nummers van Elektra en zijn opvolger wordt *Greg Rucka*, bekend van Queen & Country, terwijl *Tom Peyer* na het vertrek van *Garth Ennis* voor minimaal vijf nummers de nieuwe schrijver van The Punisher wordt. Als klap op de vuurpijl maakte Marvel bekend dat *Kevin Smith* (als comicschrijver bekend van Daredevil en Green Arrow) halverwege 2002 een nieuwe Black Cat-serie gaat schrijven.

Meer nieuws

Bij DC Comics lanceert WildStorm (de studio van *Jim Lee*) in april 2002 een nieuwe lijn comics voor volwassen lezers. De aftrap wordt hiervoor gegeven door de nieuwe The Authority, geschreven door *Brian Azzarello* (momenteel schrijver van 100 Bullets) en met tekenwerk van *Steve Dillon* (bekend van zijn heldere werk voor Preacher en The Punisher). Inmiddels is ook meer duidelijkheid over *Frank Miller*s prestigieuze project The Dark Knight Strikes Again. De miniserie werd vorig jaar al aangekondigd, maar nu zijn eindelijk details bekend. Het wordt een driedelige miniserie van tachtig pagina's per nummer. Het eerste deel is gereed en Miller hoopt de serie nog voor het eind van het jaar in de winkels te krijgen.

Verrassend waren de aankondigingen met betrekking tot Empire en Power Company. De eerste serie werd oorspronkelijk door Image uitgegeven, maar na het opheffen van de subdivisie Gorilla Comics leek het erop dat de comic van schrijver *Mark Waid* en tekenaar *Barry Kitson* nooit zou worden afgerond. DC springt echter bij, brengt de twee reeds verschenen nummers opnieuw uit en zal vervolgens het restant publiceren. Power Company wordt een nieuwe titel van *Kurt Busiek* en *Tom Grummett* (vroeger tekenaar van Superboy). Het eerste deel verschijnt begin volgend jaar, al duikt het team reeds dit jaar op in een nummer van JLA.

DC neemt een comic van Image over, Image neemt een comic van DC over (althans, technisch gezien): volgend jaar keert Leave It To Chance terug, de door *James Robinson* geschreven en *Paul Smith* getekende comic die oorspronkelijk onder de Homage-imprint van WildStorm werd uitgegeven. Ook hier worden eerst de oude nummers herdrukt, waarna Robinson voor een reeks nieuwe verhalen gaat zorgen. Top Cow, één van de grootste onderdelen van Image, maakte bekend dat *Clarance Lansang* (bekend van The Darkness) de nieuwe tekenaar wordt van Aphrodite IX. Vaste tekenaar *Dave Finch* miste zijn deadlines bijna zonder uitzondering, vandaar dat is ingegrepen en Lansang vanaf het derde deel de serie weer op de rails mag zetten. Tot slot kondigde Image aan dat volgend jaar - ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de uitgeverij - een honderdachtentwintig pagina's tellende hardcover verschijnt, met daarin nieuw materiaal van de vier overgebleven oprichters: *Jim Valentino* (Shadowhawk), *Marc Silvestri* (Cyberforce), *Todd McFarlane* (Spawn) en *Erik Larsen* (Savage Dragon). Een precieze verschijningsdatum is nog niet bekend, maar duidelijk is al wel dat Larsen waarschijnlijk ingaat op de geschiedenis van Dragon en

door
OLAV BEEMER

dat McFarlane voor het eerst sinds jaren weer een verhaal over Spawn schrijft èn tekent. Als hij het maar niet is verleerd. Bij Dark Horse is het grote nieuws dat lente 2002 een nieuwe reeks Kiss-comics wordt gelanceerd. Niet zo lang geleden werd Kiss: Psycho Circus uitgegeven door Image Comics, maar nadat die serie werd stopgezet, was een overstap naar Dark Horse de logische volgende zet, aldus *Gene Simmons* (zelf lid van de band Kiss en actief betrokken bij het maken van de comics).

Comics

DC gooit er weer een handjevol nieuwe titels tegenaan. September was de maand waarin het eerste deel van Suicide Squad in de winkels lag, geschreven door *Keith Giffen* (Legion of Super-Heroes) en getekend door *Paco Medina* (bekend van Superboy). Een maand later, begin oktober, verscheen Doom Patrol 1, gemaakt door *John Arcudi* (Gen13) en nieuweling *Tan Eng Huat*. Beide series verschenen al eerder, maar DC probeert het nu met een moderne variant. Tegenover dit soort twijfelachtige projecten staat gelukkig de hardcover I, Paparazzi, een zesennegentig pagina's dikke special door *Pat McGreal* en *Stephen John Phillips*, het duo dat een paar jaar geleden verantwoordelijk was voor de vernieuwende special Veils. Ook nu gaat het om een comic waarin tekenwerk zo goed als wordt vervangen door fotomanipulaties, hetgeen een mysterieus doch intrigerend sfeertje oplevert. Met een coverprijs van $29.95 niet voor iedereen weggelegd, maar voor de liefhebber van experimentele comic een must.

Image Comics zorgt voor een soort spiegelbeeld: ook daar zijn de afgelopen maanden nieuwe titels uitgegeven die variëren van bijzonder boeiend tot slaapverwekkend slecht. Zo lanceerde schrijver *Jay Faerber* (onlangs schrijver van Generation X voor Marvel) in september zijn nieuwe serie Noble Causes met een proloog. Het verhaal gaat over het meisje Liz Donnelly, wier vriendje de beroemde superheld Dash Noble is. Inderdaad, een typisch voorbeeld van tienersoap, met tekenwerk van de voorlopig nog onbekende *Billy Dallas Patton* en *Patrick Gleason*. Aan de andere kant van het kwaliteitsspectrum staat de hardcover Delicate Creatures, van *J. Michael Straczynski* (schrijver van de televisieserie Babylon 5 en de comics Rising Stars en Midnight Nation) en *Michael Zulli* (die onlangs een nummer van Witchblade tekende). De special is in feite een modern sprookje; iets waar Zulli wel raad mee weet. Helaas betekent kwaliteit ook hier een hoge coverprijs, maar Delicate Creatures is de $9.95 waarschijnlijk wel waard. Beide comics van Image zijn in de maand september verschenen.

Meer comics

Marvel en DC pakken de zaken groot aan. Dat was al jaren bekend en binnenkort wordt dat nog dunnetjes onderstreept. DC heeft weer een crossover gepland, deze keer met de Joker in de hoofdrol. Als altijd is het een grootschalig verhaal dat niet alleen in een eigen miniserie wordt verteld (in dit geval het zesdelige The Joker: Last Laugh), maar ook voor een groot aantal andere series gevolgen heeft. In het verhaal ontdekt de Joker dat hij stervende is en hij wil van zijn afscheid letterlijk een knalfuif maken. De Joker die doodgaat? Ja, vast. Leuke grap.

Intussen brengt Marvel een nieuwe reeks comics voor volwassenen uit. De naam wordt Max Comics en deze imprint omvat voorlopig drie comics: Alias, door *Brian Michael Bendis* en *Michael Gaydos*, U.S. War Machine door *Chuck Austen* en Fury door *Garth Ennis* en *Darick Robertson*. U.S. War Machine is een twaalfdelige miniserie die wekelijks wordt uitgebracht, vierentwintig pagina's telt en slechts $1.50 kost. Beide andere comics kosten de gebruikelijke $2.99 per stuk. De grote namen voor deze projecten zijn interessant. Kunnen ze het waarmaken of snijdt hoofdredacteur Joe Quesada zich in de vingers door telkens maar de bekendste schrijvers en tekenaars een zee van creatieve vrijheid te geven?

Tussen de stapels nieuwe series van de grote uitgeverijen zou je de kleintjes bijna over het hoofd zien. Dat zou zonde zijn, want eind september bundelden *Alan Moore* en *Eddie Campbell* (de makers van de moderne klassieker From Hell) hun krachten weer. Samen maken ze Snakes and Ladders, een fascinerende comic over de geschiedenis van de aarde, de maan, het universum en *Oliver Cromwell*. Snakes and Ladders wordt uitgegeven door Eddie Campbell Comics en kost $5.95. Dark Horse brengt *Neil Gaiman* en *John Bolton* bij elkaar voor de hardcover-special Harlequin Valentine. Gaiman, maker van de veelgeprezen serie The Sandman, schrijft tegenwoordig weinig comics en het geschilderde werk van Bolton is altijd de moeite meer dan waard, dus hun samenwerking is goed nieuws voor de fans van poëtische verhalen en fotorealistisch tekenwerk. Voor $10.95 gaat de in november te verschijnen special over de toonbank.

***U.S. War Machine* door Austen.**

Gaiman en Bolton bij Dark Horse.

STRIP SCHRIFT

BACK ISSUES

Spelregels

1. Niet genoemde nummers zijn echt uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw opdracht onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reserve-exemplaren op te geven. Zonder opgave van reserve-exemplaren wordt het betreffende bedrag teruggestort.
3. Sommige nummers zijn oorspronkelijk uitgebracht met een bijlage. Levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.
4. Wij verzenden ongeveer één keer per maand.

Prijzen (per stuk)

65+-150	f8,00 / Bfr.160
155-249	f6,00 / Bfr.120
(of f5,00 / Bfr.100 bij bestellingen van 10 of meer nummers uit deze categorie)	
250	f9,95 / Bfr.180
251-257	f5,95 / Bfr.110
258-263	f6,25 / Bfr.125
264	f9,95 / Bfr.199
265-268	f6,25 / Bfr.125
269-272	f6,50 / Bfr.130
273-280	f6,50 / Bfr.140
281	f9,95 / Bfr.220
282-284	f6,50 / Bfr.140
285	f7,50 / Bfr.165
286-287	f6,50 / Bfr.140
288	f8,50 / Bfr.180
289	f14,95 / Bfr.320
290-297	f6,95 / Bfr.150
298-299	f7,25 / Bfr.155
300	f9,95 / Bfr.220
301-302	f7,25 / Bfr.155
303/304	f14,95 / Bfr.320
305-307	f7,25 / Bfr.155
308-316	f7,50 / Bfr.150
317-326	f7,75 / Bfr.155
327	f9,95 / Bfr.199
328/329	f14,95 / Bfr.319
330-337	f7,95 / Bfr.159
338-339	f8,25 / Bfr.165
Llewelyn Fflint	f14,95 / Bfr.299
Verzamelband	f19,95 / Bfr.399

Verzendkosten

1 - 2 nummers	f3,00 / Bfr.80
3 - 9 nummers	f5,00 / Bfr.140
meer dan 9 nummers	geen verzendkosten!
Llewelyn Fflint	f3,00 / Bfr.80
Verzamelband	geen verzendkosten!

U kunt zich de verzendkosten besparen door uw bestelling op te halen tijdens Stripdagen in Den Bosch, Haarlem of Turnhout.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag overmaken:
Nederland: Postbank 209948 of Bank 82.67.01.523 ten name van Stripschrift, Amsterdam.
België: Bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Turnhout.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan één of meerdere strips, auteurs of onderwerpen vermeld waaraan in dat bewuste nummer aandacht wordt besteed.)

65+ Tibet, Tina
67 **Jean Roba, Carry Brugman**
74 **Raymond Macherot, Uco Egmond**
75/76 **Peter O'Donnell**
77 **Gerrit Stapel, Aart Clerkx**
78 Bud Sagendorf, Beeldvloeken, Daan Jippes
80 De Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
86 **Eddy Paape**
93 Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95 **Robbedoes Weekblad met index**
96 **Jijé, Pogo**
98 Strips in de jaren '30
101 **Michel Greg, Jean-Michel Charlier, Lob, Dionnet**
116 Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
121 **Berni Wrightson, De striphandel**
126/127 **Claire Bretécher, Corto Maltese, Ralph Bakshi**
131 Dick Tracy, The Studio
132 Engelse dagbladstrips
141 Daan Jippes
144 **Ravian, 1984, Prikkebeen**
148 Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
150 Katten
155 Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
156 Paul Teng, Dick Briel, Gezellig en Leuk, Prutswerk
157 Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs
159/160 Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
161 Campus, De Balloen, Rhaa Lovely, Titanic, Zwaar Metaal
162/163 Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164 Harvey Kurtzman
165 Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166 Paul Gillon, Pierre Christin
167 Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170 Martin Veyron, Bart van Erkel
172 Krantenstrips, Nikita Mandryka
174/175 Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176 Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
180 Robert van der Kroft, Garfield
182 Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183 Strips & voetbal, Frans de Boer
184 Titanic, Marc Wasterlain
185/186 Ravian, Claude Auclair, Daniel en Alex Varenne
187 André Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188 Laurence Harlé, Yves Swolfs, Colin Wilson
191 **Robbedoes**
192 **Robbedoes, Lex van de Oudeweetering**
195 Bondage-strips, De Kat
196/197 Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200 **Stripjournalistiek, Suske & Wiske**
201 **Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager**
202 Japanse strips
203 Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
205 **Willem Ritstier, François Rivière**
206 Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207 Literatoren & strips
208 Henk Albers, François Boucq, Titanic
209 Amateurs
211 Onvoltooide strips
212 20 jaar Stripschrift
213 Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214 Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215 Jacques Glénat, Animatiefilms
216 Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217 Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1) Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2) Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3) Toon van Driel, André Franquin
221 (22/4) André Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5) John Difool, Kamagurka
223 (22/6) Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7) Bill Sinkiewicz, Computeranimatie
225 (22/8) Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9) Treinen & strip, Media Participations
227 (22/10) Gerard van Straaten, Alexandro Jodorowsky
228 (23/1) Johan de Moor, Watchmen
229 (23/2) Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230 Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231 Jacques Tardi, Henri Goldsmann
232 Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233 **Blake & Mortimer, Fredric Wertham**
234 Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235 **Hec Leemans & Merho, Auke Herrema**
236 SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237 Didier Comès, Laurent Parcelier
238 Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239 Lava, François Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240 Benoît van Innis, Luc Cromheecke, België
241 Bernard Hislaire, Ralf König, Herr Seele
242 Moebius, Jack Staller, Ducktales
243 Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244 Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245 Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246 Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247 Windig & De Jong, Alberto Breccia
248 Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249 Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250 Jubileumnummer
251 Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252 Daan Jippes, Kuifje, Stefan Verwey
253 Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifje
254 Bert van der Meij, René Sterne, Merchandising
255 Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256 Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257 Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258 Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259 Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260 Hermann, Peyo, Lombard, Posse
261 Eric Schreurs, Bryan Talbot, Crisse
262 Lorenzo Mattotti, Barry Windsor Smith, Donald Duck
263 Philippe Francq, Marc Legendre, Jacques de Loustal
264 Kuifje!
265 Jack Kirby, Fritz van den Heuvel, Superhelden
266 Schuiten & Peeters, Warnauts & Raives
267 Piet Wijn, Jacques Tardi, Jean-Philippe Stassen
268 Daan Jippes, Yves Swolfs, Dave McKean
269 Peter Pontiac, Jean van Hamme, XIII
270 Henk Kuijpers, Renaud & Dufaux, Kuifje
271 Lorenzo Mattotti, Maus, Nieuwe anti-helden
272 Etienne Davodeau, Jacques Martin, Stripkritiek
273 Mark Retera, Carl Barks, Al Davison
274 Don Lawrence, John Bolton, Kuifje
275 Wilhelm Busch, Dominique David, Philippe Berthet
276 Léo, Arthur Adams, Mike Mignola
277 Michel Blanc-Dumont, Signed by War, Algemeen Dagblad
278 Ferry, Jan Wesseling, André Geerts
279 Peter O'Donnell, Enrique Romero, Gummbah
280 Eddy Paape, Frank le Gall, Stripmuseum
281 Disney!
282 Bruno Marchand, Joost Veerkamp, Joe Barbera
283 René Hausman, Derib, Klanknabootsingen
284 Edmond Baudoin, Storm, Wilbert Plijnaar
285 Jan Bosschaert, Hec Leemans, Uco Egmond, Manga
286 Jesse van Muylwijck, Olivier Wozniak, Magda Seron
287 Jan Kruis, Andreas, Soeperman
288 Gerrit de Jager, Charles Burns, Hergé
289 Toonder!
290 Guido van Driel, Klaus Janson
291 Fred Julsing, A.M. de Jong
292 Jean-Pol, Paul Geerts, Gleevers dagboek
293 Wasco, Hanco Kolk, The Flintstones
294 Jeff Broeckx, Jeroen de Leijer, Blake en Mortimer
295 Johan de Moor, Drawn + Quarterly, Morris
296 Carry Brugman, Steven Dupré, Suske en Wiske
297 Ptiluc, Burne Hogarth, Frans Piët
298 Marnix Rueb, Ko Doncker, Hergé
299 Marvano, Mark Hendriks, Stripconservering
300 Asterix, Lo Hartog van Banda, Joost Swarte
301 Berend J. Vonk, Spiderman, Stripmuseum
302 Kiekeboe, Cartoondam, Roodmasker
303/304 Kinderboeken en strips
305 Marc Sleen, Dirk Stallaert, Disney
306 Fokke & Sukke, Lian Ong, Willem
307 Fred, Robert Crumb, TV Toys
308 Typex, Dilbert
309 Erik Kriek, Eric Heuvel, Sjors en Sjimmie
310 Hans G. Kresse, Stripdagen Haarlem
311 Michel Blanc-Dumont, Jeroen Janssen, Duckstad
312 Aloys Oosterwijk, Samoeraistrips, Wanz
313 Don Rosa, SjoSji, Stripmuseum Groningen
314 Peter van Dongen, Philippe Geluck, Charly
315 Thorgal, Frans Mensink, The Prince of Egypt
316 Eric Drooker, William van Horn, Willy Vandersteen
317 Paul Teng, Tom Poes, Asterix
318 Ersel, J.F. Charles, Marco Rota, Rommeldam
319 Harry Baim, Cartoon Network, Gay Comics, Kuifje
320 Gilles Mezzomo, Futurama, Theo van den Boogaard
321 Peter de Wit, Asterix, Oerstrips
322 Strips als kunst, Dupuy & Berberian, Hans G. Kresse
323 Carol Voges, Tarzan, Hergé, Literatuur & strips
324 Blake en Mortimer, Marten Toonder, Daan Jippes
325 Charles Schulz, Manga, Big Brother
326 Freddy Milton, Dick Vlottes, Kuifje, Asterix
327 Martin Lodewijk, Agent 327, Ambrosius
328/329 Blueberry, Cow & Chicken, Jean-Charles Kraehn, Asterix
330 Dik Bruynesteyn, Willem, Papieren drama's
331 Carl Barks, Pascal Rabaté, Nukomix
332 Yslaire, Asterix, Gleevers Dagboek
333 François Walthéry, Penthouse Comix, Scott McCloud
334 Patty Klein, Clowes & Ware, Peter Pontiac
335 Mars, Robert Crumb, Jimmy van Doren, Gleevers Dagboek
336 Hans van Oudenaarden, Michael Dudok de Wit, Suske en Wiske
337 De Jong & Windig, Batman, Antonio Palacios
338 Morris, Daan Jippes, Alfred Mazure, Stripper
339 Jokal, Hank Ketcham, Kuifje, Jack Staller

Ook heeft de uitgeverij het album 'Llewelyn Fflint' uitgebracht van Peter van Straaten en Yvan Delporte, alsmede Stripschrift-verzamelbanden waarin minimaal twee jaargangen kunnen worden opgeborgen.